

**T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

**2008 KÜRESEL FİNANS KRİZİ SONRASI TÜRK BANKACILIK
SEKTÖRÜNDE PERFORMANS DEĞERLENDİRMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

SEVİM ERGENOĞLU

Çorum 2020

**2008 KÜRESEL FİNANS KRİZİ SONRASI TÜRK BANKACILIK
SEKTÖRÜNDE PERFORMANS DEĞERLENDİRMESİ**

Sevim ERGENOĞLU

**Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı**

Yüksek Lisans Tezi

**TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. FATİH KONAK**

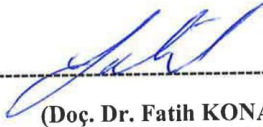
Çorum 2020

KABUL VE ONAY

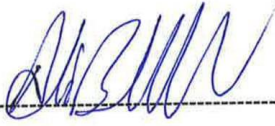
Sevim ERGENOĞLU tarafından hazırlanan *2008 KÜRESEL FİNANS KRİZİ SONRASI TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE PERFORMANS DEĞERLENDİRMESİ* başlıklı bu çalışma, **28/01/2020** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda **oybirliği** ile başarılı bulunarak yüksek lisans tezi olarak **kabul** edilmiştir.

(Prof. Dr. Selçuk KENDİRLİ) (Başkan)

(Doç. Dr. Fatih KONAK) (Danışman)

(Dr. Öğr. Üyesi Ali BAYRAM)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Enstitü Müdürü
Prof. Dr. Mehmet EVKURAN
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

T.C
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yaptığımı beyan ederim. (28/01/2020)

Sevim ERGENOĞLU

ÖZET

ERGENOĞLU, Sevim. *2008 Küresel Finans Krizi Sonrası Türk Bankacılık Sektöründe Performans Değerlendirmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Çorum, 2020.

İnsanlığın ilkel olduğu zamandan modern hayata geçiş sürecine kadar ülkelerin zenginlikleri doğal koşullarla ölçülmekteydi. Paranın icadından sonra yaşanan finansal zenginlik hem ülkelerin hem de insanların finansal alana yönelmesini sağlamıştır. Bu bağlamda gün geçtikçe yapılan işlemlerin artması bazı finansal kurumların oluşmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu finansal kurumlardan birisi olan bankalar, zamanla etkinliğini artırarak finansal sistemin temel bir faktörü haline gelmiştir. Artan işlem hacmi ve piyasaların derinleşmesi bankaların, finansal sistemin neredeyse tamamına yakın bir oranda yer almasına olanak sağlamıştır.

Bankaların finansal sistem içerisinde öneminin artması, bankalar arasındaki rekabeti de artırmıştır. Birbirleri ile aralarındaki kârlılık, yeni ürünler sağlama, piyasada etkin olma gibi etkenler çoğaldıkça bankaların bu alanlara yönelmesi de kaçınılmaz olmuştur. Piyasada daha iyi bir pozisyon almak isteyen bankalar, kârlılıklarını artırıcı faktörleri araştırmaya koyulmuştur. Bu konu hakkında çeşitli araştırmalar yapılmış ve bankaların performanslarını etkileyen belirleyiciler analiz edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın amacı, 2008 küresel finans kriz, sonrası, 2009-2018 dönemleri arasında faaliyetlerine devam eden 24 bankanın, performanslarına etki eden faktörlerin belirlenmesidir. Çalışmada bağımlı değişkenler olarak başlıca; sermaye yeterlilik oranı, likidite ve kredi riski, kredilendirme düzeyi, banka büyüklüğü, yoğunlaşma ve mevduat oranı değişkenleri kullanılmıştır. Panel veri regresyon yönteminin kullanıldığı çalışmada ulaşılan bulgulara göre; sermaye oranı, likidite riski, kredilendirme düzeyi, banka büyüklüğü, sermaye oranı ve yoğunlaşma değişkenlerinin performans üzerindeki değişimi açıklamada istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar verdiği gözlemlenmiştir. Ayrıca çalışmada ulaşılan diğer önemli sonuç ise kredi riski değişkeninin tüm performans ölçütleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı herhangi bir değişim meydana getirememesidir. Daha açık bir ifade ile bankaların verdikleri ve geri dönüşü olmadığı

için takibe düşen kredilerde meydana gelen değişimlerin performans oranlarını anlamlı bir şekilde artırıcı veya azaltıcı bir etkisi olmamaktadır.

Anahtar Kavramlar: Banka performansı, 2008 Küresel Finans Krizi

ABSTRACT

ERGENOĞLU, Sevim. *Performance Assessment Of Turkish Banking Sector After 2008 Global Financial Crisis*, (Postgraduate Thesis), Çorum, 2020.

From the time when humanity was primitive to the transition to modern life, the wealth of the countries was measured by natural conditions. Financial wealth after the invention of money has led both countries and people to turn to the financial field. In this context, the increase in transactions made day by day necessitated the formation of some financial institutions. Banks, which are one of these financial institutions, have gradually increased their effectiveness and become a fundamental factor of the financial system. The increasing transaction volume and the deepening of the markets enabled banks to take up almost the entire financial system.

The importance of banks with the financial system has increased the competition among banks. As the factors such as profitability between them, providing new products and being effective in the market increased, it was inevitable for banks to turn to these areas. Banks that want to get a better position in the market have started to investigate the factors that increase their profitability. Various researches have been conducted on this subject and the determinants affecting the performance of banks have been tried to be analyzed.

The purpose of the study is to determine the factors affecting the performances of 24 banks that continued their activities between 2009-2018 after the 2008 global financial crisis. In the study, dependent variables were used: capital adequacy ratio, liquidity and credit risk, lending level, bank size, concentration and deposit rate variables. According to the findings obtained in the study in which panel data regression method was used, it was observed that the variables such as capital ratio, liquidity risk, level of lending, bank size, capital ratio and concentration showed statistically significant results in explaining the change in performance. In addition, another important result reached in the study is that the credit risk variable does not cause any statistically significant change on all performance criteria. More specifically, changes in

banks' non-performing loans do not significantly increase or decrease the performance rates.

Keywords: Bank performance, 2008 Global Finance Crisis.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	iii
TABLolar LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
KISALTMALAR	x
TEŞEKKÜR	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK KAVRAMI, GENEL YAPISI VE GELİŞİMİ

1.1. BANKA VE BANKACILIK KAVRAMI.....	5
1.2. DÜNYADA BANKACILIK SİSTEMİNİN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ	7
1.3. TÜRKİYE'DE BANKACILIK SİSTEMİNİN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ . 8	
1.3.1. Osmanlı Döneminde Bankacılık Sistemi.....	9
1.3.2. Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Sistemi	10
1.3.3. Türk Bankacılık Sisteminin Yapısı.....	19
1.4. BANKALARIN TEMEL FONKSİYONLARI VE İŞLEVLERİ	24
1.5. BANKA TÜRLERİ	27
1.5.1. Faaliyet Alanlarına Göre Banka Türleri	27
1.5.2. Örgütlenme Alanlarına Göre Bankacılık Türleri	31
1.5.3. Mülkiyetlerine Göre Bankacılık Türleri	33
1.6. BANKACILIK SİSTEMİNDE KARŞILAŞILAN RİSKLER.....	35
1.6.1. Faiz Oranı Riski	35

1.6.2.	Kur Riski.....	36
1.6.3.	Menkul Kıymet Fiyat Riski	36
1.6.4.	Kredi Riski.....	37
1.6.5.	Likidite Riski	37
1.6.6.	Operasyonel Risk.....	38

İKİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE PERFORMANS ETKENİ

2.1. BANKA PERFORMANSI VE BANKALAR AÇISINDAN ÖNEMİ	39
2.2. BANKA PERFORMANSINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	41
2.3. BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KULLANILAN TEMEL PERFORMANS ÖLÇÜTLERİ	42
2.3.1. Aktif Kârlılığı	43
2.3.2. Özkaynak Kârlılığı.....	44
2.3.3. Kredi Büyüklükleri	45
2.3.4. Faiz Marjı ve Faiz Dışı Gelirler	48
2.4. BANKA PERFORMANSI VE BANKA SERMAYESİ ARASINDAKİ İLİŞKİ.....	49
2.4.1 Basel Kriterleri ve Sermaye Yeterlilik Oranlarının Türk Bankacılık Sektörü Açısından Önemi	51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2008 KÜRESEL FİNANS KRİZİ SONRASI TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE PERFORMANS DEĞERLEMESİ

3.1	BANKACILIK SEKTÖRÜNDE FİNANSAL PERFORMANSIN ÖLÇÜLMESİNE YÖNELİK LİTERATÜR TARAMASI	59
3.2	ARAŞTIRMANIN AMACI	68
3.3	ARAŞTIRMANIN KISITLARI	68
3.4.	ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	68
3.5.	ANALİZDE KULLANILAN BANKALAR	69
3.6.	ARAŞTIRMADA KULLANILAN DEĞİŞKENLER ve MODELLER	70
3.7.	ANALİZ VE DEĞERLENDİRME	72
3.7.1.	Değişkenlere Yönelik Tanımlayıcı İstatistikler	73
3.7.2.	Değişkenlere Yönelik Korelasyon Tabloları	73
3.7.3.	Yatay Kesit Bağımlılığı Analizi	75
3.7.4.	Birim Kök Analizi	75
3.7.5.	Aktif Kârlılığı Modeline İlişkin Analiz Sonuçları	76
3.7.6.	Özkaynak Kârlılığı Modeline İlişkin Analiz Sonuçları	78
3.7.7.	Faiz Gelirleri Modeline İlişkin Analiz Sonuçları	80
3.7.8.	Faiz Dışı Gelirler Modeline İlişkin Analiz Sonuçları	81
SONUÇ.	83
KAYNAKÇA	86

TABLolar LİSTESİ

Tablo	<u>Sayfa</u>
Tablo 1.1. 1980 Sonrası Bankacılık ve Ekonomik Alanda Yaşanan Gelişmeler.....	16
Tablo 1.2. Türk Bankacılık Sistemi İçerisinde Yer Alan Bankalar	20
Tablo 1.3. 2010-2018 Yılları Arası Sermaye Yeterlilik Oranları Değişimi.....	24
Tablo 1.4. Dünya Genelinde Merkez Bankaları ve Kuruluş Tarihleri	28
Tablo 2.1. Türkiye’ de Faaliyet Gösteren Bankaların Aktif Karlılık Oranları (%).....	43
Tablo 2.2. Türkiye’ de Faaliyet Gösteren Bankaların Özkaynak Karlılığı (%)	45
Tablo 2.3. Türkiye’ de Faaliyet Gösteren Bankaların Kredi Büyüklükleri.....	46
Tablo 2.4. Kredi Türlerine Göre Takipteki Krediler (Milyar TL)	47
Tablo 2.5. Bankaların Finansal Sistem İçerisinde Bilanço Büyüklüğü	50
Tablo 2.6. Sermaye Yeterlilik Oranlarının Banka Grupları Bazında Gelişimi	57
Tablo 3.1. Çalışmada Kullanılan Bankaların Listesi	70
Tablo 3.2. Araştırmada Kullanılan Değişkenler	71
Tablo 3.3. Bağımlı ve Bağımsız Değişkenlere Yönelik Özet İstatistikler	73
Tablo 3.4. Değişkenlere Ait Korelasyon Tablosu	74
Tablo 3.5. Yatay Kesit Bağımlılığı Testine İlişkin Sonuçlar (Değişken Bazında)	75
Tablo 3.6. Peseran (2007) CIPS II. Nesil Panel Birim Kök Testi Sonuçları	76
Tablo 3.7. AK Modeline Ait Tahmin Sonuçları	78
Tablo 3.8. ÖK Modeline Ait Tahmin Sonuçları	79
Tablo 3.9. FG Modeline Ait Tahmin Sonuçları	81
Tablo 3.10. FDG Modeline Ait Tahmin Sonuçları	82

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil	<u>Sayfa</u>
Şekil 1.1. Finansal Sistem İçerisinde Yer Alan Kurumlar	6
Şekil 1.2. Ulusal Bankalar Döneminde Açılan Bankalar	11
Şekil 1.3. Kamu Bankaları Döneminde Kurulan Bankalar	12
Şekil 1.4. Özel Bankalar Döneminde Kurulan Bankalar	13
Şekil 1.5. 1960-1980 Arası Planlı Dönemde Açılan Bankalar	15
Şekil 1.6. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın Görev ve Yetkileri.....	29

KISALTMALAR

ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
BDDK	:Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BIS	:Bank of International Settlements
DİBS	:Devlet İç Borçlanma Senetleri
ECAI	:External Credit Assessment Institutions
FED	:Federal Reserve Bank
GSMH	:Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	:Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IMF	:International Monetary Fund
IMKB	:İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KOBİ	:Küçük Orta Büyüklükteki İşletme
MEB	:Milli Eğitim Bakanlığı
OECD	:Organisation for Economic Cooperation and Development
TBB	:Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	:Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TMSF	:Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu

TEŞEKKÜR

Küresel sistemde finansal olayların artması finansa dayalı araçları ve kurumları daha da önemli hale getirmiştir. Yapılan çalışmalar çoğunlukla bankacılık üzerine olsa da bu çalışmalar aslında tüm finansal kesim için yorum yapılabilecek sonuçlar vermiştir. Banka performansı hakkında veri setleri farklı olacak şekilde bir çok çalışma yapılmış ve literatür açısından önemli sonuçlar vermiştir. Lisans hayatım boyunca verdiği emeklerden ve her zaman bir akademisyenden çok bir aile ferdi gibi davrandıkları için başta sayın hocam Dr. Öğr. Üyesi Özcan IŞIK' a daha sonra Öğretim Görevlisi Şerife Merve KOŞAROĞLU hocama teşekkürü bir borç bilirim.

Lisans hayatımdan sonra bana bir akademisyen olmanın önce iyi bir insan olmak yolundan geçtiğini gösteren, her fırsatta ve konu her ne olursa olsun yardımını esirgemeyen, yürünecek yolu sadece gösterip geri çekilen değil aynı zamanda o yoldan nasıl yürüneceğini de öğreten danışman hocam sayın Doç. Dr. Fatih KONAK' a ve bu süreçte göstermiş oldukları anlayıştan dolayı KONAK ailesine sonsuz teşekkürlerimi iletirim. Aynı zamanda tezim için gerekli yardımları esirgemeyen Arş. Gör. Yasin ŞEKER' e teşekkürler.

Her şeyden öte, desteklerini bir gün olsun esirgemeyen ve gücüme güç katan ailem; Abdulkadir, Yurdagül, Ahmet, Recep Gökhan ve Fatma ERGENOĞLU' na arkadaşlarım ve tüm çevreme bu güne gelmeme olan katkılarından dolayı teşekkür ederim.

GİRİŞ

Finansal anlamda işlem yapma denilince akla gelen ilk isim olan bankalar, gerek modern, gerekse geleneksel anlamda tarihte köklü temellere sahip kuruluşlardır. İtalyanca’ da ‘‘Banco’’ kelimesinden türediği iddia edilen bankalar modern anlamda işlemlerine başlamadan çok önce temelleri atılan kurumlar olarak anılmaktadır. Milattan önce 18. yüzyıla kadar dayanan bankacılığın 3500-4000 yıllık tarihçesi olduğu bilinmektedir (Aydın, 2006, s. 22).

Kökü eski dönemlere dayanan bankacılığın bugün ki tanımından farklı bir yapısı bulunmaktaydı. Genellikle tarım toplumlarının hakim olduğu yerlerde, bankacılık işlemine benzer işlemler tarımsal ürünler üzerinden yapılmaktaydı. Tohum ya da çeşitli ve değerli tarımsal ürünler ödünç verilerek ya da rehin alınarak tarihte ilk bankacılık işlemi gerçekleştirilmekteydi. Milattan önce 2000’lere gelindiğinde, Babil’de Hamurabi Yasaları olarak bilinen ilkel kurallarda, bankacılık faaliyetlerine benzeyen faaliyetlere karşı konulan kurallarla bu işlemlerin temelleri sağlam bir yapıya kavuşmuş bulunmaktaydı. Bankacılık işlemleri, tarihsel gelişimi içerisinde tarımsal ürünlerden mal ve eşya saklama ve ödünç verme işlemlerine doğru evrilmeye başlamıştır.

Bankalara ihtiyaç duyulması Rönesans hareketi sırasında meydana gelmeye başlamıştır. Yeni kıtaların keşfedilmesi, coğrafi keşif hareketlerinin artması, tarımda makineleşmeye geçilmesi ve teknolojiye yönelik faaliyetler sermaye ve finansman ihtiyacı doğurmuştur. Bu gelişmelerle birlikte de modern bankacılığa dayalı bir bankacılık sisteminin doğuşu da hızlanmıştır.

Modern anlamda ilk banka örneği, 1609 yılında kurulan Amsterdam Bankası olurken bu hareketi, 1694 yılında kurulan İngiltere Bankası takip etmiştir. En sonunda 1907 yılında, Amerika’ da kurulan Federal Reserve Bank ile bankacılık işlemleri modernleşmeye ve gelişmeye başlamıştır. Türkiye’ de ise bankacılık işlemleri, 1847 yılından önce ve sonrası olarak ayrılmaktaydı. 1847 yılından önce para alış verişı yapan kişiler, bu işlemleri Galata’ da yaptıkları için ‘‘Galata Bankerleri’’ ismini almışlardır. 1847 yılından sonra bu ödünç para alış verişı işleminin kurumsal bir şekilde yapılması istenmiş ve devamında, 1847 yılında, İstanbul Bankası kurulmuştur. Modern anlamda

Türk Bankacılığı ise Cumhuriyetin ilanından sonra, 1924 yılında kurulan İş Bankası ile gerçekleşmiş ve günümüze kadar gelişerek ve çoğalarak ilerlemiştir.

Gerek tarihi gerekse ülkelerin finansal işlemlerinin yoğun olarak yapıldığı bankalar, ekonomi açısından kilit rollere sahip kuruluşlar olmaktadır. Köklü tarihi, yasal ve hukuksal boyutlarıyla bankalar, kişilerin güvenini kazanmakta ve işlem hacmini artırıcı ürünler piyasaya sunmaktadır. Öyle ki bazı ekonomilerin %80'inden fazlasını kapsamaktadırlar. Bir ekonomide, bankaların bu yoğunlukta ekonomide bulunması aslında o ekonominin bankacılık temelli bir sorun karşısında zor bir sürece gireceğini göstermektedir. Bu nedendir ki tarihte yaşanan bazı krizler, bankacılık üzerinden diğer ekonomilere de yayılma göstermiştir. Gelişen ekonomik dünya ile ülkeler, krizlere karşı bankalarını korumaya yönelik önlemler almaya çalışmışlardır. Bu önlemlerden en önemlisi ise Basel olarak adlandırılan sermaye yeterliliği sağlama olarak karşımıza çıkmaktadır. Bankaların kriz ya da olumsuz ekonomik koşul dönemlerinde kendilerini ve müşterilerini korumaya yönelik çıkarılan bu kriterler birçok ekonomide uygulama imkânı bulmakta ve geliştirilerek devam ettirilmeye çalışılmaktadır.

Bankaların genel başarısı olarak görülen kâr kalemlerinin dışında, özel anlamda bakıldığında, performanslarını gösteren diğer kalemlerin olması, aslında bankaların genel başarısı hakkında fikirler vermektedir. Zira sadece konulan sermaye ve bunun yeterli olması ya da bankaların kâr olarak dönemlerini kapaması her zaman iyi bir performans sergiledikleri anlamına gelmemektedir. Buradan hareketle çalışmada, bankaların performanslarını ölçen çeşitli bağımlı ve bağımsız değişkenlerle, Türkiye'de faaliyette bulunan bankaların performansları ölçülmesi amaçlanmıştır. Gerekli literatür taraması sonucu, Türk bankacılık sektörüne dair çok fazla çalışmaya rastlanılmaması ve yapılan çalışmalarda veri setlerinin farklı olması, çalışmanın yapılmasına olanak sağlamaktadır. Bağımlı değişkenler olarak genelde Öz Kaynak Kârlılığı ve Aktif Kârlılığının kullanıldığı çalışmalarda, bankalar için son dönemlerde önemli bir gösterge olan Net Kâr Marjı ve Faiz Dışı Gelirler kalemlerinin etkisinin ölçüldüğü çalışmalara oldukça az rastlanılması da çalışmamızın motivasyonlarından birisi olmuştur. Bankalar açısından kullanılan performans değişkenlerinin yanı sıra bu performans değişkenlerini etkileyen bankacılık değişkenleri de çalışmanın bağımsız değişkenlerini oluşturan boyutta yer almaktadır. Bu bağlamda çalışmanın ilk bölümünde; banka kavramının ortaya çıkışı, Dünya'da ve Türkiye'de bankacılık hareketinin gelişimi ve bankaların yaptıkları işlemler, ikinci bölümde; banka performansı, performansı etkileyen faktörler

banka performansı ve sermaye arasındaki ilişki, üçüncü ve son bölümde ise 2008 küresel finans krizi sonrası Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların performans analizine dair bilgiler yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK KAVRAMI, GENEL YAPISI VE GELİŞİMİ

İnsanlık tarihinde paranın icadından sonra, paraya yönelik kurumların varlığına olan ihtiyaç da giderek artmıştır. Paranın icat edilmesi ile paraya dayalı bazı sorunlar da beraberinde gelmiştir. ‘Para icat edildi ama neye dayanarak üretilecek?’, ‘Dolaşımı nasıl sağlanacak?’ ve ‘Bu paraların üretimini yapan ülkeler dışındaki ülkelere göre ne anlam ifade edecek?’ şeklindeki sorular paranın öneminin tahmin edilenden daha çok olduğunu göstermekteydi. Bu sorulardan hareketle paranın en temel mübadele aracı olmasının yanında aslında sadece bu amaç için kullanılmayacağı da akıllara gelmektedir. Yani paranın sadece bir malın ya da hizmetin bedeli olmasının yanı sıra, kendi içerisinde de çeşitli fonksiyonları olduğu dikkat çekmektedir.

Zamanla ortaya çıkan mal ve hizmetlerin çeşitlenmesi, ülkeler ya da bölgeler arası mesafelerin kısalması, insanlar, ülkeler ya da devletler arasındaki ilişkilerin artması paranın kullanılabilirliğini artırıcı etki yaratmıştır. Öyle ki artık ülkelerin gelişmişlik düzeyleri sadece sanayi veya diğer sektörlerdeki başarısı ile değil, paralarının kullanım yaygınlığına göre de değişmiştir. Paranın ülkeler açısından bu kadar değerli olması paraya dair kurumların çeşitlenmesine ve çoğalmasına yol açmıştır. Böylece bu kurumlardan en yaygın ve önemlisi olarak görülen Bankalar ortaya çıkmıştır. Bankaların finansal kurumlar arasındaki önemini anlamak için ise bankacılığın ve bankaların genel işlevlerine bakmak gerekmektedir.

Çalışmamızın bu bölümünde banka ve bankacılığın tanımı, gelişimi, işlevleri ve diğer banka türlerine dair açıklamalar yer almaktadır. Bankacılık kavramının finansal piyasalarda sadece aracılık fonksiyonu ile değil hizmet ve hitap ettiği geniş çevre açısından birçok fonksiyon ile finansal sistem içerisinde yer almasının sebepleri bu bölümde detaylı bir şekilde yer almaktadır.

1.1. BANKA VE BANKACILIK KAVRAMI

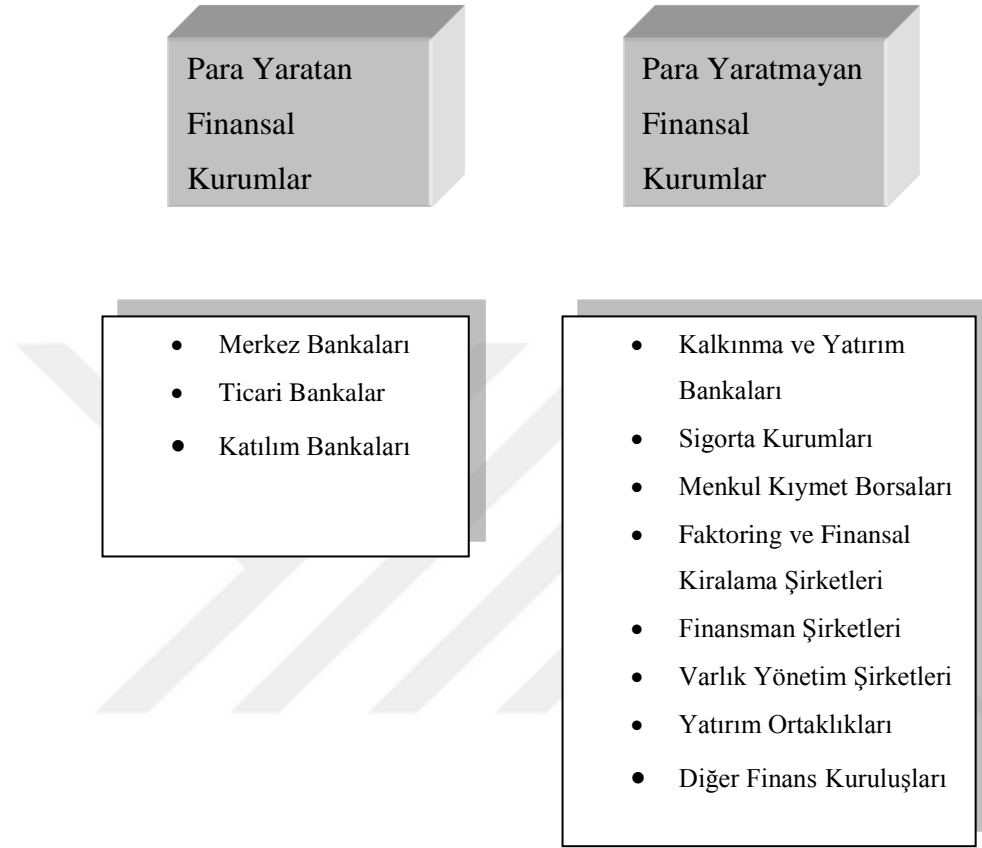
Banka kelimesi literatürde genel kabul görmüş tanımı ile İtalyanca kökeninden gelen bir kelime olmaktadır. Günümüzde, bankalarda yer alan “Banco” terimi aslında bankacılık isminin ortaya çıkması ile ilişkili olmaktadır. Gişe işlemlerinin yapıldığı yer olarak tanımlanan bankolar, ilk bankacılık faaliyetlerinin yapıldığı mekândaki masa ya da sıralara verilen isimler olmaktadır. İlk bankacılık işlemlerini yapan sarraflar, bu işlemleri bir masa ya da sıranın üzerinde yapmaktaydı. İtalyanca’ da kullanılan bu masalara/sıralara “Banco” adı verilmekteydi (Yetiz, 2016, s. 108).

Bankanın, temel olarak anlamının nereden geldiğine bakıldıktan sonra ekonomideki yerine bakmak gerekmektedir. Bankalar, finansal sistem içerisinde yer alan finansal kuruluşlardan birisi olmaktadır. Finansal sistem olarak adlandırılan yapı; fon arz edenler, fon talep edenler, finansal araçlar, finansal araçlar ve hukuki ve idari kuralları içeren bir yapı olmaktadır. Bu yapının içerisindeki finansal kuruluşlar ise finansal aracılık rolünü üstlenerek finansal araçlar arasında fon ve değer akışı sağlayan kesim olmaktadır. Finansal sistem aslında sağladığı işlevler sayesinde ekonominin temelini oluşturmaktadır. Finansal sistem;

- Malların ve hizmetlerin el değişiminde aracılık rolü üstlenilmesi,
- Büyük projelerin gerçekleştirilmesi ve riskin dağıtılması yönüyle beraber mülkiyetin tabana yayılması,
- Ekonomik kaynakların bölgeler ve farklı sektörler arasındaki sirkülasyonunun sağlanması,
- Riske dair yönetim ve kontrol mekanizması geliştirmek,
- Oluşan fiyatlara dair doğru ve güvenilir bilgi sağlanması,
- Kişiler ve kurumlar arasındaki bilgi eşitsizliği sorununun (asimetrik bilgi) çözümüne yardımcı olması.

işlevlerini gerçekleştirerek hem ekonominin sağlıklı bir şekilde işlemesini hem de içerisinde bulunan kurumların işlem hacmini genişletici etki sağlamaktadır (Afşar, 2007, s. 189).

Bankalar, finansal sistem içerisinde yer alan kurumlardan birisi olmaktadır. Finansal sistem içerisindeki kurumlar, Şekil 1’de görüldüğü gibi Para Yaratan ve Para Yaratmayan finansal kurumlar olarak ikiye ayrılmıştır;

Şekil 1.1 : Finansal Sistem İçerisinde Yer Alan Kurumlar

olacak şekilde bir ayrıma tabi tutulmaktadır. Bankalar da finansal sistem içerisinde para yaratan finansal kuruluşlar arasında yer almaktadır (Bilal, 2015, s. 8).

Para yaratan finansal kurumlar arasında yer alan bankaların en önemli faaliyeti ise aracılıktır. Aracılık faaliyeti, bir finansal işlem anında, iki taraf arasındaki iletişimi sağlayan taraf olarak tanımlanabilmektedir. Bankalar aracılık faaliyetlerini “Mudi” olarak adlandırdıkları mevduat sahiplerinden toplanan mevduatları, fon açığı olan taraflara, kredi yoluyla aktararak gerçekleştirmektedir. Yani bankalar, fonu fazla olup yatırım yapmak isteyen yatırımcıdan mevduat yoluyla paralarını alıp, fonu olmayıp yeterli fonu arayan taraflara da bu mevduatları kredi olarak kullanarak, iki taraf arasında köprü görevi gören kurumlar olmaktadır.

Bankaların aracılık işlemleri dışında yapmış oldukları birçok işlem bulunmaktadır. Bunlardan bazıları;

- Çek, senet benzeri finansal ürünleri kabul etmek,
 - Çeşitli döviz işlemlerini gerçekleştirmek,
 - Ödeme ve tahsilat işlemlerini gerçekleştirmek,
 - Her türlü nakdi ve gayri nakdi kredi kullandırmak,
 - Türev veya çeşitli finansal araçların alım satımında aracılık etmek
 - Sermaye piyasası araçlarının satışında aracılık görevini üstlenmek,
 - Yatırım danışmanlığı ve portföy yönetimi hizmeti vermek,
 - Çeşitli sigorta hizmetleri vermek,
 - Gerekli durumlarda piyasa yapıcılığı görevini yerine getirmektir
- (Çalık, 2016, s. 14).

Bankaların, finansal aracılık dışında yaptıkları hizmetler, ekonomi açısından önem arz etmektedir. Bu şekilde işlemlerini artıran bankalar, içerisinde buldukları piyasanın hem işlem hacmi yönünden hem de piyasa derinleşmesi açısından daha sağlıklı ilerlemesine katkıda bulunmaktadır.

1.2.DÜNYADA BANKACILIK SİSTEMİNİN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

İlk bankacılık uygulamalarının Eski Sümer ve Babil'den geldiği yaygın bir görüş olmaktadır. M.Ö. 3500 yılında "Maket" olarak bilinen bankalar, rahiplerin borç verme ve kıymetli mal/madenleri muhafaza edip koruması işlemlerini oluşturmaktaydı. Rahipler, çiftçilere hasat zamanında geri ödemesi şartıyla borç sağlardı. Eski zamanlarda, seyahatlerin uzun sürmesi ve hırsızlık gibi riskler nedeniyle halk, kıymetli eşyalarını rahiplere bırakır ve güvende olmasını isterdi. Rahipler, borç verme ve kıymetli eşyaları saklama işlemlerini yaparak, eski zamanlarda bankacılık faaliyetlerinin temellerini atmışlardır (Kırcalı, 2016, s. 5).

Modern anlamda ilk bankacılık faaliyetleri ise 1609 yılında, Hollanda Bankası'nın kurulması ile başlamıştır. Onu 1637 yılında, Venedik Bankası takip etmiştir (Yetiz, 2016, s. 109). 1668 yılında kurulan ve ilk merkez bankası olma özelliğine sahip İsveç Bankası, o dönemden itibaren artık ulusların kendilerine ait ve kendilerini temsil eden merkez bankacılığı faaliyetlerine başlamasını sağlamıştır. 19. yüzyıla gelindiğinde, girilen ticari ve sosyal savaşlar parasal kaynaklara olan ihtiyacı artırmıştır. Ülkeler, birbirleri ile aralarındaki gücü ekonomik boyuta taşıyarak, güçlü uluslar arasında yer almanın bir faktörünün ekonomik güç olduğunu anlamışlardır. Bu da ulusların zenginliğini artırmak için bir fırsat doğurmuştur.

Nitekim 1973 yılına gelindiğinde yaşanan Petrol Krizi, Avrupa'da para talebini, yani kişilerin ellerinde bulunan para miktarını artırmasıyla hem kişilerin bankalar aracılığı ile yatırım yapmasına hem de kredi için daha fazla fon oluşmasına olanak sağlamıştır. Bununla beraber teknolojinin gelişmesi ve teknolojinin bankacılık faaliyetlerinde kullanılması, bankacılık işlemlerinin daha seri ve kolay hale gelmesini sağlamıştır. Teknolojinin gelişmesi ile beraber bankacılık bazlı güvenlik sistemleri daha faal ve etkili bir seviyeye ulaşarak, halkın ve kurumların güvenlik bazlı endişelerinin en az seviyeye indirmesine vesile olmuştur (Mikayılov, 2015, s. 6).

Modernleşen finans ve finansal işlemlerin artması, yatırım araçlarının çoğalması ve geliştirilmesi ve piyasaların derinleşmesi ile tüm dünyada bankacılık faaliyetlerinin gelişimini hızlandırmıştır. Artık dünyanın küresel bir köy olarak algılanmasının sebebi de buradan kaynaklanmaktadır. Ülkelerin, insanların, kısaca tüm ekonomik birimlerin birbirleri ile yaptıkları işlemler artık küresel boyutları aşmakta ve her geçen gün daha yaygın hale gelmektedir. Takas işlemleri ile başlayan ilkel zaman ticareti, günümüzde para ve paraya bağlı varlıklar haline dönüşmüş, bu süreç içerisinde, çöküşler ve yükselişlerle bankacılık ve diğer tüm alanlarda öğretici nitelikte bilgiler sağlamıştır.

1.3.TÜRKİYE'DE BANKACILIK SİSTEMİNİN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

Türkiye'de bankacılık sistemi, Sanayi Devrimi'nin geç uygulanması nedeniyle faaliyetine geç başlanılan bir alan olmuştur. Aynı zamanda, Türk halkının askeri yönetim ve ticaret gibi sorunlara odaklanması da bankacılık faaliyetlerinin gelişmesini

geciktirmiştir. Türk Bankacık Sistemi ve Gelişimi literatürde Osmanlı Dönemi Ve Cumhuriyet dönemi olarak iki dönemde incelenmektedir.

1.3.1. Osmanlı Döneminde Bankacılık Sistemi

Osmanlı Döneminde bankacılık faaliyetleri, 16. yüzyıla kadar dayanmaktadır. Banka olmasa da bankacılık işlemlerini yapan kurumlardan birisi olarak adlandırılan Eytam Sandıkları tarihin en eski bankacılık faaliyetlerine sahip kurumları oluşturmaktadır. Eytam Sandıkları, yeniçeriler tarafından, yetimlerin finansmanında kullanılmak üzere oluşturulmuştur. 19. yüzyıla gelindiğinde ise bu fonlar devletin yönetimi altına alınmış, adil bir dağıtım sistemi uygulamak ve kalan zamanlarda değerlendirilmek üzere devlet bünyesinde tutulmuştur. Bu şekilde devlet büyük bir fonu kontrol altına almakla kalmayarak ihtiyaç dahilinde bu fondan borç alma vasıtasıyla kendini finanse edebilmiştir (Güneş ve Manav, 2019, s. 317). Daha sonra Galata Bankerleri tarafından, kendi sermayelerini belirli bir menfaat karşılığında kullandırması sonucu bankacılık faaliyetleri artmaya başlamıştır. Bu şekilde bir süre devam eden borç-alacak ilişkisi daha sonra kurullarla bir kurum niteliğine büründürülmüştür.

Osmanlı Dönemi'nin ilk bankası olarak anılan İstanbul Bankası, dönemin iki Fransız Galata Bankeri, Jacques Alléon ve Manolaki Baltazzi tarafından 1847 yılında, Osmanlı Devleti himayesi altında kurulmuştur. Sanayi Devrimi'ni kaçıran Osmanlı Devleti, sanayii alanında ilerleme kaydeden ülkelerle yapılan ticari ilişkiler sonucu borçlanmaya başlamıştır. İstanbul Bankası, hem bu borçların ödenmesi için çıkarılan finansman bonoları düzenlemek hem de 1840 yılında çıkarılan Kaime' nin değerinin korunmasına amacıyla kurulmuştur (Mıkayılov, 2015, s. 7).

1954 yılında, Kırım Savaşı nedeniyle yaşanan finansal zorluklar, İstanbul Bankası'nın gelişimini engellemiştir. Gerek savaştan doğan finansal açığın gerekse ülkelerin, 19. yüzyılda birbirleri ile ticari ilişkilerini artırması yeni ve daha sağlam temellerle atılmış bir bankanın varlığına ihtiyaç duyulmasını sağlamıştır. Öncelikle, Avrupa ile girilen ticaret anlaşmaları daha sonra İngiltere ile devam ederek yaygınlaşmaya başlamıştır.

Artan ticari ilişkilerle beraber Kaime' nin piyasada bir borçlanma aracı olarak dolaşması ve bu aracın değer kontrolünün sağlanması amacıyla, 1956 yılında İngiliz sermayesi ile Osmanlı Bankası Faaliyete geçmiştir. Osmanlı Bankası'nın kurulmasının önemli iki amacı bulunmaktaydı. Bunlardan ilki; devletin borç alma ve verme kalemleri arasındaki ilişkiyi düzenlemek, ikincisi ise; ödemelere karşı güven ortamı oluşturacak bir kurum niteliği görmesini sağlamaktır. İngiliz sermayesi ile 500.000 sterlin ile kurulan Osmanlı Bankası, 1863 yılında Fransız sermayesini de bünyesine katması ile sermaye anlamında çeşitlenmiştir. Bu çeşitlenmenin Osmanlı Bankası üzerinde iki farklı etkisi meydana gelmiştir. Birincisi Osmanlı Bankası ismi, Bank-ı Osmanı-i Şahane olarak değişmiştir. İkincisi, banka artık banknot basma ihracını kendi tekelinde bulundurmaya başlamıştır (Apak ve Tay, 2012, s. 69).

1924 yılına kadar varlığını sürdüren Osmanlı Bankası, dönemin en popüler bankası olmasına rağmen bu dönemde bir çok banka kurulmuştur. 1863 yılına gelindiğinde, daha çok tarımsal alan gibi, spesifik bir alanda faaliyet gösteren Memleket Sandıkları kurulmuştur. Bu sandıklar öncelikle, gönüllü kişi ya da grupların desteğiyle oluşturulmuştur. Bu destek, daha sonra halkın tarımsal faaliyetlerinden doğan gücüne göre bir orana dönüştürülmüş ve desteklenerek bir süre devam etmiştir. Sermayenin yetersiz kalması ve banka faaliyetlerinin güvenilir olmayan bir şekilde devam etmesi endişesinin ortaya çıkmasıyla Memleket Sandıkları, Menafi Sandıkları olarak isim değiştirmiştir. Bu değişimin ortaya çıkardığı diğer bir sonuç ise, Menafi Sandıkları' nın finansmanının, Aşar vergisine getirilen ek bir tutar ile sağlanması olmuştur. Artan bankacılık faaliyetleri sebebiyle Menafi Sandıkları, 1988 yılında devletin ilk bankası olma rolünü gerçekleştiren ve tarımsal alanda kalkınmayı sağlayan Ziraat Bankası'na devredilmiştir (Yetiz, 2016, s. 6).

1.3.2. Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Sistemi

1923 yılında, Cumhuriyet'in ilanından sonra Türk devletinde her alanda iyileştirme ve kalkındırma çabaları hakim olmuştur. O günden günümüze kadar gelen süreçte, gerek ekonomik gerekse sosyal hayatı düzene sokan kararlar alınmıştır. Bu kararlar arasından en önemlilerinden birisi ise, ekonomik kalkınmaya yönelik izlenecek yollara dair alınan kararlar olmuştur. Bu bağlamda öncelikle savaşın ortaya

çıkardığı ekonomik sıkıntılar daha sonra ise bankacılık sektöründe görülen yabancı tekelleşmesinin azaltılması amaçlanmıştır. Bu sebeple, Türk bankacılık sektörünün millileştirilmesi çalışmaları başlamıştır.

1.3.2.1. Ulusal Bankalar Dönemi

1923 yılında, Türk devletini kalkındırmak amacıyla sanayi, ticaret ve tarım gibi kesimlerden önemli kişilerin katılımıyla, İzmir İktisat Kongresi düzenlenmiştir. Bu kongrede bankacılık alanında alınan en önemli kararlardan birisi ise; sanayi, ticaret ve tarım gibi alanların finansman desteğini sağlamak amacıyla, Türk sermayesi ile bir banka kurulması olmuştur. Bu amaçla Şekil 1.2 'de görülen bir bankacılık sürecine girilmiştir;

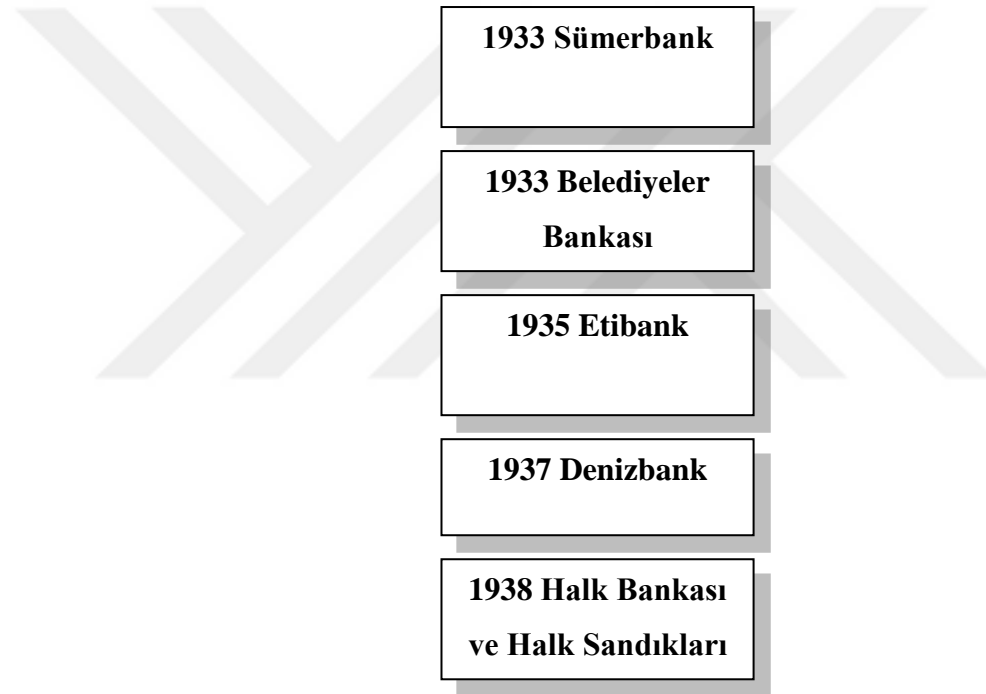
Şekil 1.2 : Ulusal Bankalar Döneminde Açılan Bankalar

Kongreye katılan üyelerin aldıkları kararlar doğrultusunda ve Atatürk'ün direktifleriyle, 1924 yılında ilk özel sermayeli banka olan Türkiye İş Bankası kurulmuştur. Kongrenin iyileştirmeyi amaçladığı bir diğer unsur olan sanayi kesiminin fon ihtiyacını karşılamak amacıyla, 1925 yılında Sanayi ve Maadin bankası kurulmuştur. Konut finansmanı için kredi sağlayacak kurum olan Emlak ve Eytam bankası da, 1926 yılında faaliyete geçmiştir. 1929 yılında, Türkiye Cumhuriyeti'nin banknot çıkarma ve ülkenin finansal alanda temsil edilmesi amacıyla, 1930 yılında Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) kurulmuştur. 1932 yılında, girişimcilerin

ve sanayi alanında finansman ihtiyacı olan kesimlerin ihtiyaçlarını karşılamak için Türkiye Sanayi ve Kredi Bankası kurulmuş, bu banka 1932 yılında açılan Sümerbank' a devredilerek yeni bir kimlikle faaliyetine devam etmiştir (Yardımcı, 2006, s. 19).

1.3.2.2. Kamu Bankaları Dönemi

1933-1944 dönemlerinde kamu olarak adlandırılan kurumların desteğiyle birçok banka kurulmuştur. Kamu Bankaları döneminde kurulan bankalar Şekil 1.3' te yer almaktadır;

Şekil 1.3 : Kamu Bankaları Döneminde Kurulan Bankalar

Birinci Kalkınma Planı çerçevesinde kurulan endüstrilerin fonlanması amacıyla, 1933-1944 yılları arasında etkili olan Kamu Bankaları, dönemi ekonominin hızlı bir Şekilde desteklenmesi ve gelişmesi amacını taşımaktadır. 1933 yılında, devletin sınai faaliyetlerine fon sağlamak amacıyla Sümerbank kurulmuştur. 1935 yılında kurulan Belediyeler Bankası, ülkenin su, elektrik, gaz gibi altyapı hizmetlerinin gerçekleştirilmesi amacıyla taşımıştır. 1937 yılında kurulan Denizbank ise, marina ve deniz işletmelerinin finansal alanda desteklenmesi amacıyla kurulmuştur. 1937'de kurulan Halk Bankası ve Halk Sandıkları, kk oranlarda bulunan perakendeciler ve

zanaatkârların kredi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla faaliyete başlamıştır. 1937 yılına gelindiğinde, sermaye artırımında bulunan Ziraat Bankası, devletin girişimcilik faaliyetlerini destekleyen kamu bankası haline getirilmiştir (Yurttadur, 2004, s. 17).

1.3.2.3. Özel Bankalar Dönemi

1945-1950 arası dönemi kapsayan Özel Bankalar dönemi, tüm uluslar için savaştan çıkmanın verdiği etki ile toparlanma ve gelişme dönemi haline gelmiştir. Türkiye de 1950'li yıllarda, Marshall Yardımları adı altında, tarıma dayalı makinalaşmayı artırıcı teşvikler sayesinde ilerleme evresine girmiştir. İlerleme ile beraberinde gelen gelir artışı, özel bankalar açısından sermaye bulma imkânı sağladığı için bu dönem, özel bankaların arttığı bir dönem olarak nitelendirilmektedir (Arslan, 2010, s. 27). Şekil 1.4, Özel Bankalar döneminde açılan bankaları göstermektedir;

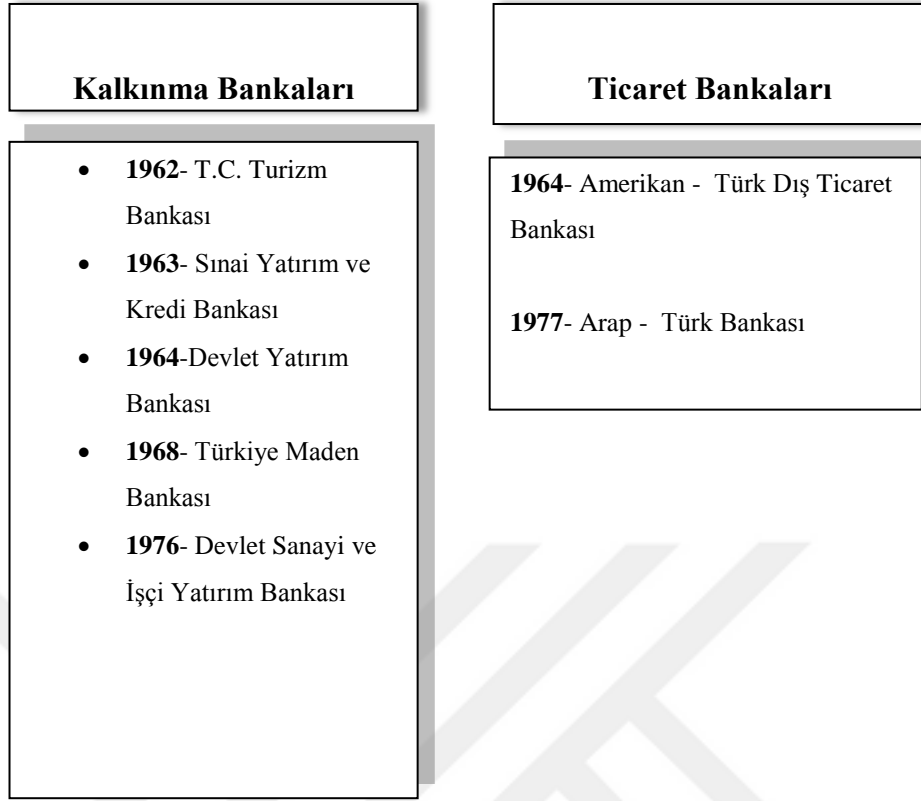

Şekil 1.4 : Özel Bankalar Döneminde Kurulan Bankalar

Özel Bankalar döneminde yaşanan bankaların sayılarındaki artış bu bankaların bir kontrol mekanizmasına bağlı işlemleri gerçeğini gözler önüne sermiştir. Bu amaçla bankaların kontrolü ve denetimi TCMB tarafından yapılmıştır. Bu dönemde yaşanan bir diğer önemli gelişme ise, faizler ve bankaların yaptıkları işlemde doğan komisyon adı altındaki kazançların, devlet eliyle belirlenmesi ve döviz ile ilgili işlem yapma yetkisinin, sadece Merkez Bankası tekelinde kullanılması kararlarının çıkarılması olmuştur (Küçük, 2015, s. 10).

1.3.2.4. Planlı Dönem

1960-1980 dönemleri arasında, hükümet yaptığı kalkınma planları çerçevesinde gerçekleştirmek istediği projelere yönelmiş, bankacılık açısından ise devlet müdahalesinin yoğun olduğu bir dönemi meydana getirmiştir. Türk Lirası'nın değerini artırmaya yönelik dışa kaplı bir anlayışın yanı sıra, ithal ikameci sanayileşme anlayışı ile yurt içi üretime önem verilmiştir. Planlı dönemde yeni bankaların açılmasından çok bankalar birleşme ya da tasfiye yoluna gitmiş ve yeni banka açılması yerine, yeni şubeler açılması yolları izlenmiştir. Yine bu dönemde, bankalar holdingleşme anlayışını benimsemiş ve piyasada birkaç büyük bankanın varlığını ifade eden oligopol bir yapı ortaya çıkmıştır. Yeni banka açılmasının kısıtlanmasına rağmen, yine devlet izni ile, 5'i kalkınma, 2'si Ticaret bankası olacak şekilde toplam 7 banka açılmıştır (Aydın, 2006, s. 30). Şekil 1.5' te Türkiye'de Planlı Dönem olarak adlandırılan 1960-1980 dönemleri arasından açılan bankalar gösterilmektedir;

Şekil 1.5 : 1960-1980 Arası Planlı Dönemde Açılan Bankalar

Planlı Dönem’ de Cumhuriyetin ilanından sonraki süregelen zaman içerisinde kalkınma ve kendi içerisinde ekonomisini güçlendirme aşamasında en yoğun olarak çalışılan dönem olmuştur. Gerek kurulan kalkınma bankaları, gerekse ulusal paranın değerlendirilmesini sağlama amacıyla üretime teşvik çalışmaları, ekonominin ilerleyen zamanda kendi kazanması aşamasında önemli gelişmeler olmuştur.

1.3.2.5. Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi

1980 sonrası dönem olarak da adlandırılan serbestleşme ve dışa açılma dönemi, bu tarihe kadar bankacılık alanında yaşanan gelişmelerin toplamından daha fazla gelişme yaşanmasıyla dikkat çeken bir dönem olmuştur. Bankacılık alanına dair yaşanan yeni gelişmeler, bunların piyasaya yansımaları, ekonominin dışa açılması, kendi içerisinde liberizasyonunun sağlanması ve yaşanan krizlerle beraber her türlü iniş çıkışın yaşandığı bu dönem, modern bankacılığa doğru izlenen yolda önemli bir

dönem olmuştur. Tablo 1.1, 1980 ve sonrasında Türkiye’de ekonomik ve bankacılık alanında yaşanan önemli olayların zaman çizelgesini vermektedir;

Tablo 1.1 : 1980 Sonrası Bankacılık ve Ekonomik Alanda Yaşanan Gelişmeler

1980	24 Ocak kararları ile ekonomi ve kalkınma alanlarına yönelik kararlar alındı.
1982	Sermaye Piyasası Kanunu ile sermaye piyasası araçları kullanımı kanuna bağlandı.
1983	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) kuruldu.
1984	Döviz Tevdiat Hesabı açma işlemleri serbestleştirildi.
1985	Tek Düzen Hesap Planı getirildi, bilançolar dış denetime tabi tutuldu ve Sermaye Yeterlilik Rasyosu kabul edildi.
1987	TCMB Açık Piyasa İşlemlerine başlamıştır.
1986	3 Ocak’ta İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) faaliyete başladı.
1990	TCMB ilk kez bir Para Programı açıkladı.
1994	Mali ve bankacılık alanındaki riskler zarara dönüşerek kriz meydana getirdi. Aynı tarihte 5 Nisan kararları ile kriz elimine edilmeye çalışıldı.
1995-1996	Krizin ardından toparlanma evresine gidildi, TL bazlı ve faizleri yükseltmeden finansman bulma yollarına başvuruldu.
1999	International Monetary Fund (IMF) ile Stand-By anlaşması imzalandı
1999	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) kuruldu ve TMSF, BDDK’ya devredildi.
2000	Enflasyonun düşmemesi ve düzenlemelerin uygulanmasında yaşanan gecikmeler nedeniyle bankacılık sektörü bir sarsılma içerisine girmiştir.
2001	2000 yılındaki olumsuz gelişmelerin reel sektöre de yansımalarıyla Şubat 2001 krizi yaşanmıştır.
2002	Krizlerden sonra toparlanma evresine girilmesi ‘Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı’ ile sağlanmaya çalışılmıştır. Bu Program 2002-2004 yıllarını kapsamaktadır.

24 Ocak 1980 kararları ile ekonomiyi iyileştirmek ve kalkınmayı amaçlayan bir süreç içerisine girilmiştir. Bu süreçte izlenen, dışa kapalı ve ithal ikameci sanayileşme amacı esnetilerek, dışa açık ve serbest bir piyasa ekonomisi anlayışı benimsenmiştir. Artık, yurt içindeki yerleşik kişilerin yabancı para ile işlem yapmaları önündeki engeller kaldırılmış, TL’nin aşırı değerlenmesi önlenerek ihracatın önünü açma çalışmaları yapılmaya başlanmıştır. Devlet üzerinde, mali açıdan yük olarak adlandırılan kurumlar özelleştirilerek bu yük de en aza indirilmeye çalışılmıştır. Bu amaçlarla 24 Ocak kararları ekonomiyi yeniden yapılandırma aşamasında büyük bir yol kat edilmesini sağlamıştır (Kârabıçak, 2000, s. 55).

Alınan kararlar neticesinde, artan kaynak bulma ihtiyacı ve serbestleşen piyasa şartlarında banka açma iştahı kabarmış bu da bankaları yoğun bir rekabet ortamına itmiştir. Sermaye Piyasası Kanunu’nun kabul edilmesi, İstanbul Menkul Kıymetler

Borsası'nın açılması, yerleşik ve yabancı kişilerin döviz mevduat hesabının serbestleştirilmesi gibi işlemler, hem işlem hacmini hem de araçların çeşitliliğini artırarak Türk piyasalarının derinleşmesine katkıda bulunmuştur. Aynı zamanda TCMB Açık Piyasa işlemlerine başlayarak, piyasa serbestleşmesine rağmen ekonomide bir kontrol mekanizmasının hala var olduğunu göstermiştir (Özbek, 2003, s. 7).

1994 yılına gelindiğinde, gerek bankaların kredi verme olanaklarının artması gerekse ithalata ve tüketime dayalı anlayışın benimsenmesi ile Türkiye ekonomisi bir darboğaza doğru ilerlemeye başlamıştı. Oluşan açıkların, emisyonla gidilip kapatılmaya çalışılması anlayışı, ekonominin içinde bulunduğu durumu daha da kötü bir hale getirmiştir. Aynı zamanda, faizlerin yükselmesi ve yabancı para rezervlerinin döviz kuruna müdahale edilemeyecek seviyelere gelmesi ile, ekonomik bunalım bir kriz olarak nitelendirilmeye başlanmış ve bu krizin önlenmesi amacıyla TL devalüe edilmiştir. 5 Nisan Kararlarıyla ekonomi tekrar yükselme evresine girmiştir (Ardıç, 2004, s. 145).

1998 yılına gelindiğinde, IMF ile imzalanan yakın izleme anlaşması ve akabinde gelen, 1999 Aralık ayında 3 yıllık olarak imzalanan stand-by anlaşması ile Türkiye ekonomisinde süregelen bir problem olan yüksek enflasyonun çözülmesi amaçlanmıştır. Yapılan anlaşma, genellikle yapısal reformları ve özelleştirme çalışmalarını içermiştir. Stand-by anlaşması sonrasında, reformların uygulamaya geçmesi ile birlikte ekonomik alanda iyileşmeler gözlemlenmiştir. 2000 yılı Kasım ayına kadar, anlaşmadan doğan iyileşme aksamaya başlamış bunun sebebi olarak da anlaşmada öngörülen faiz oranları ile gerçekleşen faiz oranları arasındaki fark gösterilmiştir. Faiz oranlarını beklenenden fazla artması ile oluşan borç yükü artışı öncelikle mali kesime, Şubat 2001 yılında da reel kesime etki ederek kriz meydana getirmiştir (Özçam, 2004, s. 9).

2000 ve 2001 yıllarında yaşanan krizlerin, ülke ekonomisine verdikleri zararların kapatılması ve bundan sonraki yıllarda ekonominin daha güçlü bir hale gelmesi amacıyla, 14-15 Nisan 2002 yılında, Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı hazırlanmış ve uygulamaya konulmuştur. Programın asıl amacının, IMF ile imzalanan stand-by anlaşmasının maddelerinden biri olan, serbestleşmenin hızlandırılması hedefinin yanı sıra; ekonominin sağlam temellere dayandırılması, istihdamın artırılması, rekabetin kurallara uygun şekilde devam ettirilmesi ve umut vadeden bir ekonomi görünümü kazanması hedeflenmiştir. Yaşanan krizlerden dolayı oluşan ekonomik küçülme, bu programın gerekliliğini öne sürmüştür. 2004 yılına kadar sürmesi amaçlanan program

ile hizmet, tarım ve sanayi alanında iyileştirmeler ve ekonomik büyüme amaçlanarak gerçekleştirilmesi üzerine çalışmalar yapılmıştır (Taşar, 2010, s. 81).

1.3.2.6. Yeniden Yapılandırma Dönemi

2001 krizinin ardından, ekonomiyi güçlü temellere göre inşa etme fikriyle birlikte, ekonomiye etki eden alanlar tek tek bir revizyon içerisine girmiştir. Güçlü ekonomiye geçiş programı, genel olarak hizmet, sanayi ve tarım faaliyetlerini ilgilendirmiş fakat bunun yanında bankacılık ya da genel ifadesiyle finansal alanda da iyileştirmeyi ve güçlendirmeyi sağlayacak bir program ihtiyacı doğmuştur. Bu ihtiyaçtan hareketle, 2001 Mayıs ayında BDDK tarafından, Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı uygulanmaya konulmuştur.

Yeniden Yapılandırma Programı, bankacılık alanında süregelen sorunların çözümü üzerine uygulanan bir program olmuştur. 2004-2014 yılları arasında uygulanması planlanan plan, dört temel bankacılık sorununa ve bu sorunlar için uygulanacak olan çözümlere odaklanmıştır. Yeniden Yapılandırma Programının faaliyet konusunu oluşturulan faktörler (Bumin, 2016, s. 179);

- Kamu bankalarının faaliyetleri sonucu meydana gelen zararlar tespit edilmiş ve bu zararların ortadan kaldırılmasına yönelik, Hazine tarafından bankalara, iç borçlanma senetleri vasıtası ile fon sağlanmıştır. Bununla beraber, bankaların sermaye yapılarının güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Aynı zamanda kamu bankaları, Anonim Şirket kapsamına alınmıştır.
- TMSF' ye devredilen bankaların, başka kişi ve kurumlara karşı devri imkânı sağlanmıştır. Devredilemeyen bankalara ise, yine Hazine Müsteşarlığı tarafından, Devlet İç Borçlanma Senetleri (DİBS) ile fon sağlanmıştır. Yine devri mümkün olmayan bankaların şube ve çalışan personel sayıları minimum seviyelere indirilmiştir.
- Özel bankaların, ekonomide yerlerinin ve işlem hacminin artmasından dolayı sermaye yapılarının güçlendirilmesi ve daha işlevsel ve sağlıklı bir yapıya ulaştırılması amaçlanmıştır.
- Tüm bu sayılan çalışmaların ve konulan yeni kuralların uygulanıp uygulanmadığını ve bankaların rekabet kuralları çerçevesinde işlem yapip

yapmadıklarının denetlenmesi ve izlenmesi amacıyla bir denetleme mekanizması oluşturulmuş ve faaliyete geçmiştir.

1.3.3. Türk Bankacılık Sisteminin Yapısı

Türk bankacılık sistemi cumhuriyetin öncesi ve sonrası dönemleri bakımından incelendiğinde, her dönemde önemli olmakla beraber, cumhuriyetin ilanından sonra daha büyük ilerlemeler kaydetmiştir. Yapılan fon transferi işlemlerinin artması, bankacılığa dayalı işlemlerin küresel boyutlara ulaşması ve ülkelerin gelişmişliğini etkileyen en önemli faktörlerden birinin, o ülkenin finansal yapısı olması bankacılık alanındaki gelişmeleri de hızlandırmıştır. Türk bankacılık sektörü, süregelen tarihinde birçok kriz ve yükselme dönemi yaşamış ve temellerini bu faktörlere göre sağlamlaştırmayı amaç edinmiştir. Buradan hareketle, Türk bankacılık sektörünü mülkiyet ve sermaye yapısı açısından incelemek, tarih içerisinde meydana gelen değişiklikleri ve bankacılığın gelişimi açısından bilgi edinmek aşamasında önem arz etmektedir.

1.3.3.1. Türk Bankalarının Mülkiyet Yapısı

Türk Bankacılık sektörü Cumhuriyetin ilanından önce özel kişilerin kendi sermayeleri ile yaptıkları işlemlere dayanmaktaydı. Daha sonra, İstanbul Bankası'nın kurulması ile bankacılık işlemleri daha kurumsal nitelikler kazanmıştı. Fakat Osmanlı döneminde kurulan bankaların yabancı sermaye ile kurulması, milli bir ekonomi bilincini uyandırmakta yetersiz kalmıştır.

1923 yılından sonra, Cumhuriyetin ilanı ile beraber milliyetçilik anlayışı ekonomi alanında da hissedilmeye başlamıştır. TCMB, 1930 yılında faaliyetlerine başlayarak milli bir ekonomi anlayışının ilk göstergelerinden biri olmuştur. O dönemlerden günümüze çeşitli bankalar açılmış, yaşanan 1930, 1944 ve 2000-2001 krizlerinden dolayı birçok banka faaliyetine son vermiştir. Günümüzde ise Bankacılık Sektörü, finansal piyasalarda etkisini devam ettirmekte ve birçok faaliyet alanı ile birlikte piyasadaki unsurlara hizmet vermektedir. Tablo 1.2, Türk Bankacılık Sistemi içerisinde yer alan bankaları, banka türlerini ve şube sayılarını göstermektedir;

Tablo 1.2 : Türk Bankacılık Sistemi İçerisinde Yer Alan Bankalar

Banka Adı	Yurt İçi Şube Sayısı	Yurt Dışı Şube Sayısı
Kamusal Sermayeli Bankalar		
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	1742	73
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	992	6
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	948	3
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları		
Adabank A.Ş.	1	0
Akbank T.A.Ş.	777	1
Anadolubank A.Ş.	113	0
Fibabanka A.Ş.	69	0
Şekerbank T.A.Ş.	273	0
Turkish Bank A.Ş.	12	0
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	492	4
Türkiye İş Bankası A.Ş.	1303	22
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	853	1
Yabancı Sermayeli Bankalar		
Türkiye’de Kurulmuş Yabancı Sermayeli Bankalar		
Alternatifbank A.Ş.	49	0
Arap Türk Bankası A.Ş.	7	0
Bank of China Turkey A.Ş.	1	0
Burgan Bank A.Ş.	38	0
Citibank A.Ş.	3	0
Denizbank A.Ş.	710	1
Deutsche Bank A.Ş.	1	0
HSBC Bank A.Ş.	82	0
ICBC Turkey Bank A.Ş.	44	0
ING Bank A.Ş.	223	0
MUFG Bank Turkey A.Ş.	1	0
Odea Bank A.Ş.	47	0
QNB Finansbank A.Ş.	542	1
Rabobank A.Ş.	1	0
Turkland Bank A.Ş.	22	0
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	918	8
Türkiye’de Şube açan Yabancı Sermayeli Bankalar		
Bank Mellat	3	0
Habib Bank Limited	1	0
Intesa Sanpaolo S.p.A.	1	0

JPMorgan Chase Bank N.A.	1	0
Société Générale (SA)	1	0
Kalkınma ve Yatırım Bankaları		
Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları		
İller Bankası A.Ş.	19	0
Türk Eximbank	15	0
Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası A.Ş.	1	0
Özel Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları		
Aktif Yatırım Bankası A.Ş.	10	0
Diler Yatırım Bankası A.Ş.	1	0
GSD Yatırım Bankası A.Ş.	2	0
İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş.	1	0
Nurol Yatırım Bankası A.Ş.	1	0
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	3	0
Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları		
BankPozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.	1	0
Merrill Lynch Yatırım Bank A.Ş.	1	0
Pasha Yatırım Bankası A.Ş.	1	0
Standard Chartered Yatırım Bankası Türk A.Ş.	1	0

Kaynak: TBB, Banka Bilgileri, Temmuz 2018.

Tablo 1.2, Türk Bankacılık yapısının mülkiyet özelliklerinden birisi olan şube sayıları verilmektedir. Bankalar; Kamusal sermayeli, Özel Sermayeli ve Kalkınma ve Yatırım bankaları olarak yer almaktadır. Türk bankacılık yapısı içerisinde, toplam 7575 adet kamu ve özel sermayeli mevduat bankası yer almaktadır. Tablo 3' den hareketle, Türk bankacılık yapısı içerisinde kamusal sermayeli bankaların yurt içi şube sayılarının, diğer tüm bankacılık türlerine göre daha fazla olduğu görülmektedir. Aynı şekilde yurt dışı şube sayılarına gelindiğinde, kamusal sermayeli T. C Ziraat Bankası'ndan sonra, özel sermayeli bankalardan birisi olan T. İş Bankası'nın geldiği görülmektedir. Buradan çıkarılacak yorum; kamusal sermayeli bankalar, gerek yurt içi gerekse yurt dışı şube sayıları bakımından, diğer bankacılık türlerinin önüne geçmiş gibi gözükse de, Cumhuriyetin ilk yıllarına açılan özel sermayeli bankalardan birisi olan T. İş Bankası, şube hacmi bakımından, kamusal sermayeli bankalara yakın bir performans sergilemektedir.

Özellikle 1980 sonrası, dışa açık ekonomi politikalarının benimsenmesi ile küresel bir fon aktarımı sağlanması ve ülkeler arasındaki finansal faaliyetlerin yoğunlaşması, yabancı bankaların Türkiye’de kurulması ve şube açmasına katkıda bulunmuştur. Türkiye’de, toplam 2686 adet yabancı sermayeli banka ile toplam 7 adet Türkiye’de şube açan yabancı sermayeli banka olması, yabancı sermayenin bankacılık alanından ülkemize girdiğini göstermektedir.

Savaşlardan sonra ekonominin kalkınması ve gelişmesi adına kurulan Kalkınma ve Yatırım Bankaları ise, kamusal, özel ve yabancı sermayeli bankalar olarak üç segmentten oluşmaktadır. Toplam 52 adet Kalkınma ve Yatırım Bankası’ndan oluşan Türk bankacılık sektöründe, yine kamusal sermayeli bankaların yanı sıra özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarının şube sayılarının da birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Tablonun tamamına bakarak Türk Bankacılık Sisteminin Mülkiyet yapısı hakkında şunlar denilebilmektedir;

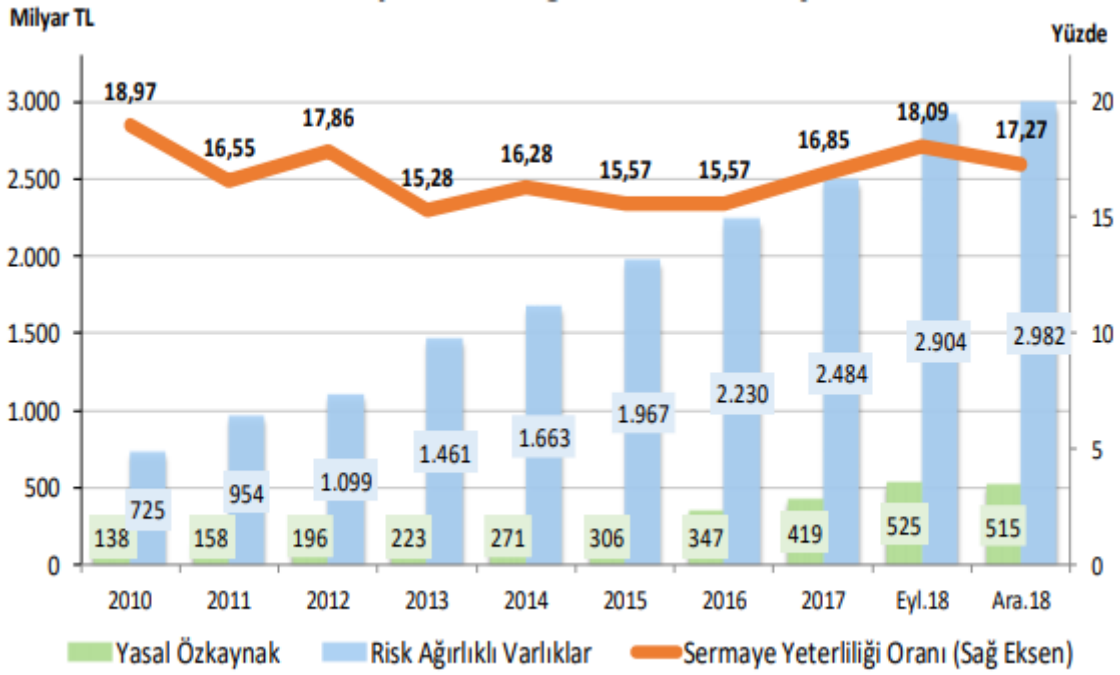
- Kamusal sermayeli mevduat bankalarının çoğunlukta olması, Cumhuriyetin ilanından bugüne, devletin bankacılık sektörü üzerinde eli olduğunu göstermektedir.
- Cumhuriyet döneminden bu yana, faaliyetini devam ettirmekte olan bazı özel sermayeli bankaların şube sayılarından yola çıkarak, faaliyet gösterdikleri alanların diğer özel sermayeli bankalara nazaran daha geniş ve köklü oldukları görülmektedir.
- Özellikle 1980 sonrası, dışa açılma politikaları ve özel teşebbüse teşvik çalışmaları, Türk Bankacılık Sektöründe etkisini göstermiş, bu dönemlerden ve teşvik politikalarından sonra yabancı sermayeli bankaların şube sayılarında günümüze kadar süren bir artış meydana gelmiştir.
- Türk Bankacılık Sektörünün genel mülkiyet yapısı, kamusal bankaların ağırlıklı olduğu, yani kamu mülkiyetinin daha baskın olduğunu göstermektedir. Kamunun yanında, özel ve yabancı sermayenin piyasalara bankalar aracılığı ile girmesiyle, kamusal, özel ve yabancı sermaye mülkiyetini içeren bankalar arasındaki makas gittikçe daralmış ve birbirine yakın bir seyir izlemeye başlamıştır.

1.3.3.2. Türk Bankalarının Sermaye Yapısı

Bir işletme kurmanın maliyeti, işletmeye konulan sermaye miktarının yeterliliği ile alakalı bir kavramdır. Gerek finansal gerekse finansal olmayan işletmeler; ihtiyacın oluşması ile başlar, bir fikir ile devam eder ve gerekli finansman sağlandığında kuruluşu gerçekleştirir. Buradan hareketle, bir oluşumun meydana gelmesi için temel şart, gerekli finansmanın sağlanmasıdır. Bu finansmana en genel ifadesi ile “Sermaye” adı verilir. Bir yapıyı meydana getiren ve onun devamlılığı ve gücünü sağlayan faktör olan sermaye; gerek üretim gerekse finansal işlemler yapan kurumlar için oldukça önemlidir. Her ne kadar sermayeyi kullanım amacı farklı olsa da, bu kurum ve kuruluşlar sermayelerini her zaman optimal seviyede tutmayı amaçlamaktadır.

Finansal işlemlerde faaliyette bulunan ana kurumlar olarak görülen bankalar, sermayelerini likidite ve kredi yaratmak amaçlı bulundurlar. Bankaların finansal piyasaların %80’inden fazlasında yer alması, piyasaları etkilemek açısından önem arz etmektedir. Bankaların kendi içerisinde yaşayacakları bir problem, piyasaların tamamına etki edebilmektedir. Bu nedenle, bankaların olası bir sıkıntı döneminde, bu dönemi en az hasarla atlattıkları, piyasanın sağlıklı işleyişi bakımından önemli sayılmaktadır. Bankaların olası çöküşlerini engellemek ve sermayelerini optimal bir düzeyde tutmak amacıyla, 1974 yılında, İngiltere’nin Basel kentinde toplanan bir grup Basel Standartları adı altında bazı kriterler belirlemişlerdir. Daha sonra revize edilerek Basel II ve Basel III Standartları olarak gerçekleşen standartlar; işletmelerin sermaye tutarının hangi seviyede tutulursa yaşanacak olumsuz bir durum anında yeterli olabileceğini hesaplamaktadır (Okuyan, 2013, s. 295). Tablo 1.3 ‘te, Türkiye’deki bankaların 2010-2018 yılları arasındaki sermaye yeterlilik oranlarındaki değişimler gösterilmektedir.

Tablo 1.3 : 2010-2018 Yılları Arası Sermaye Yeterlilik Oranları Değişimi

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)

Basel II Standartları'na göre %8 olarak belirlenen sermaye yeterlilik oranı, Tablo 1.3' e bakıldığı zaman Türk bankacılık sektöründe %15'lerden aşağıda olmamıştır. Risk ağırlıklı varlıkların artması ile birlikte artan sermaye yeterlilik oranları, Türk bankalarının yüksek miktarda sermaye tutmalarını, artan riskli işlemler ve gelişen bir piyasada bulunmasının volatilitesinin yüksekliğinden dolayı olarak yorumlanabilmektedir.

1.4. BANKALARIN TEMEL FONKSİYONLARI VE İŞLEVLERİ

Bankalar açılan diğer tüm kuruluşlar gibi bir görevi yerine getirmek amaçlı kurulan yapılardır. Bankaların görevi ise mali sistem içerisinde yer alan kaynakların yatırımlara yönlendirilmesi kısmında aracılık faaliyetini üstlenmektir.

Bankaların en önemli faaliyetlerinin, tasarruflar ve yatırımlar arasındaki bağ olarak görülen aracılık rolü olmasının yanı sıra temel faaliyetleri; Finansman İşlemleri, Mali İşlemler, Bankacılık Hizmetleri ve Kaydi Para Yaratma Fonksiyonu olarak dört gruba ayrılmaktadır. Bankaların bu dört faaliyet konusu içerisinde, Kaydi Para Yaratma

Fonksiyonu en kapsamlı faaliyet konusu olduğu için diğer fonksiyonlardan daha detaylı işlenmiştir. Bankaların temel işlemleri ve fonksiyonları şunlardır;

- **Finansman İşlemleri:** Bankaların ana faaliyet konusu olan fon toplama ve bunları kredi olarak verme işlemlerini içeren kısımdır. Fonlar genellikle, “Mevduat” adı altında “Mudi” adı verilen tasarruf sahiplerinden toplanmaktadır. Daha sonra toplanan mevduatlar, bankaların kredi verme hizmetiyle, fon açığı olan taraflara belirli bir faiz karşılığında kullanılmaktadır.

- **Mali İşlemler:** Bankaların yaptıkları mali işlemler, genellikle mesleki tecrübe gerektiren ve kendi adlarına yaptıkları işlemleri kapsamaktadır. Bankalar, hakla açılma yoluyla hisselerini finansal piyasalara sunabilir ya da kendi bünyesinde topladıkları fon fazlasını, para ve sermaye piyasaları ya da vadeli işlem piyasalarında değerlendirebilmektedir. Bu gibi işlemler mesleki bilgi ve tecrübe gerektirmektedir.

- **Bankacılık Hizmetleri:** Bankaların temel işlemleri, mevduat toplama ve kredi verme işlemleri olarak görülse de gelişen finansal sistemle birlikte işlemlerini çeşitlendirme yoluna gitmişlerdir. Bununla birlikte bankalar, muhatap oldukları taraflar için çeşitli hizmetler sunmaktadır. Mobil bankacılık uygulamaları, kiralık kasa hizmetleri gibi temel faaliyetler dışındaki bankacılık faaliyetleri bu kısımda yer almaktadır (Köse, 2018, s. 16).

- **Kaydi Para Yaratma Fonksiyonu:** Bankalar yukarıda sayılan işlemleri yerine getirirken birçok fonksiyonu da beraberinde kullanmaktadır. Örneğin, finansman işlemlerinde aracılık fonksiyonunu, mali hizmetlerde para ve maliye politikalarının yürütülmesine yardımcı olma fonksiyonunu ve bankacılık işlemlerinde ise kaydi para yaratma fonksiyonunu kullanmaktadır.

Fonksiyonlar içerisinde, bankaları diğer finansal kurumlardan ayıran en önemli fonksiyon, kaydi para yaratma fonksiyonudur. Banka parası ya da mevduat parası olarak da geçen kaydi para, bankaların vadesiz mevduatlar üzerinden uyguladıkları bir işlem olmaktadır. Aslında bankaların maddi bir varlığı olarak görülmeyen, sadece bankaların bilançolarının aktif ve pasifinde yer alan hesaplar arasında bir değişimi içeren eylemlerden oluşmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2011).

Kaydi para yaratma fonksiyonunu anlayabilmek için öncelikle rezervleri tanımlamak gereklidir. Bankalar, zorunlu ve serbest olarak iki şekilde rezerv tutarlar. Zorunlu rezervler, Merkez Bankaları'nın bankalardan belirli bir oranda aldıkları ve bünyelerinde tuttıkları rezervlerdir. Serbest rezervler, bankaların tamamen kendi iç kontrol çalışmalarına bağlı olarak tutmak istedikleri, belirli bir zorunluluk içermeyen rezervlerdir. Bankaların kendi bünyesinde bulundurduğu rezervler ise Kısmi Rezerv ve Mutlak Rezerv olarak ayrılmaktadır. Kısmi rezervler, bankaların, vadesiz mevduatlarından belirli bir miktarı bankanın bünyesinde bırakması geri kalan kısmının kullanılmasına verilen işlemdir. Mutlak rezerv bankacılığı ise bankaların topladıkları vadesiz mevduatlarının tamamını kredi olarak kullandırılmasıdır (Aydın, 2015, s. 21).

Bankaların kaydi para yaratma mekanizması iki şekilde işlemektedir. Bunlar, zorunlu karşılık ayırması durumunda ve serbest rezerv ayrılması durumunda kaydi para yaratma sistemidir. Bankalara para yatıran birimlerin, ellerinde çok az nakit bulunduğu yani nakit sızıntısının en az seviyede olduğu ve serbest rezerv ayırmadığı haliyle, sadece zorunlu karşılık olarak rezerv ayırdığı durumda kaydi para yaratma formülü (Eroğlu vd., 2016, s. 67);

$$\Delta DD = \Delta R_x(1/RR)$$

ΔDD : Meydana Getirilen Toplam Kaydi Para

ΔR : Toplam Rezervler

RR : Zorunlu Karşılık Oranları

Zorunlu rezervler, bankacılıkla ilgili otoriter olan kurumlar tarafından bankaların tutmak zorunda oldukları rezervlerdir. Fakat bankalar, bu rezervlerin yanında serbest rezerv olarak, mevduatların bir kısmını kendi bünyelerinde tutabilmektedir. Bankalar, serbest rezervi çeşitli nedenlerden ötürü tutabilmektedir. Zorunlu rezervle beraber serbest rezerv ayıran bankalarda, kredi verilen tutar miktarı azaldığı için bankalar serbest rezervi mümkün oldukça küçük tutmak istemektedirler. Zorunlu rezervler ile birlikte serbest rezerv tutan bankalarda kaydi para oluşturma mekanizması ise şu formülle gerçekleşmektedir (Aydın, 2015, s. 27);

$$\text{Toplam Rezervler (R)} = \text{Zorunlu Rezervler(RR)} + \text{Serbest Rezervler (ER)}$$

$ER = \text{Mevduattan Ayrılacak Serbest Rezerv Oranı (e)} \times \text{Vadesiz Mevduatlar (DD)}$

$$RR = r_{DD} \times DD$$

Toplam Rezerv formülüne, zorunlu ve serbest rezervler eklenirse ortaya çıkan denklem:

$$R=DD(r_{DD}+e)$$

$$DD=R \times (1/r_{DD}+e)$$

En son düzenleme ile Kaydi Para Formülü:

$$\Delta DD= \Delta R \times (1/r_{DD}+e) \text{ olmaktadır.}$$

1.5. BANKA TÜRLERİ

Mali ve finansal sistem içerisinde yer alan bankaları ekonominin lokomotifi şeklinde ifade edebiliriz. Bu yargıya bağlı olarak bankalar, temelde bir lokomotife bağlı zincirleme giden lokomotiflerden oluşmaktadır. Bu tanım, aslında tek bir bankacılık türü olmadığını, yapılan faaliyetler genelde ortak ve birbirine bağlı olsa bile kendi yapılarına göre birbirinden farklılaştıklarını ifade etmektedir. Böylece tüm bankacılık sistemi, birbirine bağlı parçalardan meydana gelen bir tren gibi algılanırsa, bu trenin her lokomotifi kendine has, özel bir yapıyı meydana getirmektedir. Bu nedenle de bankaları ifade ederken; faaliyetlerine göre, kapsamlarına göre ve mülkiyet yapılarına göre bankaları olarak bir ayırım yapılabilmektedir.

1.5.1. Faaliyet Alanlarına Göre Banka Türleri

Bankaların temel görevleri fon transferi sırasında aracılık görevi üstlenmektir. Bu görevlerinin yanı sıra ortaya çıkan hizmet talebini karşılamak amacıyla bankalarda faaliyetleri konusunda bazı farklılaşmalar meydana gelmektedir. Bu da aracılık görevleri esnasında verilen hizmetin farklılaşması yoluyla meydana gelmektedir. Bu farklılaşmadan hareketle bankalar faaliyetleri açısından; merkez bankaları, ticari bankalar, kalkınma ve yatırım bankaları ve katılım bankaları olarak dört temel türe ayrılmaktadır (Demir, 2015, s. 16).

1.5.1.1.Merkez Bankaları

Paranın icat edilmesi ve takas yerine bir değişim aracı olarak kullanılmaya başlanmasından sonra ülkeler artık kendi paralarının değerlerini korumaya yönelik adımlar atmaya başlamışlardır. Bu adımların başında ise o ülkeye ait merkez bankalarının kurulması gelmiştir. Çoğu ticari amaçlı kurulan bankalar, bir süre sonra merkez bankası halini alarak faaliyetine devam etmişlerdir. Tablo 1.4’ te geçmişten günümüze Merkez bankalarının kuruluş tarihleri yer almaktadır:

Tablo 1.4 : Dünya Genelinde Merkez Bankaları ve Kuruluş Tarihleri

1668	İsveç Bankası (Riksbank)
1694	İngiltere Bankası (The Bank of England)
1791	First Bank of United States
1800	Fransa Merkez Bankası (Banque de France)
1816	The Second Bank of United States
1847	Bank-ı Dersaadet
1863	Bank-ı Osmani-i Şahane
1875	Reichsbank
1913	Amerikan Merkez Bankası (FED)
1930	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)
1957	Alman Merkez Bankası (Bundesbank)
1994	Avrupa Merkez Bankası

(Turna, 2014, s. 42)

1668 yılında, İsveç’te kurulan Riksbank ile merkez bankacılığı hareketi başlamıştır. Merkez bankalarının, ekonomilerin maddi değerlerine yönelik faaliyetleri diğer devletler için de temel olarak görülmeye başlandıktan sonra bu hareket yaygınlaşarak devam etmiştir. Söz konusu merkez bankacılığı faaliyeti ülkemiz açısından ise Osmanlı zamanında temeli atılmış bir proje olarak görülmektedir. Daha detaylı bakacak olursak Türkiye’de merkez bankacılığının doğuşu 1847 yılında Bank-ı Dersaadet bankasının kurulmasıyla başlamış, 1863 yılında Bank-ı Osmani Şahane bankalarıyla devam etmiş ve son haliyle 1930 yılında Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) halini almıştır. Günümüzde, bankaların bankası olma özelliği taşıyan TCMB’ nin görev ve yetkileri Şekil 1.6 ‘da yer aldığı gibidir (Coşkun, 2010, s. 78):

TCMB

Görevleri

- Açık piyasa işlemi yapmak,
- Türk Lirası'nın iç ve dış değerini korumak,
- Bankaların ve diğer mali kurumların zorunlu karşılık ve dispoizibilite oranlarını belirlemek,
- Reeskont ve avans işlemleri yapmak,
- Ülkenin altın ve döviz rezervlerini yönetmek,
- Türk Lirası'nın hacim ve tedavülünü düzenlemek,
- Finansal sistemde istikrarı sağlayıcı ve piyasaları düzenleyici tedbirler almak,
- Mali piyasaları izlemek,
- Bankalardaki mevduatların vade ve türleri ile özel finans kurumlarının katılma hesaplarının vadelerini belirlemek.

Yetkileri

- Banknot ihraç etmeye yetkili tek kurumdur.
- Enflasyon hedeflemesi yapma, para politikasını oluşturma ve uygulamaya yetkisi ve sorumluluğu olan tek kurumdur.
- Fiyat istikrarı sağlamak amacıyla para politikası araçlarını belirlemeye ve kullanmaya yetkilidir.
- Olağanüstü hallerde Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na avans verme yetkisi vardır.
- Son kredi merciidir.
- Kredi ve mevduat faizlerini belirleyici yetkisi vardır.
- Mali piyasaları izlemek amacıyla piyasa içindeki kurumlardan gerekli bilgi ve belgeleri toplamaya yetkilidir.

Şekil 1.6 : Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın Görev ve Yetkileri

TCMB'nin birçok görev ve yetkisi olmasının yanı sıra bunlar arasında en önemli yetkisinin fiyat istikrarı sağlamak ve Türk Lirası'nın iç ve dış piyasalarda değerinin korunmasına yönelik işlemlerinin olduğu görülmektedir.

1.5.1.2. Ticari Bankalar

Ticari Bankalar, bankacılık kavramının ortaya çıktığı ilk zamanlardan beri fon ihtiyacı olan taraflar ile fon fazlası olup bunu değerlendirmek isteyen taraflar arasında bağ görevini gören kurumlar olmaktadır. Esas faaliyetleri aracı kurum olmakla beraber ticari bankalar, hizmetlerini geliştirerek aracılık görevini daha profesyonel bir şekilde kullanmaya özen göstermektedirler.

Bankacılık denilince ilk akla gelen Ticari Bankalar; fon talep eden taraflar (kredi ihtiyacı doğanlar) ile ellerinde bulunan fon fazlasını değerlendirmek isteyen taraflar (mudiler) arasındaki aracı görevini üstlenen kurumlardır. Mudi olarak adlandırılan mevduat sahipleri, paralarını belirli bir faiz karşılığında, ticari bankalara belirli vadelerde olacak şekilde yatırırlar. Bankalar mevduatları, kredi talep edenlere, belirli bir faiz ödemesi karşılığında kredi olarak kullandırırılar. Mevduat faizleri ile kredi faizleri arasındaki fark ise bankaların ana faaliyet gelirini oluşturmaktadır. Ticari bankaların genel işleyiş şekli ve temel kazancı bu şekilde olmakla beraber artan finansal işlemler sonucu bankalar çeşitli birçok hizmeti de vermektedir.

1.5.1.3. Yatırım ve Kalkınma Bankaları

Yatırım ve Kalkınma bankaları, özellikle 1945 yılında savaştan çıkan hükümetlerin ellerinde bulunan sermayeyi değerlendirmesi noktasında önem kazanmış kurumlardır. Sermayeleri yatırıma yönlendirerek kazanç sağlama ve bu yatırımların devamında ise ülke olarak kalkınmayı sağlama hareketi içerisinde, oldukça önemli kurumlar olmaktadır. Temel olarak yatırım ve kalkınma bankaları; küçük ve orta büyüklükteki işletmelere, orta ve uzun vadeli krediler açarak, bu işletmelerin yatırımlarını fonlayan ve sermaye piyasalarında faaliyet gösteren kurumlar olmaktadır (Öçal ve Çolak, 1999, s. 41).

1.5.1.4. Katılım Bankaları

Katılım Bankaları, İslami finansın bir konusunu oluşturmaktadır. İslami finansa göre Şeriat olarak adlandırılan dini kurallar, faize dayalı kazançları yasaklamaktadır.

Faizin yasak olması ile gündeme gelen Faizsiz Finans kavramından hareketle, faizsiz işlem yapan kurumlar ortaya çıkmıştır. Katılım Bankaları ise faizsiz finans kurumlarının Türkiye'deki uzantısı olmaktadır. Bilgilerden hareketle katılım bankaları; özel cari hesaplar ve katılma hesapları yoluyla, ekonomik birimlerden fonların toplanıp bu fonları faizsiz fakat gelir meydana getirici işlemler için kullanan kurumlar olarak tanımlanmaktadır (Ersoy ve Süner, 2018, s. 168).

Katılım bankacılığı ürünleri sadece İslami dinini benimseyen bölgelerde kullanılmayıp daha geniş coğrafyalara yayılmaktadır. Türkiye, genel anlamda katılım bankacılığı faaliyetlerine geç katılmış olsa da, yapılan düzenlemeler sayesinde faizsiz finans alanında ilerleme kaydetmektedir (Tekin, 2019, s. 136). Katılım bankacılığı, fon sahiplerine, geleneksel bankacılık ve ürünlerinden başka alanlara yatırım yapma fırsatının yanı sıra hem piyasaya yeni ürünler sürerek piyasanın derinleşmesine hem de “yastık altı” olarak tanımlanan fonların piyasaya kazandırılması aşamasında etkili olmaktadır. Türkiye’de, mevcut durumda beş adet katılım bankası bulunmaktadır. Bunlar; Türkiye Finans, Albaraka Türk, Kuveyt Türk, Ziraat Katılım, Vakıf Katılım ve Emlak Katılım bankalarıdır.

1.5.2. Örgütlenme Alanlarına Göre Bankacılık Türleri

Bankaların kuruldukları, diğer bir deyişle örgütlendikleri bölge ve örgütlenme şekilleri bankaların işleyişi hakkında bilgi vermektedir. Bu sebeple bankaları örgütlenme alanlarına göre altı farklı gruba ayrılmaktadır. Bunlar;

1.5.2.1. Ulusal Bankalar

Bir ülkenin sınırları içerisinde faaliyetlerini sürdüren bankalara “Ulusal Bankalar” denilmektedir. Bu tarz bankaların ortak özellikleri, bir ulusun sınırları içerisinde birçok şube ile o sınırlar içerisindeki halka bankacılık hizmeti vermektir. Ulusal bankaların genellikle yurt dışı şubeleri oldukça azdır veya yoktur. Türkiye’de de bu tarz bankalara oldukça sık rastlanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası, Halk Bankası ve İş Bankası gibi bankalar bu oluşuma girmektedirler (Gündoğdu, 2016, s. 179).

1.5.2.2. Uluslararası Bankalar

Temel olarak, ticari bankacılık işlemleri yapmakla birlikte bu işlemleri yurtdışında şubeler vasıtasıyla yapan finansal kurumlara ‘‘Uluslararası Bankalar’’ denilmektedir. Uluslararası bankalar; kredi verme, mevduat kabulü, peşin veya vadeli döviz işlemleri gibi işlemlerin yanı sıra, danışmanlık faaliyetleri gibi ek hizmetler veren kurumlar olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası bankaların tercih edilme nedenlerinden en önemlisi; şirketlerin yurtdışında faaliyette bulunması halinde, faaliyette bulunduğu ülkelerin finansal sistem ve kuralları konusundaki açıklarının bu bankalar tarafından kapatılması olmaktadır (Tulgar, 2018, s. 3).

1.5.2.3. Yerel Bankalar

Yerel Bankalar; belirli bir yörede kurulan ve genellikle o yöreden başka şubesi bulunmayan bankalar olarak adlandırılmaktadırlar. II. Meşrutiyet ile başlayıp 1913 yılından sonra gittikçe artan bir ivme içerisine giren yerel bankalar, bankacılık alanında yabancılaşmayı azaltmak ve yerel bölgelerin sermayesini güçlendirmek amacıyla kurulmuştur. Genellikle, kuruldukları bölgelerin ekonomik faaliyetlerine katkı sağlamak ve bu faaliyetleri desteklemek ana faaliyet konularını oluşturmaktadır. Niğde, Bor Zürra ve Tüccar Bankası kapanmış olmakla birlikte yerel bankalara örnek olarak gösterilmektedir. Milli bankaların şubecilik faaliyetlerinin gelişmesi sonucu yerel bankalar yerini milli bankalara bırakmışlardır (Sarısır, 2009, s. 202).

Bir başka ifadeye göre ise yerel bankaların kurulma nedeni, yabancı sermayeye olan tepkinin yanı sıra savaşların bitimi ve yabancılarla birlikte yabancı sermayenin de ülkeden çıkması sonucu oluşan finansal boşluğu, yerel bankalar kurarak doldurma isteği olmuştur (Yıldız, 2010, s. 11).

1.5.2.4. Kıyı Bankacılığı

Kıyı bankacılığı (Offshore Banking), temel olarak deniz aşırı bölgelerde faaliyet gösteren bankacılık türüdür. Kıyı bankaları, yerleşik olmayan kişilere fon

sağlayan ve aracı kurum faaliyetini gerçekleştiren kurumlardır. Kıyı bankacılığının tercih edilme sebepleri arasında en önemlileri olarak, bu bankaların zorlayıcı bankacılık kurallarına sıkı sıkıya bağlı olmaması, denetim faaliyetlerinin düşük düzeyde olması veya olmaması ve vergi avantajları içermesidir (Zhang, 2016, s. 34).

1975 yılında, kıyı bankacılığı faaliyetinin legal hale gelmesinden bu yana, 75 kıyı bankası faaliyetine devam etmektedir. Kıyı bankacılığının dünyadaki bazı popüler noktaları ise; Bahama, Cayman Adaları, Dublin Singapur, Uruguay, İngiliz Virgin Adaları'dır. Kıyı bankacılığı faaliyeti yapılan bölgeler sayılanlarla sınırlı kalmayıp birçok alanda bulunmakla beraber en çok bilinen bankalar bu bölgelerde yer almaktadır (Cimat ve Taş, 2007, s. 5).

1.5.3. Mülkiyetlerine Göre Bankacılık Türleri

Mülkiyetlerine göre bankalar, bankaların kuruluş aşamasında sermayelerinin kimler tarafından oluşturulduğuna göre birbirlerinden ayrılan banka türleridir. Üç farklı kategoride değerlendirilebilirler Bunlar;

1.5.3.1. Kamusal Sermayeli Bankalar

Bankacılığın Türkiye'de doğuşu, özel sermaye sahibi kişilerin girişimi sonucu meydana gelmiştir. Zamanla artan bankacılık işlemleri ve finansal piyasaların derinleşmesi sonucu, finansal alanda yoğun faaliyete sahip olan bankaların, devlet temelli bir yapıya oturtulması ihtiyacı doğmuştur. Bundan dolayı kamusal sermayeli bankalar fikri ortaya çıkmıştır.

Kamusal sermayeli bankalar, adından da anlaşılacağı üzere sermayesi kamu kurum ve kuruluşları ya da Hazine tarafından oluşturulan kurumlardır. Bu bankalar, halk arasında genellikle "Devlet Bankası" şeklinde anılmaktadır. Türkiye'de kamusal sermayeli olarak üç adet banka mevcut bulunmaktadır. Bu bankalar T.C. Ziraat Bankası, T. Halk Bankası ve Vakıfbank olmaktadır (Kâraayhan, 2008, s. 5).

Kamusal sermayeli bankalar, ekonomik birimler açısından güvenli bankalar olarak tanımlanmaktadır. Kamu ya da devlet desteği, bu bankaların bir parçası olarak düşünüldüğünde, kamu bankalarına olan talep de artma eğilimi

göstermektedir. Ekonomik birimlerin güvenli bir banka türü olarak görmesinin yanı sıra, kamu bankalarının ortaya çıkmasında bazı sebepleri bulunmaktadır. Bunlara kısaca göz atacak olursak:

- Devletin bankacılık sektöründe bulunmasının, sektörün kalkınması ve finansal iyileşme ve gelişme açısından gerekli olduğu düşüncesi,
- Sektördeki diğer yapıların piyasa mekanizmasında bir boşluğa sebep olacak şekilde yetersiz kaldığı finansal olaylarda, devletin bu boşluğu doldurmak amacıyla destek vermesi,
- Şube açılmasının, diğer bankacılık türleri açısından maliyetli ya da gereksiz görüldüğü bazı kesimlerde, kamu bankalarının şube açarak hizmetlerine bu kesimlerde de devam etmesi,
- Kamu bankalarının, ekonominin bazı kötü dönemlerinde özel bankaların da etkisine kapıldığı kırılmalık sonucu, kötüye giden finansal durum ve istikrarsızlığın elimine edilmesi amacıyla da kurulabilmesi,
- Özel sermayeli bankaların, kazandıkları ekonomik güçlerini kötüye kullanmaları düşüncesinin oluşması durumunda, kamu bankaları özel bankaların bu gücünü kısıtlamak amacıyla da kurulabilmektedir (Uçarkaya, 2006, s. 7).

1.5.3.2. Özel Sermayeli Bankalar

Özel kişi veya kurumların bir araya gelerek kendi koydukları sermaye ile oluşturulan bankalardır. Bu tip bankalarda kamuya ait herhangi bir sermaye payı ya da kamu bağlantısı bulunmamaktadır. Tamamen özel sermaye ile oluşturulan bu bankaların Türkiye’de de örneklerine rastlanmaktadır.

Türkiye’de yer alan Özel Sermayeli Bankalar, kamu bankalarından sonra en çok işlem hacmine sahip olan bankaları içermektedir. Kamu bankaları kadar köklü yapılara sahip bu bankalar temelini, Osmanlı Dönemi bankacılık uygulamaları esnasında, bankacılık işlemlerinin özel kişilerin kendi sermayeleri ile gerçekleştirmeleri sonucu oluşturmuştur.

1.5.3.3. Yabancı Sermayeli Bankalar

Yabancı sermayeli bankalar, kuruldukları ülkelerin dışındaki başka ülkelerde de bankacılık faaliyetleri yapan kurumlardır. Yabancı bankalar başka ülkelerde ya sıfırdan yeni bir banka açarak ya da başka bankaları satın almak suretiyle kendi markalarına katarak bu faaliyeti sürdürürler. Bankacılık işlemleri olarak diğer ticari bankalardan farkları yoktur. Yabancı sermayeli bankalar, sağladıkları sermaye kaynağı nedeniyle olumlu bir yapılaşma olarak görülmesinin yanı sıra oluşan herhangi bir krizlerle birlikte sermayelerini ani bir şekilde ülke dışına çıkarabilmesi tehlikesi taşımasıyla olumsuz kurumlar olarak da görülebilmektedirler (Sönmez, 2014, s. 25).

1.6. BANKACILIK SİSTEMİNDE KARŞILAŞILAN RİSKLER

Risk, birçok kaynakta; olumsuz bir olayın meydana gelme olasılığı olarak tanımlanmaktadır. Toplam risk ise, Sistematik Risk ve Sistematik Olmayan Risk olarak adlandırılan risklerin toplamından meydana gelmektedir. Sistematik Risk; çeşitlendirme yoluyla önlenemeyen fakat etkisinin çeşitlendirme yoluyla azaltılabildiği risklerdir (Mandacı, 2003, s. 70). Sistematik olmayan risk ise; daha çok genele değil, özele hitap eden risktir. İşletme ya da sektör riski olarak geçen sistematik olmayan risk, genel olarak ekonomide bulunan tüm sektör ve işletmelere değil, ekonomide yer alan bazı bölümlere etki eden ve çeşitlendirmeyle önlenebilen riskler olmaktadır (Kâra, 2016, s. 370).

1.6.1. Faiz Oranı Riski

Bankaların temel gelir kaynaklarından birisi olan faiz, bankalar açısından da bir risk unsuru oluşturmaktadır. Faiz oranı riski; bankaların faize dayalı işlemlerinde kullanılan faiz oranlarındaki dalgalanmanın, bankanın gelir gider kalemlerinde bir olumsuzluk meydana getirmesi şeklinde tanımlanabilir (Yalçınkaya ve Ekinci, 2007, s. 20). Bankalar, bilindiği gibi kendi aralarında da işlem yaparlar ve bu işlemlerde genelde

faiz oranına dayalıdır. Bu nedenle, faiz oranlarında meydana gelecek artışlar bankaların maliyetlerini artırarak, likiditesini azaltma eğilimi gösterebilmektedir.

1.6.2. Kur Riski

En kısa tanımıyla kur riski; bir ülkenin para biriminin, diğer ülke para birimleri karşısında değerinin volatilité göstermesi olarak ifade edilebilmektedir. Kur riski, ilk olarak Bretton Woods olarak adlandırılan, para birimlerinin değerlerinin altın standardında belirlenmesi anlayışının çökmesinden sonra, para birimlerinin değerlerinin kendi aralarında standart olmayan bir şekilde dalgalanmasıyla ortaya çıkmıştır. 1973'den beri kur riski yönetimi, şirketler ve bankalar hatta ekonomik birimlerden birisi olan hane halkı tarafından da yönetilmeye çalışılan bir sorun haline gelmiştir (Doğanay, 2016, s. 151).

Kur riski günümüzde, büyük şirketler ve devletlerin bütçe kalemlerinde etkisi olan bir problem haline gelmiştir. Ülke paralarının, dolaşımda olan diğer para birimlerine karşı değerinin düşmesi, ithalata dayalı bir tüketim anlayışı içerisinde olan ülkelerin, ödeme planlarında büyük açıklar meydana getirmektedir. Yabancı para biriminden borçlanan ekonomik birimler, ödemelerini ulusal para biriminden yaparken değerlenen kur karşısında daha fazla maliyete katlanmak zorunda kalmaktadır. Aynı şekilde, bir ulusun parasının diğer paralara göre daha değerli olması da o ulusun ihracat potansiyelini etkileyerek, gelir kalemlerinde bir fark meydana getirebilmektedir. Bu gibi olumsuz durumların önlenmesi amacıyla Vadeli İşlem Piyasaları oluşturulmuştur. Vadeli İşlem Borsa'ları, "Türev Ürünler" olarak adlandırılan çeşitli yatırım araçları ile, risklere karşı önceden pozisyon alarak, kur riski gibi çeşitli risklerden korunma imkânı sağlamaktadır.

1.6.3. Menkul Kıymet Fiyat Riski

Bankaların finansal piyasalarda edindikleri, çeşitli menkul kıymetlerin değerlerinde oluşan dalgalanmadan dolayı katlanacakları durumu ifade etmektedir. Bankalar, finansal piyasalardaki şirketlerin çıkardıkları hisse senedi gibi çeşitli menkul kıymetleri alarak, yatırım yapma imkânı bulmaktadırlar. Söz konusu şirketin hisse

senetlerinin piyasa fiyatı, piyasadaki arz ve talebe göre belirlendiği için bazen düşüş gösterebilmektedir. Bankalar, menkul kıymette yaşanan değer düşüklüğüne göre ellerindeki menkul kıymetleri, daha düşük bir fiyattan elden çıkarma kararı aldıklarında karşılaşılabilecekleri risk, menkul kıymet fiyat riski olmaktadır (Sayım ve Er, 2009, s. 14).

1.6.4. Kredi Riski

Bankaların fon fazlası olan taraftan topladıkları mevduatları, fon eksikliği olan tarafa kredi olarak kullandırması faaliyeti, kredi riskinin banka açısından temel bir sorun kabul edilmesi anlamına gelebilmektedir. Bankalar, kişilerden mevduatları toplayıp bu mevduatları belirli bir ödeme planı çerçevesinde, fon ihtiyacı olan ekonomik birimlere kullandırmaktadır. Ekonomik birimlerin, bu plan dahilinde ödemelerini yapmaması ise kredi riskini meydana getirmektedir. Çünkü bankalar, aslında bir başkasının parasını kredi olarak kullandığı için mudilerin mevduatlarını çekme istemeleri aşamasında zorluğa düşebilmektedir. Kredi riski bu anlamda, fon kullandırılan tarafların, sözleşme ile taahhüt ettikleri krediyi, ödeme ve krediden doğan sorumlulukları yerine getirmeme aşamasında, bankaların karşılaşılabilecekleri olumsuz durum ve sonuçları ifade etmektedir (Özçelik, 2006, s. 10).

1.6.5. Likidite Riski

Diğer tüm işletmelerde olduğu gibi bankacılıkta da, finansal durumunu gösteren tablolar bulunmaktadır. Bu tablolar, bankaların varlıkları ile kaynaklarını gösterir ve buna muhasebede de aktif pasif adı verilir. Aktif pasif yönetimi tüm işletmeler için önemli olsa da, bankalar için hayati bir önem taşımaktadır. Öyle ki bankalar, çok yüksek kârlar elde etseler de, aktif pasif yönetimi yapamadıkları sürece iflasa kadar sürüklenebilmektedir. Bu bilgilerden hareketle Likidite Riski; bankaların aktif pasifte yer alan değerlerin, yönetimini sağlayamaması esnasında karşılaşılabilecekleri risk olarak ifade edilmektedir. Bankalar, kaynakları ve sorumlulukları arasındaki vadeyi optimal şekilde ayarlayamadıklarında, meydana gelen olumsuz durum likidite riskini ifade etmektedir (Zengin ve Yüksel, 2015, s. 78).

Aktif pasif yönetimi yapamayarak yüksek riskli işlemlere giren ve vade uyumsuzluğu neticesinde, bankaları iflasa kadar sürükleyen likidite riskinin en belirgin örneği, 2008 küresel finans krizinde görülmektedir. Bankalarının uzun vadelerde kredi vermesine karşın, kısa vadelerde yükümlülüklerinin olması ve bu yükümlülükleri yerine getirememesi, finansal kriz meydana getirmiş ve diğer ekonomilere yayılması şeklinde sonuçlanmıştır. Bu nedenle, likidite riskinden meydana gelen risklerin, kriz meydana getirebilecek güçte oldukları anlaşılmıştır ve yönetilmesi elzem hale gelmiştir (Işık ve Belke, 2017, s. 114).

1.6.6. Operasyonel Risk

Operasyonel risk, diğer risk türleri gibi bizzat bankaların ana faaliyet konusunu oluşturan işlemlerden değil, bu işlemleri meydana getiren kişilerden ya da bu işlemleri ortaya çıkarmaya yarayan faktörlerden meydana gelen risk olmaktadır. Operasyonel risk; iç süreçlerde, kişilerde ya da kurumlarda veya donanımlarda meydana gelen sorunların, bankanın işleyişi üzerinde meydana getirdiği olumsuz durumlar olarak tanımlanabilmektedir. Fakat operasyonel risk, bankaların çeşitli riskten korunma sistemler üretmesi sayesinde önlenebilen bir risk çeşidi olmaktadır. (Çelenk ve Ökdemir, 2010, s. 80).

İKİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE PERFORMANS ETKENİ

Sadece finansal durumlarda değil, sosyal yaşamda da önemsiz görülebilecek alanlarda karar verme sürecini etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Örneğin bir ev, telefon ya da gideceğimiz üniversite hakkında karar verirken birçok seçenekle karşılaşırız. Bu seçenekler arasında, karar verme sürecimizi etkileyen bazı faktörler vardır ve bunların en başında performans gelmektedir. Görüldüğü gibi sadece finansal alanda değil sosyal alanda da performans, karar verme sürecini etkileyen bir değişken olmaktadır. Fakat finansal ve finansal olmayan alanlarda performans ölçümü, birbirinden oldukça farklı olmaktadır. Sosyal hayatta, kişilerin nesnelere üzerinde kurdukları performans yorumlaması daha çok yüzeysel ve niteliksel şekilde ifade edilirken, finansal anlamda performans daha detaylı ve kanıtlanabilir bir şekilde ifade edilmektedir.

2.1. BANKA PERFORMANSI VE BANKALAR AÇISINDAN ÖNEMİ

Performans, kelime anlamı olarak birçok farklı tanımlama içermektedir. Başarı, elde edilen iyi sonuç veya bir şeyin değerini belirleyen nitelikler olarak en genel tanımlarıyla performans, araştırmacılar tarafından daha kapsamlı bir tanıma tabi tutulmaktadır. Uysal (2015) performansı, bir birey ya da grubun verilen işi belli bir süre içerisinde yerine getirirken, o işe karşı harcadıkları enerjileri neticesinde ulaştıkları niteliksel veya sayısal sonuçlar olarak tanımlamaktadır (s. 32). Performans, sadece bir kişinin çabası veya emeği değil, birden çok kişinin oluşturduğu bir grubun ortaklaşa çabasının, işin sonucuna yarattığı katkıyı ölçmektedir. Bir başka tanıma göre ise performans; birey, kurum ya da kuruluşların, belirli bir iş üzerindeki başarısını çeşitli ölçütlerle değerlendirmesi ve bu değerlendirme sonucu, işin başarısının ölçülmesi şeklinde ifade edilmektedir (Yümlü, 2017, s. 4).

Performans kavramının, bir işin geleceği için ne kadar önemli olduğu performans tanımlarında belirtilmektedir. Çeşitli istemler içerisinde performans, bireyin karar verme sürecini, kurum ve kuruluşların ise yaşamsal döngüsünü devam ettirebilmesi açısından önemlidir.

Kurum bazında performans, daha çok finansal anlamda önem arz etmektedir. Öyle ki işletmelerin daha önce “Gelir Tablosu” olarak adlandırdıkları finansal tablo, Finansal Performans Tablosu olarak revize edilmiştir. İşletmelerin performanslarını çeşitli kriterlere göre ölçen bu tablolar, hem işletmeye yatırım yapmak isteyen yatırımcılar hem de işletmenin ilişkide bulunduğu diğer kurumlar açısından önem arz etmektedir. Üçüncü kişiler olarak adlandırılan işletme dışı unsurların, işletmeye dair yorumları işletme performansına göre oluşmakta ve işlemlerini bu doğrultuda gerçekleştirmektedir.

Finansal sistem içerisinde bulunan bankaların performansı, diğer kurumlara göre anlaşılması daha zor bir konu olmaktadır. Özellikle Türkiye’deki finansal piyasaların büyük bir kısmını oluşturan bankaların performanslarında yaşanan olumlu gelişmeler, ekonominin genel görünümünü iyileştirebileceği gibi tam tersi durumlar ise ekonomik alanda sıkıntılar doğuracaktır. Bankaların performansı, bankaların genel işleyişini yani mevduat kabul edip kredi verme işlemini bile etkilemektedir. Bankaların performanslarının iyi olması, finansal tablolarında olumlu bir görüntü sergileyerek, bankalara yatırım yapmak isteyen yatırımcılar veya banka ile işlem yapmak isteyen taraflar açısından söz konusu bankayı tercih edilebilir duruma getirecektir. Bu duruma gelmek isteyen diğer kurumlar ve bankalar arasında bir rekabet ortamı meydana gelecek, ve performans faktörüne olan ilgi ve çaba göz ardı edilemez bir konuma ulaşacaktır.

Genel bilgilerden de anlaşılacağı gibi performans hayatın her anında karar verme ve yapılan işin etkinliği ve verimliliği aşamasında önemli bir faktördür. Nitel ve nicel olarak ifade edilebilen performans, finansal alanda kanıtlanabilirliği ve kullanım alanının yoğunluğundan dolayı daha fazla dikkat çekmektedir. Özellikle bankalar açısından performans, bankanın genel durumu hakkında bilgi vermekte, yaşanan olumlu ya da olumsuz performans durumları ekonominin genel gidişatını etkilemektedir.

2.2. BANKA PERFORMANSINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Ekonomide yer alan kurumlar, üretim ve hizmet işletmeleri olarak ayrılmaktadır. Bu ayrımı doğuran temel faktör, işletmelerin faaliyetlerinin birbirinden farklı olmasıdır. Bir üretim firması ile bir bankanın işlemleri birbirinden farklı olacağından performans ölçütü olarak kullanılan kalemler de birbirinden farklı olacaktır. Bir üretim işletmesinin temel faaliyeti mal üretmek iken, bir hizmet işletmesinin faaliyeti ise hizmet sunmaktır. Örneğin bir kalem üretim fabrikasının faaliyet döngüsü, hammadde girişi ve mamül çıktısı olarak tamamlanırken bir bankanın temel faaliyeti finansal aracılık olduğu için faaliyet döngüsünü üretim işletmesinden farklı şekilde tamamlayacaktır. Bu farklılıklar performans ölçüm şekli ve belirleyicilerinin çeşitlenmesini ve sektör bazında performans ölçümü yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bu gibi performans ölçütlerinin farklılığının yanında, ekonomideki tüm birimleri etkileyen ortak değişkenler de mevcuttur.

Performans ölçütü olarak kullanılan değişkenler Makro ve Mikro Belirleyiciler olarak ikiye ayrılmaktadır. Makro değişkenler yukarıda anlatılan bilgileri destekler nitelikte olup, genellikle ekonomide yer alan birimlerin hepsini etkileyen belirleyicilerdir. Polat ve Peker (2016), makro ekonomik değişkenleri; Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH), Enflasyon Oranı, Büyüme, Yatırımlar, Döviz Kuru, İthalat ve İhracat Miktarı, Kapasite Kullanım Oranı, İşsizlik Oranı, Ücretler ve Vergiler olarak belirlemiştir (s. 23). Genel olarak kullanılan bu değişkenlerin yanı sıra, tüm ekonomiyi etkilemese de ekonomide yer alan sektörleri etkileyen mikro değişkenler de mevcuttur. Mikro değişkenler, sektör veya işletme bazında değişkenlerden oluşmaktadır. Yani ekonominin tamamını değil ekonomide bulunan bazı sektörleri veya işletmelerin direkt kendi içsel performanslarını etkileyen değişkenlerdir.

Performans ölçümü yapılırken, değişkenlerin makro ve mikro bazda seçilmesi, performans ölçümünün kapsamını genişletmektedir. Fakat bu, işletmece kullanılmayacak bir makro değişkeni kullanmak anlamına gelmemelidir. Örneğin, makroekonomik bir değişken olan İthalat ve İhracat Oranı, üretim işletmeleri için performans ölçütü olarak kullanılırken, bir hizmet işletmesi olan bankanın performansını ölçmede kullanılması mantıklı olmayacaktır. Bu nedenle mikro değişkenler, daha çok işletme bazında kullanılan performans ölçütlerini içermektedir. Aynı şekilde, bankacılık alanında kullanılan mikro değişkenlerden birisi de banka

sektörü dışındaki işletmeler için bir ölçüt olmayacaktır. Buradan hareketle, mikro değişkenlere bankacılık açısından örnek vermek gerekirse Taşkın (2011) çalışmasında bankacılık alanına dair mikro değişken olarak; Toplam Krediler/Toplam Aktifler, Aktif Büyüklüğü, Özkaynaklar/Toplam Aktifler, Özel Karşılıklar/Toplam Krediler ve Personel Giderleri /Toplam Giderler performans belirleyicilerini kullanmıştır (s. 294). Görüldüğü üzere akademik araştırmalarda kullanılan mikro değişkenler, genelde sektör bazlı olup işletmelere dair içsel bilgileri içermektedir.

Banka performansını etkileyen faktörler genel(makro) ve içsel değişkenler aracılığı ile farklılaşmaktadır. Akademik çalışmalarda genel olarak kullanılan makro değişkenler; GSMH, Enflasyon Oranı, İşsizlik Oranı, Vergiler, Yatırımlar ve Döviz Kuru, bankacılık alanında da sıkça kullanılan makro değişkenleri oluşturmaktadır. İçsel yani mikro değişkenler ise, yapılan çalışmalar ve araştırmacıların seçimlerine göre birbirinden farklılaşmaktadır. Yaygın olarak kullanılan mikro değişkenler; Aktif Kârlılığı, Özkaynak Kârlılığı, Takipteki Krediler, Toplam Krediler/ Toplam Aktifler değişkenlerinden oluşup sayısal anlamda ifade edilebildiği gibi, personel ve müşteri ilişkileri, banka yöneticilerinin cinsiyetleri ve buna benzer birçok yargıya dayalı ölçüm tekniklerinden de oluşabilmektedir. Bu bölümden çıkarılacak sonuç; bankaların performanslarına etki eden makro faktörler genellikle değişmemekte, buna karşın mikro faktörler, performans ölçümlerinde farklılık ortaya çıkarmaktadır. Kullanılan veri seti veya örnekleme göre de bankaların performansına etki eden faktörler farklı sonuçlar vermektedir.

2.3. BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KULLANILAN TEMEL PERFORMANS ÖLÇÜTLERİ

Performans ölçümü, mikro ve makro değişkenlerin, belirlenen veri seti dahilinde bir çözümleme sürecinden geçmesi ile meydana gelmektedir. Makro faktörler, daha önce de belirtildiği gibi, genellikle ekonominin bütününe etkileyen faktörlerdir. Mikro faktörler ise daha çok sektör bazlı olup, performans ölçümü yapılacak sektöre göre oluşturulan değişkenlerden meydana gelmektedir. Burada bankacılık açısından performans ölçümü yapılırken literatür taraması sonucu en yaygın kullanılan performans ölçütleri incelenmektedir.

2.3.1. Aktif Kârlılığı

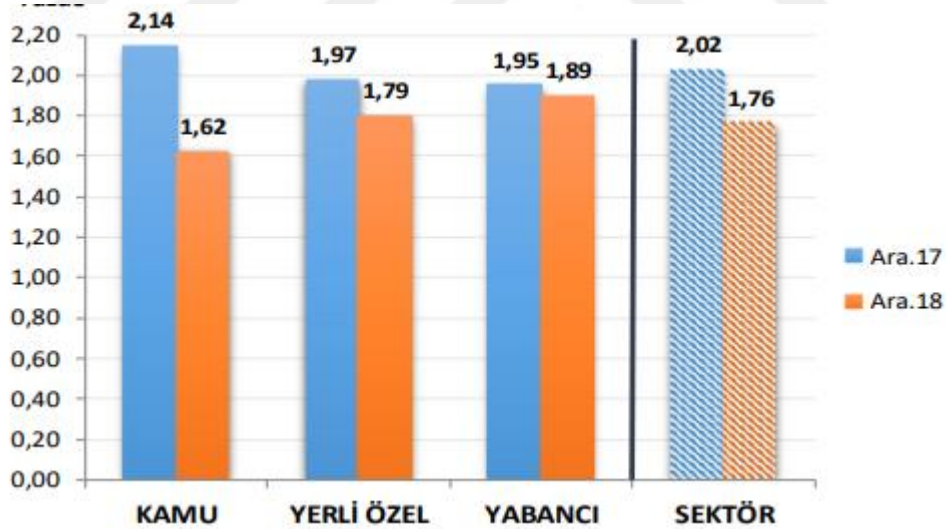
Finansal oranlardan birisi olarak kullanılan Aktif Kârlılığı, en temel tanımıyla, toplam varlıkları arasında vergiden sonraki net kârının ne kadar yer aldığını gösteren bir rasyodur. Bu oran, işletmelerde finansal durum tablolarının aktif kısmında yer alan hesaplarla yapılan işlemlerden, işletmelerin ne kadar kâr sağladığını göstermektedir (Caba, 2017, s. 801).

Aktif Kârlılığı aşağıdaki formül ile hesaplanmaktadır;

$$\text{Aktif Kârlılığı (AK)} = \text{Net Kâr} / \text{Toplam Aktifler}$$

Aktif kârlılığı formülünde, Net Kâr kısmı bazı kaynaklarda Vergiden Sonraki Kâr olarak da geçmektedir. Fakat hepsi, temel olarak net kâra tekabül edeceği için hesaplama sonuçlarına bir farklılaşma söz konusu olmamaktadır. Uygulanan bu formül ile ulaşılan tutar ne kadar büyük olursa, firmalar için o kadar iyi olacaktır. Bu oran, bankaların aktiflerinde yer alan yatırımlarından elde edilen kazancı göstermektedir.

Tablo 2.1 : Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankaların Aktif Karlılık Oranları (%)

Kaynak: BDDK, Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri, Aralık 2018.

Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların, 2017-2018 yılları arasındaki aktif kârlılık oranlarındaki değişimler Tablo 2.1’de gösterilmektedir. Kamu, Özel ve Yabancı bankalar ile bankacılık sektörü ortalamalarını içeren tabloda, 2017 yılından 2018 yılına doğru oranlar azalan bir trend içerisine girmiştir. Bu azalış, en çok kamu bankalarında gerçekleşirken en az yabancı bankalarda etkisini hissettirmiştir. Bunun

nedeni, 2018 yılında ekonomi açısından olumsuz gerçekleşen olaylar ve kur artışı gösterilebileceği gibi, bankaların kendi içerisinde yaşadıkları olumsuzluklar da gösterilebilmektedir.

2.3.2. Özkaynak Kârlılığı

İşletmeler, ister hizmet isterse üretim alanında faaliyet gösterebilir, kuruluş şartlarından ilki bir sermayesi olmasıdır. Sermaye, hem işletmelerin sürekliliğini hem de o işletmeye olan güveni gösteren bir kalem olmaktadır. Fakat işletmeye konulan sermaye oranının yüksek olması özkaynak karlılığının düşürebilir şeklinde yorumlanabileceği gibi, yükümlülüklerini yerine getirebileceği miktardan daha az sermayesi olması ise işletmenin sorumluluğunu yerine getirememesi ihtimalinin olduğu şeklinde yorumlanabilmektedir. Bu nedenle işletmeler, seçtikleri iş kollarına uygun, optimal bir sermaye oranı belirlemekte ve bu orana göre pozisyon almaktadırlar.

Özkaynak Kârlılığı, işletmelerin dönem kârlarından, vergiler ve diğer yükümlülükler düşüldükten sonra kalan tutarın hisse sayısına bölünmesiyle, hisse başına düşen kâr olarak tanımlanmaktadır. Bu oranın yüksek çıkması, işletmelerin hisse başına düşen kâr miktarının artmasına, söz konusu işletmenin kâr dağıtım potansiyeline ulaşmasına ya da işletmenin otofinansman kalemlerine bu tutarın bir artı olarak yazılmasına olanak sağlamaktadır (Aktan ve Bodur, 2016, s. 60). Özkaynak Karlılığı aynı zamanda, şirket ortağının risk iştahına göre kazanmak istediği getiriye gösteren bir oran olarak da tanımlanabilmektedir (Caba, 2017, s. 801).

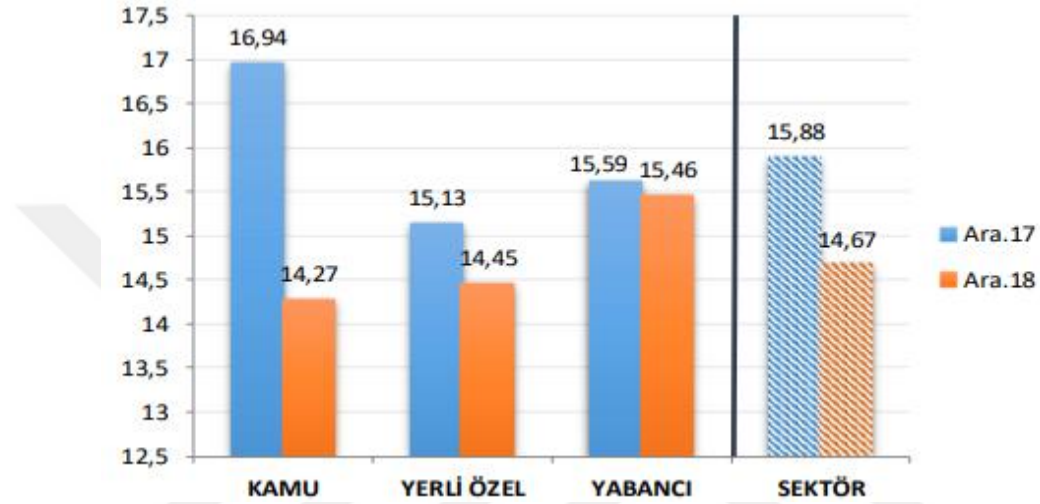
Özkaynak Kârlılığı aşağıdaki şekilde formülize edilmektedir:

$$\text{Özkaynak Kârlılığı (ÖK)} = \text{Net Kâr} / \text{Toplam Özkaynaklar}$$

Özkaynak Kârlılığı, işletmenin yapmış olduğu faaliyetler sonucu elde ettiği kârı göstermektedir. Bu anlamda kaldıraçlı işlemlerle özkaynak kârlılığını artırmak da mümkün olmaktadır. Kaldıraç, firmaların borç ile finansman sağlaması sonucu, kârlılıklarını artırması anlamına gelmektedir. İşletmeler, özkaynağın maliyeti ile yabancı kaynak olarak adlandırılan dış finansmanın maliyetini karşılaştırırlar ve borcun maliyetini daha makul bulmaktadırlar. Bunun nedeni, özkaynak ile finansman sağlama işlemlerinde, maliyet işletmenin ortak sayısının artması olarak görülürken, borç ile finansmanda maliyet, borç için ödenecek faiz olacaktır. Fakat kaldıraçlı işlemlerinde

kendi içerisinde riskleri mevcuttur. Eğer kaldıraçlı işlemler sonucu firmaya sağlanan getiri, bu işlemin maliyetinden daha düşük olursa kaldıraçlı işlem firma kârlılığını olumsuz yönde etkileyecektir. İyi bir planlama ve optimal seviyede yapılan kaldıraçlı işlemler, özkaynak kârlılığını artırmakta ve hisse başına düşen değeri yukarı taşımaktadır (Uluyol vd., 2014, s. 71).

Tablo 2.2 : Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankaların Özkaynak Kârlılığı (%)

Kaynak: BDDK, Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri, Aralık 2018.

Tablo 2.2, 2017-2018 yılları arasında Türkiye’de faaliyet gösteren tüm bankaların ve bankacılık sektörünün, özkaynak kârlılığını içermektedir. Tablo 6’ya göre kamu bankaları başta olmak üzere, sırasıyla özel ve yabancı bankaların 2017 yılına nazaran, 2018 yılında özkaynak kârlılıklarında bir düşüş olduğu görülmektedir. BDDK’nın yayınlamış olduğu rapora göre bankalar, 2018 yılında 2017 yılına nazaran kâr etmiş olsalar da toplam özkaynaklar içerisinde yer alan kâr oranları, 2017 yılına nazaran daha düşük oranlarda seyir etmiştir. Bu nedenle de sektör bazında bakıldığı zaman, bankaların öz kaynak kârlılıkları 2017 yılına göre 2018 yılında yaklaşık %1,21 oranında bir düşüş sergilemiştir.

2.3.3. Kredi Büyüklükleri

Bankaların ana faaliyet kalemlerinden birisi olan Krediler, bankaların aktif büyüklüklerinin bir göstergesi olmaktadır. Toplanan mevduatları, krediler aracılığı ile

fon talep eden kesime ulaştırma görevi bankalarıdır. Bankalar faaliyetleri içerisinde en çok fon arz ve talebi arasında köprü görevi görmektedir. Bu sebeple bankalar, öncelikle vadeli ya da vadesiz mevduatları bünyesine katmakta daha sonra kredi olarak işlemekte ve bu iki işlem arasında oluşan tutar farkından ise kârını elde etmektedir.

Tablo 2.3 : Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankaların Kredi Büyüklükleri (Milyon TL)

Banka Adı	Toplam Krediler	Banka Adı	Toplam Krediler
1. Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	384.952	25. ICBC Turkey Bank A.Ş.	9.195
2. Türkiye İş Bankası A.Ş.	289.912	26. Citibank A.Ş.	4.856
3. Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	248.818	27. Aktif Yatırım Bankası A.Ş.	7.540
4. Akbank T.A.Ş.	203.280	28. İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş.	114
5. Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	236.511	29. Arap Türk Bankası A.Ş.	2.110
6. Türkiye Halk Bankası A.Ş.	263.002	30. Deutsche Bank A.Ş.	1.667
7. Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	234.713	31. Turkland Bank A.Ş.	2.169
8. QNB Finansbank A.Ş.	100.240	32. Birleşik Fon Bankası A.Ş.	1.740
9. Denizbank A.Ş.	88.662	33. Nurol Yatırım Bankası A.Ş.	1.619
10. Türk Eximbank	133.292	34. Bank Mellat	11
11. Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	68.776	35. Rabobank A.Ş.	1.646
12. ING Bank A.Ş.	43.883	36. Turkish Bank A.Ş.	1.077
13. Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	32.999	37. Pasha Yatırım Bankası A.Ş.	918
14. Odea Bank A.Ş.	22.599	38. Bank of China Turkey A.Ş.	350
15. HSBC Bank A.Ş.	19.380	39. BankPozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.	837
16. Şekerbank T.A.Ş.	22.400	40. JPMorgan Chase Bank N.A.	0
17. İller Bankası A.Ş.	27.398	41. Société Générale (SA)	360
18. Alternatifbank A.Ş.	16.867	42. Merrill Lynch Yatırım Bank A.Ş.	31
19. Fibabanka A.Ş.	15.355	43. GSD Yatırım Bankası A.Ş.	265
20. Burgan Bank A.Ş.	16.391	44. Habib Bank Limited	68
21. MUFGBank Turkey A.Ş.	11.027	45. Diler Yatırım Bankası A.Ş.	98
22. Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası A.Ş.	14.236	46. Standard Chartered Yatırım Bankası Türk A.Ş.	0
23. Intesa Sanpaolo S.p.A.	13.701	47. Adabank A.Ş.	0
24. Anadolubank A.Ş.	10.585		

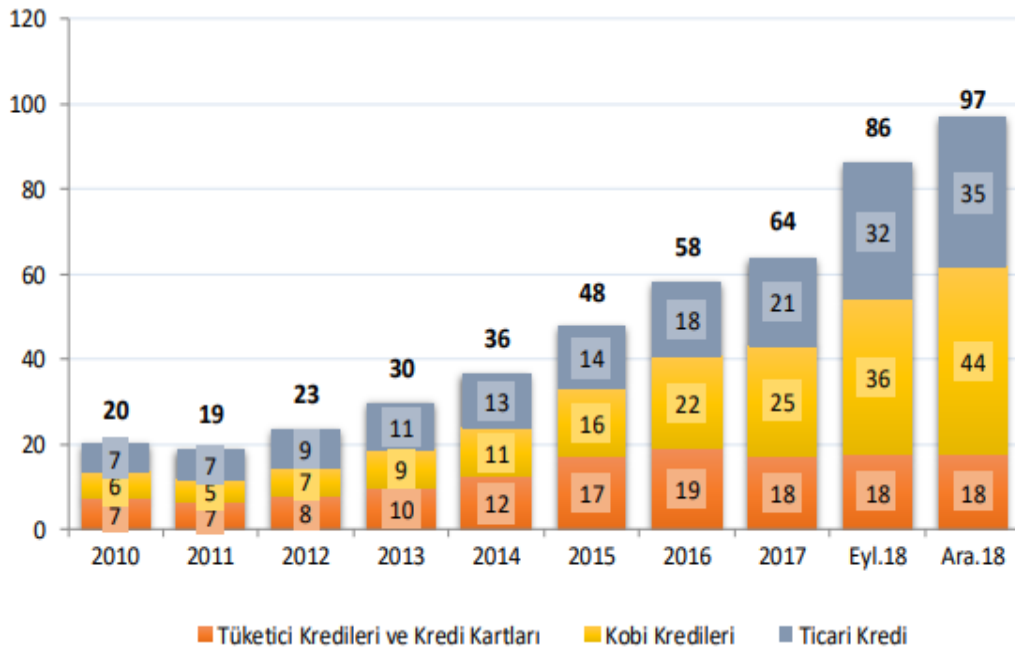
Kaynak: TBB, Aktif Büyüklüklerine Göre Banka Sıralaması, Haziran 2019.

Tablo 2.3, Türkiye’de faaliyet gösteren 47 bankaya ait kredi büyüklüklerini göstermektedir. İlk üç sırada, T.C. Ziraat Bankası, T. İş Bankası ve Türkiye Garanti

Bankası'nın yer aldığı kredi büyüklüğü sıralamasında, özel sermayeli bankaların kamu bankalarına yakın bir performans seyrettiği görülmektedir. Öyle ki ilk sırada yer alan T.C. Ziraat Bankası'nın ardındaki altıncı sıraya kadar, büyüklük sıralamasında özel sermayeli bankalar yer almaktadır.

Bankaların kredi büyüklükleri, onların performansını pozitif gibi gösterse de tehlikeli bir durum da oluşturabilmektedir. Bankaların ne kadar kredi kullandırırorsa o kadar başarılıdır şeklinde değil, ne kadar geri döndürülebilir kredi kullandırılırsa performansı o kadar iyidir, şeklinde değerlendirilmesi doğru olacaktır. Tarihsel süreç içerisinde, tasfiyesini açıklamış birçok bankanın ortak kaderi olan yeterli likiditeye sahip olmaması, çok borçlanması veya kredilerin takibe veya geri dönülemez “batık kredi” pozisyonuna düşmesi, kaynaklarda sıklıkla bahsedilmektedir. TBB ve BDDK'nın faaliyete geçmesinden sonra bankalar, piyasada görülen pozisyonlarını olumlu bir çizgide tutmak için kredi verme faaliyetlerini daha sağlam temellerle atmaya önem göstermişlerdir. Kredilerin geri dönüşümünü garanti altına almak için teminatlar, likiditesini kontrol etmek için sermaye yeterlilik oranları ve aşırı borçlanmanın önüne geçebilmek için ise yeni hizmetler geliştirerek, piyasada fark yaratan ve tercih edilen kurumlar olmayı hedeflemektedirler.

Tablo 2.4 : Kredi Türlerine Göre Takipteki Krediler (Milyar TL)

Kaynak: BDDK, Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeler Raporu, Aralık 2018.

2010-2018 yılları arasında, Takipteki Kredileri içeren Tablo 2.4' te verilen krediler, Tüketici, Kobi ve Ticari Krediler olarak ayrılmaktadır. Tablo 2.4' te takibe düşen kredilerden en çok payı KOBİ Kredileri, ikinci sırada Ticari Krediler ve en son Tüketici Kredileri ve Kredi Kartları gelmektedir. KOBİ kredilerinin, takipteki kredi seviyesindeki bu artışı, ekonomide Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler olarak adlandırılan KOBİ'lere çeşitli teşvikler vasıtası ile verilen kredilerin artırılmasından kaynaklanmaktadır. Üretimi artırmak, ülkenin Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH)' sını yükseltmek adına, KOBİ'lere verilen bu teşvik kredileri, işletmelerin finansal anlamda varlığını sürdüremediği noktada, kredilerin geri ödenmesini engellemektedir. Bu nedenle Takipteki Krediler içerisinde en yüksek payı KOBİ kredileri almaktadır. İkinci sırada gelen Ticari Krediler ise, genellikle finansal anlamda yüklü miktarlarda değer döndüğü işletmeler için açılan kredilerden oluşmaktadır. Yüksek tutarlı bu kredilerin geri ödemeleri, faiz ile birleşince daha yükselmekte, herhangi bir olumsuzluk durumunda ticari şirketler kredi yükümlülüklerini yerine getirememekte ve takibe düşmesi kaçınılmaz olmaktadır. En son sırada yer alan Tüketici Kredileri ve Kredi Kartları, genellikle hane halkı olarak adlandırılan kesime kullanılan kredilerden oluşmaktadır. Verilen kredi tutarının veya kredi kartı limitinin düşük olması ve bu tarz krediler için kişilerden teminat talep edilmesiyle, bu kredi türlerinde takibe düşme oranı diğerlerine nazaran daha düşük gerçekleşmiştir.

2.3.4. Faiz Marjı ve Faiz Dışı Gelirler

Bankacılık bazlı çalışmalarda, literatürde, performans ölçümü olarak kullanılan içsel faktörlerden birisi de Faiz Marjı (Oran) ve Faiz Dışı Gelirler' dir. Bankaların temel faaliyeti olarak adlandırılan aracılık işleminden kazanılan gelir, bankaların faiz oranlarına bağlıdır. Bankalar vadeli mevduatları, belirli vadelerde ve bu vadelere göre düzenlenen faiz oranları üzerinden kabul ederler. Kabul edilen mevduatlar, fon ihtiyacı olan tarafa, aldıkları mevduata uygun bir vadeyi içerecek şekilde ve belirlenen bir faiz oranı içerecek şekilde kullanılmaktadır. Burada bankanın elde edeceği kazanç, şu şekilde hesaplanabilmektedir;

$$\text{Banka Kazancı} = \text{Kredilerden Alınan Faiz} - \text{Mevduatlara Verile Faiz}$$

En basit şekilde bankaların paraya aracılık etmesinden kaynaklanan faiz geliri, yani ana faaliyetinden doğan gelir, bu şekilde açıklanabilmektedir. Fakat bankalar, günümüz piyasalarında rekabet edebilmek ve tercih edilebilmek adına finansal aracılık işlemi dışında diğer gelir getirici işlemleri de gerçekleştirmektedir.

Bankaların ana gelir kalemi faizlerden oluşsa da, yaptıkları bazı işlemler sonucu Faiz Dışı Gelirler elde etmektedirler. Faiz Dışı Gelirler; komisyonlar, kambiyo gelirleri ve sermaye piyasasında yapılan işlemlerden sağlanan gelirlerden oluşmaktadır. Faiz Dışı Gelirler' i içeren komisyon ve ücretler, bilanço dışı faaliyetler olarak ifade edilmektedir. Belirli şartlar sağlandığında, bilanço hesaplarına aktarılmakta fakat aktarılmaya bile bankaların gelirlerini artırıcı işlemleri olarak bilinmektedir. Bilanço dışı işlemler; Garanti ve Kefaletler, Türev Finansal Araçlar, Taahhütler ve Emanet ve Rehinli Kıymetler olarak dört başlık altında toplanmaktadır (Göçmen, 2007, s. 295).

Bankalar son yıllarda, faiz dışı gelirler kalemini artırmak için çeşitli hizmetler vermektedir. Bankaların bu politikayı izlemesindeki asıl amaç, faiz gelirlerinde çok fazla çeşitlenmeye gidememesi nedeniyle yeni gelir getirici işlemler olarak, faiz dışı gelirlere yönelmeleri olmaktadır. Bankalar, diğer tüm ticari kurumlar gibi piyasadaki değerini korumaya ve sürekliliğini sağlamaya çalıştıklarından dolayı, rekabet üstünlüğü sağlamak ve performanslarını artırmak için faiz dışı gelir getirici işlemlere başvurmaktadır.

2.4. BANKA PERFORMANSI VE BANKA SERMAYESİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

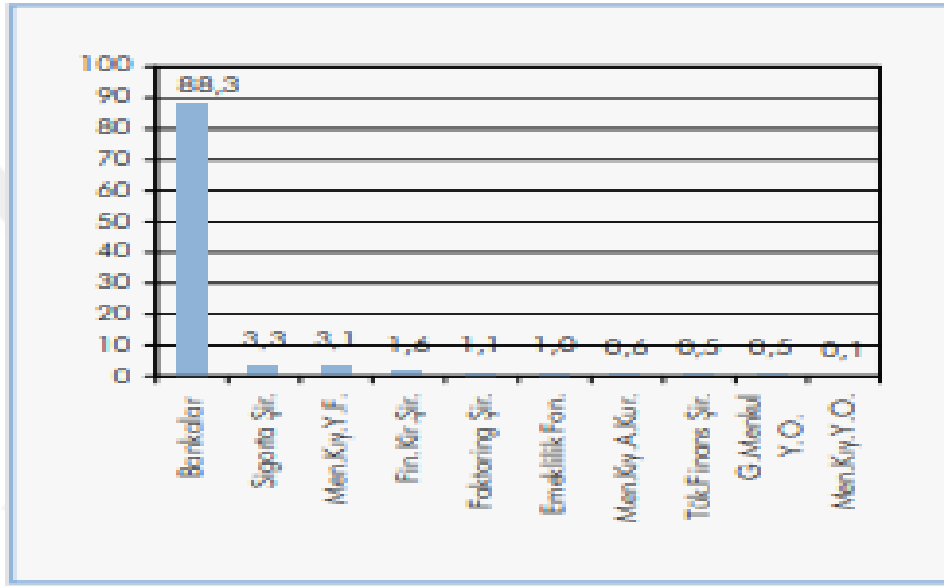
Sermaye, gerek işletmelerde gerek bankalarda olsun, söz konusu kurumun yeterliliğini gösteren bir faktör olmaktadır. Gerek nakdi gerekse gayri nakdi olarak konulan sermaye, işletmelerin geleceklere için önem arz etmektedir. Performans ise, işletmelerin ana faaliyetleri olan işleri yapma derecesinde ne kadar başarılı olduklarını gösteren bir faktör olmaktadır. Bu iki kavram birbirinden ayrı gözükse de literatüre bakıldığı zaman, birbirleriyle ilişkili oldukları görülmektedir.

İşletmeye konulan sermaye, işletmenin devamlılığı için gerekli olsa da sermayenin de işletmede kalabilmesi, işletmenin faaliyet performansına bağlı olmaktadır. İşletmelerin gerek sermaye, gerekse performans bakımından sürekli

rekabette olmaları, bu iki faktörün önemini daha üstün kılmaktadır. Yapılan çalışmalarla sermayelerin optimal seviyeleri, bu seviyelerin performansa etkisi ve performansın geliştirilme yolları ve etkileşimleri incelenmektedir.

Bankacılık açısından sermaye ve performans diğer finansal kurumlarda olduğundan bir parça daha önemli olmaktadır. Bunun sebebi olarak ise, bankaların finansal sistem içerisinde en yüksek paya sahip olan kurum olması gösterilmektedir.

Tablo 2.5 : Bankaların Finansal Sistem İçerisinde Bilanço Büyüklüğü (%)

Kaynak: TCMB, Finansal İstikrar Raporu, Mayıs 2010, s. 10

2009 yılı sonu, TCMB Finansal İstikrar Raporu' na göre Tablo 2.5' te görülmektedir ki, bankacılık sektörü yüzdesel olarak diğer finansal kurumlardan daha büyük bir paya sahiptir. Gerçek hayatta olduğu gibi pastadan en büyük dilimi alanın, pastaya dair etkisinin fazla olması, finansal sektörde de bankalar tarafından gerçekleşmektedir. Finansal sistemde büyük pay bankaların olduğu için bankalarda meydana gelecek bir değişikliğin, tüm finansal sektörü etkilemesi ve finansal sektörde yaşanan bir değişikliğin ise en çok bankaları etkilenmesi muhtemeldir.

2001-2002 krizleri ve sonrasında yaşanan 2008 küresel finansal krizden sonra, bankaların performansları ve sermayeleri arasındaki ilişkiye dair çalışmalar artış göstermiştir. Bu çalışmalar, çeşitli değişkenlerle ve performans ölçütleri ile yapılmış olsalar da ortak bir sonuca hitap etmişlerdir. Sonuca göre; krizlerden sonra Türk bankacılık sektöründe yaşanan kayıp, en çok bankacılık sektöründe gerçekleşmiştir. Bu

kayıpların en aza indirilmesi isteğiyle, sermaye yeterliliğini öngören bazı sermaye yeterlilik oranları kullanılmaya başlanmıştır. Bu oranların yüksek olmasıyla bankalar, sermayelerinin bir kısmını kullanmayıp, ihtiyat olarak bünyelerinde tutmuş yani söz konusu sermayeden kazanılacak getiriyi göz ardı etmişlerdir. Fakat bu vazgeçiş, bankaların ileri dönemlerde oluşabilecek muhtemel iflas riskine karşı alınmış bir önlem olmaktadır. Her ne kadar sermaye yeterlilik oranı kadar sermaye tutmak, bankanın söz konusu tutarından performansına olumsuz bir etki olarak görülse de, aslında bankaların genel finansal sistem içerisindeki güvenilirliğini artırması bakımından performansına katkıda bulunmaktadır.

2.4.1. Basel Kriterleri ve Sermaye Yeterlilik Oranlarının Türk Bankacılık Sektörü Açısından Önemi

Bankacılık sektörü, dünya finansal piyasalarında en çok kullanılan sektör olmaktadır. Bankaların işlem hacminin yüksek olması, bankaları çeşitli olumsuzluklardan etkilemekte, bu etkiyi de finansal piyasaların geneline yaymaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde finansal piyasaların büyük bölümüne sahip olan bankaların, olumsuz piyasa koşulları ve kriz zamanlarında en az hasarı alması, tüm piyasaların etkilenmesi açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle, bankaların olası krizler ve olumsuz durumlardan etkilenmesi engellenmek amacıyla, bazı düzenlemeler yapılmıştır. Sermaye yeterliliği ve kredi riskinden korunmayı amaçlayan bu düzenlemelerden en çok bilineni Basel Sermaye Uzlaşısı hareketi olmuştur.

Sermaye yeterliliği; bankaların da içinde buldukları finansal kurumların, yaptıkları işler neticesinde üstlendikleri risklere karşı, sermayelerinin bu riskleri engelleyebilecek yeterlilikte olup olmadığını ifade etmektedir. Bankaların temel işlevi, mevduatlar ve krediler arasında bir bağ olduğundan dolayı kredilerin geri dönememesi veyahut mevduat sahiplerine karşı sorumluluklarını yerine getirememesi durumunda, sermayeleri ile karşı tarafa karşı sorumlu olmaktadır. Sermayelerinin yetersiz olması, bu sorumluluklarını engelleyici bir faktör olarak algılanmaktadır. Bankaların, aşağıdaki sebeplerden ötürü yeterli özkaynak bulundurması önemlidir (Reis ve Kötüoğlu, 2016, s. 102);

- Yapılan riskli işlemler neticesinde, oluşan zararların önlenmesi açısından yeterli sermaye bulundurmak bankalar için hayati konumdur.

- Sermayesi optimal seviyenin üzerinde olan bankalar, güçlü bankalar olarak ifade edilebilmekte, kredi derecelendirme kuruluşları tarafından iyi notlanmakta ve tercih edilmektedir. Bu nedenle, sermayesini güçlü banka sıfatına eriştirecek derecede tutmak, kredibilite açısından avantaj sağlamaktadır.
- Finansal sistem içerisinde yer alan bankaların, sermaye yeterliliklerini optimal seviyede tutması, tüm ülkenin finansal sistemi ve ortaya çıkacak riskleri önleme gücü açısından önemlidir.

Ülkeler arasında, finans ve bankacılık işlemlerinin gelişmesiyle beraber, küreselleşme hamlesinin de etkisiyle bankalar arası bazı standartların oluşturulması amaçlanmıştır. Bu amaçla Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) bünyesinde, Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, İspanya, İsviçre, Hollanda, İsveç, ABD ve İngiltere'nin merkez bankalarının bir araya gelmesiyle, 1974 yılında Basel Bankacılık Denetim Komitesi oluşturulmuştur. Bu komitenin üyesi olan 13 ülke, sermaye yeterliliğini tek bir oranda standardize ederek, yapılan karşılıklı işlemlerde farklılaşmayı önlemek amacıyla bazı kriterler belirlemişlerdir. 1988 yılında Basel I kriterleri, bu kriterleri uygulamak isteyen kurumlar tarafından uygulanmaya başlanmış, finansal piyasaların gelişmesi ve işlemlerin çeşitlenmesiyle birlikte Basel I kriterleri yetersiz kalmış, Basel II kriterleri 2004 yılında uygulamaya konuşmuştur(Arslan, 2007, s. 51).

2.4.1.1. Basel I' in Ortaya Çıkışı ve Türk Bankacılık Sektörüne Uyumlaştırılması Süreci

Türk bankacılık sektöründe, Basel sermaye uzlaşısından önce, mevduatı ve sermayeyi korumak ve olası riskleri elimine etmek amacıyla, sermaye yeterliliği ve mevduatı koruma desteklenmiştir. Bankacılık kanunlarına göre, bankaların sermaye tutarları, buldukları bölgenin ekonomikselse boyutuna uygun olacak şekilde ayarlanmaktaydı. 2999 sayılı Bankacılık Kanunu'nda, bankaların sermayelerinin %10'undan fazlasını aşmayacak şekilde kredi verilmesine karar verilerek, bankaların kredi riskinden korunması sağlanmıştır. Aynı kanun ile mudiler, mevduatlarının %40'lık bölümünü aşmayacak şekilde bankaların aktifleri üzerinde öncelikli bir hakka sahip olmuşlardır. Bankaların bilançolarında, kârlarından sonra ileriye yönelik olumsuz

durumlar için ayırdıkları yedek hesaplarına ek olarak, %5 karşılık ayrılması da, bankalarda sermaye yeterliliği ve kredi riskini yönetmek amaçlı atılan önemli adımlar olmuştur (Külahi vd., 2013, s. 186).

1988 yılına gelindiğinde, sermaye uzlaşısı olarak kullanılan Basel I Kriterleri, Türkiye’de de uygulanmaya başlamıştır. Basel I Kriterleri’nin asıl amaçı, dünya genelinde sermaye yeterliliğini net bir oranda tutmak ve tutulmak istenilen sermaye oranı hesaplanırken ortak hesaplama modelleri kullanmaktır (Bulut, 2015, s. 28).

Basel I Kriterleri’ne göre sermaye yeterliliği, bankaların toplam sermayelerinin risk ağırlıklı aktiflerine oranının %8’in altında olmaması esasına dayalı olarak hesaplanmıştır. “Cooke Ratio” adı verilen bu oran, şu şekilde formülize edilmiştir;

$$\text{Sermaye Yeterlilik Rasyosu (SYR)} : (\text{Toplam Sermaye} / \text{Kredi Riski}) \geq \%8$$

Yapılan sermaye yeterlilik hesaplamalarının eksik olduğu fikri ile 1996 yılında, hesaplamalara kredi riskinin yanı sıra piyasa riskinin de katılması kararlaştırılmış ve 1997 yılında, SYR hesaplaması artık şu şekilde yapılmaya başlanmıştır;

$$\text{SYR} = (\text{Toplam Sermaye} / \text{Kredi Riski} + \text{Piyasa Riski}) \geq \%8$$

Sermaye yeterlilik hesaplamalarında, piyasa riski ilave edilmeden evvel yapılan hesaplamalarda sermaye, Ana ve Katkı sermaye olarak iki farklı sermaye dilimi dikkate alınarak yapılmaktaydı. Risk ağırlıklı aktifler ise; %0, %10, %20, %50, ve %100 olacak şekilde beş kategoride değerlendirilmekteydi. 1997 yılında, piyasa riskinin hesaplamaya eklenmesiyle birlikte, yenilik olarak sermayeye ana ve katkı sermayenin yanı sıra, kısa vadeli sermaye benzeri kredileri de içeren Üçüncü Kuşak Sermaye eklenmiştir (Erdoğan, 2014, s. 145).

Basel I kriterleri, 1988 yılından 2000’li yıllara kadar 100’ü aşkın ülkenin bankalarında ve finansal kurumlarında sermaye yeterlilik hesaplarında kullanılmıştır. Bu bağlamda bu uzlaşının bir kural olarak tüm finansal kurumları zorunlu tutan bir durum değil, tercih edip kullanmak isteyen finansal kurumlar için yeterli sermaye miktarı belirlemeye yönelik bir uzlaşma olduğu belirtilmektedir. Artan finansal işlemler beraberinde farklı riskler ve finansal olaylara yaklaşımlar da getirmiş, bu nedenle Basel I kriterlerinde bazı eksikliklerin taşınmasına sebep olmuştur. Basel I’ e yönelik bazı eleştiriler ve eksiklikler aşağıda maddeler halinde verilmiştir (Kaya, 2007, s. 38).

1. Basel I, sermaye yeterlilik oranının hesaplanmasında kullanılan kredi riski ve piyasa riskinin yanında, finansal işlemlerin çoğalması nedeniyle

operasyonel risk gibi çeşitli riskler ortaya çıkmıştır. Basel I hesaplamaları bu risklerin ölçümünde yetersiz kalmıştır.

2. Sermaye yeterlilik oranı, tüm bankalar ve finansal kurumları tek bir faaliyet dalında işlem görüyormuş gibi düşünüp, farklılıklarını dikkate almadan tek hesaplama yöntemi şeklinde kullanılmıştır.
3. Risk ağırlıklı aktifleri, beş ana grupta dikkate alması (%0, %10, %20, %50, ve %100) ve Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD- Organisation for Economic Co-operation and Development) 'ne üye olan ülkelerin risklerini %0, yani risksiz bunun dışında kalan ülkelerin risk seviyelerini daha yüksek oranlarda hesaplama dahil edilmesidir.

2.4.1.2. Basel II ve III' ün Gereklilikleri ve Avantajları

Basel I sermaye uzlaşısı ile ortaya çıkan tek tip bir sermaye oranı tutma anlayışı, çoğu ülkenin finansal piyasasında uyumlaştırılmaya başlamıştır. Bu uyumlaştırma çalışmaları olumlu sonuçlar verse de, artan finansal işlemler ve beraberinde getirdiği riskler Basel I' in yetersiz kalmasına sebep olmuştur. 1988 yılında yayınlanan Basel I' in yerini, 2004 Haziran ayında Basel II adı altında yeni sermaye uzlaşısı almış ve Basel I' in yetersiz görüldüğü segmentlere uygulanması amaçlanmıştır (Oktay ve Temel, 2007, s. 165).

Basel II de, Basel I e göre bazı yenilikler getirilmiştir. Bu yenilikler üç blok halinde getirilmiş ve uygulanmaya başlanmıştır. Bu bloklar:

- I. Blok: Asgari Sermaye Uzlaşısı
- II. Blok: Denetim Otoritesinin Gözden Geçirilmesi
- III. Blok: Piyasa Disiplinidir

Basel II' nin, Basel I' den farklı olarak, I. Yapısal blokta yer alan, asgari sermaye tutarı yine %8 oranında kalmıştır. Fakat kapsamı genişletilerek, operasyonel risk eklenmiştir. Buna göre yeni oluşan asgari sermaye tutarını hesaplama formülü şu şekilde revize edilmiştir (TBB, Basel II ve Türk Eximbank Semineri, 2013).

$$\text{Asgari Sermaye Rasyosu} = \text{Özsermaye} / \text{Riskli Aktifler} + ((\text{Piyasa Riski} + \text{Operasyonel Risk}) \times 12.5) \geq \%8$$

Basel I' de olduğu gibi Basel II' de yer alan kredi riski hesaplanması, Standart Yaklaşım ve İçsel Derecelendirme Yaklaşımına göre hesaplanmaktadır. Standart Yaklaşım' a göre Basel I' de risk ağırlıklı aktifler hesaplanırken, OECD birliğine üye olan ülkelerin riskleri 0 alınmakta, bu ülkeler risksiz olarak ifade edilmekteydi. Bu nedenle, kredi derecelendirme kuruluşlarına göre kredi notu düşük olan ülkeler ile yüksek olan ülkeler risksiz olarak görülmekteydi. Bu işlem, hem ülkeler arası işlemlerde hem de kredi veren kuruluşlar için dezavantaj oluşturmaktaydı. Basel II ile gelen yenilikle beraber bu kriter ortadan kalkmıştır. Artık bankalar, kredi verecekleri kuruluşları önde gelen kredi derecelendirme kuruluşları olarak adlandırılan Standart & Poor's, Moodys gibi önde gelen Bağımsız Kredi Derecelendirme Kuruluşları (ECAI- External Credit Assessment Institutions)' nın derecelendirme notlarına göre kategorize etmeye başlamıştır (Torun, 2017, s. 7).

İçsel Derecelendirme Yaklaşımı, Standart Yaklaşımın yanı sıra bankaların kendi derecelendirme koşullarıyla, müşteri bazında belirledikleri risk profilidir. Bankalar, müşterilerini içsel derecelendirme kriterlerine tabi tutmakta ve standart yaklaşımlara ek olarak ayırdıkları sermayeye ek, müşterinin risk oranına göre pozisyon almaktadır. İçsel derecelendirme, beklenmeyen riskin oluşması durumunda kullanılmak üzere tercih edilmektedir. Beklenen risk, yani kaybın olması durumunda bankalar, bu durum için karşılık ayırmaktadır. Fakat, beklenmeyen kaybın ortaya çıkmasını önceden tespit etmek amacıyla, içsel derecelendirme yöntemini kullanmaktadırlar. İçsel derecelendirme yaklaşımlarında, risk tahmini oluşturmak amacıyla bazı risk bileşenleri belirlenmiştir. Bunlar (JCR Eurasia Rating, Basel II Kredi Riski – İçsel Derecelendirme Yaklaşımları Araştırma Raporu, s. 2);

- Temerrüde düşme olasılığı,
- Temerrüt oluşması halinde kayıp yüzdesi
- Temerrüde düşme durumunda risk tutarı
- Efektif vade

Bankalar, yukarıda sayılan dört risk bileşimine göre müşterilerini kategorize etmekte ve çıkan sonuçlara göre sermayelerini kontrol etmektedir. Basel I, sadece standart yaklaşım yöntemiyle riskleri ağırlıklandırırken, Basel II, kredi veren kuruluşlara, içsel olarak müşteri portföyü bazında risk ağırlıklandırması yapmasına ve buna göre sermaye pozisyonu almasına olanak sağlamıştır.

II. Yapısal Blok olarak adlandırılan, “Denetim Otoritesinin Gözden Geçirilmesi” fonksiyonu ise, finansal kurumların Basel I uzlaşısında tek tip kurumlar olarak görülmesi ve riskleri bu tek tiplilik üzerinden değerlendirmesine tepki olarak meydana gelmiştir. Finansal kurumların işlemlerinin ve maruz kaldıkları risklerin etkileri farklı gerçekleştiği için Basel II uzlaşısı ile bu kurumlara içsel kontrol yetkisi verilmiştir. Bu yetkinin en iyi şekilde kullanılması, risklerin analiz edilmesi ve risk yönetim süreçlerinin iyileştirilmesi, asgari sermaye tutarının kurumlar açısından optimal seviyede tutulması ve riskleri kontrol edebilme aşamasında bankaların içsel kontrol mekanizmasına ek olarak, II. Yapısal Blok oluşturulmuştur (Horasan ve Horasan, 2012, s. 214). Denetsel gözden geçirme bloğu, temelde dört ana ilke üzerine kurulmuştur. Bunlar (Özçam, 2014, s. 7);

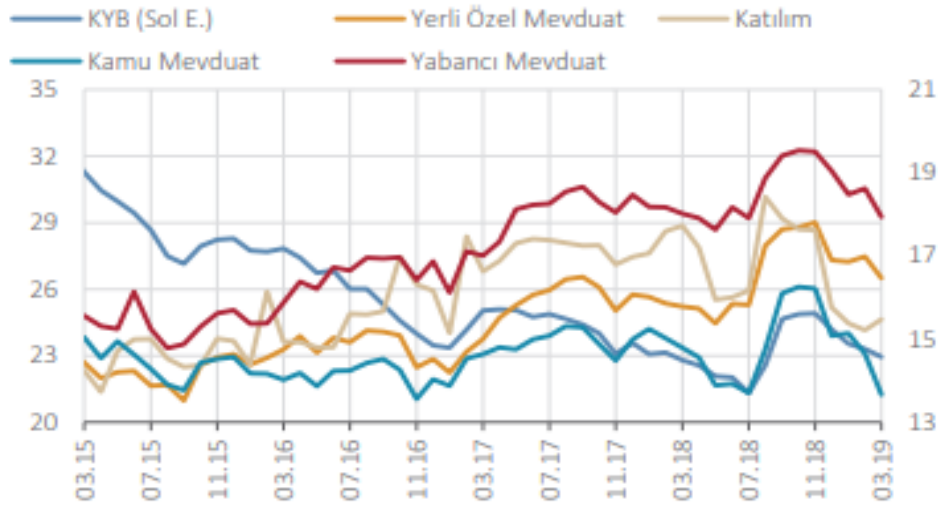
- Bankalar sermaye yeterliliklerini, risk profillerini dikkate alarak belirlemeli ve risk profillerine uygun yöntemler ve planlar geliştirmelidir.
- Bankaları denetleyecek üst kuruluşlar, bankaların içsel kontrol mekanizmalarını ve risklere yönelik uygulanan sistem ve stratejileri denetlemelidir.
- Denetim otoriteleri, bankaların sermaye yeterlilik oranlarını asgari seviyenin üzerinde tutmasını arzu etmekle beraber bunu kurumlardan talep edebilmelidir.
- Denetim otoriteleri, kurumların sermaye yeterlilik oranları asgari tutarın altına düşmeden bu kurumlara müdahale edebilmeli ve sermayelerini optimal orana çekmelerini talep edebilmelidir.

Piyasa Disiplini olarak adlandırılan III. Yapısal Blok, ilk iki yapısal bloğun tamamlayıcısı niteliğindedir. Basel II uzlaşısı ile gelen yeniliklerden biri olan bu bloğun asıl amacı; finansal kurumların sermaye yeterlilik oranları, riske maruz değerleri, risk alma kabiliyetleri ve riskler karşısında sergiledikleri stratejileri, kamuyla paylaşma ilkesine dayanmaktadır. Piyasada paylaşılan bilgilerin potansiyel yatırımcılara ulaşmasının yanı sıra diğer kurumlarla karşılaştırma imkânı da sağlamaktadır. En önemli katkısı ise; kurumların değerlerinin piyasadaki bilgilere göre oluşmasını ve finansal piyasaların da şeffaf bir yapıya kazanmasını sağlamaktır (Kutlu ve Demirci, 2008, s. 205). Basel II çerçevesinde, finansal kurumların finansal piyasalarda paylaşması gereken unlarlar, BIS tarafından şu şekilde açıklanmıştır (Horasan ve Horasan, 2012, s. 2015);

- Kuruma dair niteliksel ve nicekliksel açıklamalar,
- Sermayeye ve sermaye yeterliliğine ilişkin açıklamalar,
- Risk miktarları ve bunlara dair değerlendirmelere yönelik açıklamalar,
- Kredi riski ve Piyasa riskine yönelik açıklamalardır.

Sermaye yeterlilik oranları, TCMB tarafından bankacılık bazında bir gösterge olmakta ve yayınlanan finansal raporlarda yer almaktadır. Tablo 10', 2019 Mayıs ayından yayınlanan, Finansal İstikrar Raporu'nda yer alan bankacılık bazında sermaye yeterlilik rasyolarının yüzdesel gelişimini göstermektedir;

Tablo 2.6 : Sermaye Yeterlilik Oranlarının Banka Grupları Bazında Gelişimi

Kaynak: TCMB, Finansal İstikrar Raporu-Mayıs 2019, Sayı, 28.

Tablo 2.6, Kamu Sermayeli Yatırım Bankaları, Kamu Bankaları, Yerli ve Yabancı Mevduat bankalarının sermaye yeterlilik oranlarındaki değişimi göstermektedir. 2018Q3 döneminde görülen düşüş, Türk finansal piyasalarında yaşanan volatilitenin bankaların sermayesi üzerinde meydana getirdiği etkiyi göstermektedir. 2018Q4'te görülen yükselme hareketi ile Türk bankacılık sektörünün toparlanma aşamasına rağmen, 2019Q1'de yaşanan düşüş, Türkiye'de siyasal ve sosyal alanda yaşanan gelişmelerin finansal piyasaları etkilemesi neticesinde gerçekleşmiştir. Olumsuz gelişmelere rağmen, bankacılık sektörünün sermaye yeterlilik oranlarının güçlü seviyede olduğu görüşü hakim olmaktadır. Ayrıca Kamu ve Kamu Sermayeli

Yatırım Bankaları'nın sermayelerini daha iyi seviyelere çıkarması için ihraç edilen özel tertip Devlet İç Borçlanma Senetleri' nin (DİBS), yıl içerisinde bu banka gruplarının sermaye yeterlilik oranlarına destek sağlayacak nitelikte olması beklenmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2008 KÜRESEL FİNANS KRİZİ SONRASI TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE PERFORMANS DEĞERLEMESİ

Bankalar, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin finansal piyasalarında aktif olarak yer alan kurumlardır. Bazı ekonomilerde, neredeyse piyasanın tamamına hitap eden bankacılık faaliyetleri, Türk Finansal Sistemi'nde de kayda değer bir yere sahiptir. Özellikle bankacılık kökenli çıkan krizler ve sonrasında alınan önlemlerle, Türk Bankacılık Sektörü sağlam yapılara ulaşmış ve faaliyetlerini daha geniş alana yaymıştır. Zamanla genişleyen bu faaliyetler, bankaların performanslarını artırmanın yollarını aramaya yönelmiş ve performansı belirlemek adına yapılan çalışmaları da beraberinde getirmiştir. Değişen zaman ve artan işlemlerle beraber bu konuda yapılan çalışmalar artış göstermiş ve bankacılık sektöründe de yol gösterici niteliğe kavuşmaya başlamıştır. Çalışmanın bu bölümünde, bankacılık performans ölçümüne dair ulusal ve uluslararası alanda çalışmalar ele alınmış ve çalışmanın asıl amacı olan, 2008 Küresel Finans Krizi Sonrası Türk Bankacılık Sektöründe yer alan ticari bankaların performansları ölçülmüştür.

3.1.BANKACILIK SEKTÖRÜNDE FİNANSAL PERFORMANSIN ÖLÇÜLMESİNE YÖNELİK LİTERATÜR TARAMASI

Bankacılık sektöründe finansal performansı ölçen birçok çalışma mevcuttur. Gerek yurt içi gerekse yurt dışı çalışmalar Türk Bankacılık Sektörünün geleceğe yönelik performans değerlemesi ve rekabet şartları altında performans iyileştirmesi konularında yol gösterici nitelikte olmaktadır. Bu bölümde çeşitli değişkenler ile bankaların performanslarının ölçülmesi ve bankalar arası performansların karşılaştırılmasını konu alan çalışmalar incelenmiştir.

Tarawneh (2006), Umman'da bulunan ve 260'dan fazla şubesi bulunan 5 ticari bankanın, 1999-2003 yılları arasındaki verilerinden hareketle bu bankaların performanslarının karşılaştırmalı analizini yapmayı amaçlamıştır. Analizin SPSS

programıyla yapıldığı çalışmada bağımlı değişkenler olarak; Aktif Karlılık ve Faiz Geliri kullanılırken bağımsız değişkenler olarak; Varlık Yönetimi, Banka Büyüklüğü ve Operasyonel Verimlilik kullanılmıştır. Analiz sonucuna göre, Umman'da faaliyet gösteren bu 5 bankanın performansı üzerinde, Operasyonel Verimlilik, Banka Büyüklüğü ve Varlık Yönetimi'nin istatistiksel olarak güçlü ve pozitif bir etkisi olduğu saptanmıştır.

Demirhan (2010), 2003Q1-2008Q3 dönemleri arasında 33 bankanın, finansal yapıya ilişkin kararlarının kârlılıkları üzerine etkisini incelediği çalışmada, regresyon analizi yöntemini kullanmıştır. Çalışmanın örnekleminde yer alan bankalar, yerli ve yabancı banka ayırımına tabi tutulup etkilerin daha açık incelenmesi amaçlanmıştır. Bağımlı değişkenler olarak; Aktif Karlılık ve Özkaynak Karlılığı kullanılırken bağımsız değişkenler olarak; toplam pasifler içerisinde mevduat, alınan krediler ve özsermaye oranlarının kullanılmasının yanı sıra, toplam aktifler içerisinde net faiz gelirleri, faiz dışı gelirler ve faiz dışı giderler oranları kullanılmıştır. Ulaşılan sonuçlar, yerli ve yabancı bankalara göre farklılık göstermiştir. Yerli bankalarda alınan krediler kalemleri yabancı bankalarda ise özkaynak kalemlerinin kârlılık kalemleri üzerine etkileri pozitif ve şiddetçe diğer değişkenlerden yüksek olmuştur. Çalışmada ulaşılan en dikkat çekici sonuç ise özsermaye kalemlerinin kârlılık değişkenleri üzerindeki olumlu etkisinin Türk Bankacılık Sektörü'nde Temsilci Maliyetleri Hipotezi'nin geçerli olmadığı şeklinde yorumlanmıştır.

Taşkın (2011), 1995-2009 yılları arasında Türkiye'de faaliyet gösteren tüm ticari bankaların performansını etkileyen mikro ve makroekonomik faktörleri panel veri yöntemiyle analiz etmiştir. Kârlılık değişkenleri olarak; Aktif Karlılık, Özkaynak Karlılığı ve Net Faiz Marjının kullanıldığı modelde mikro faktörleri içeren aktif büyüklük, özkaynak/toplam aktifler gibi bankaya özgü değişkenler kullanılırken makro faktörler olarak enflasyon, GSMH, faiz oranı gibi bağımsız değişkenler kullanılmıştır. Çalışmanın analiz sonuçları genel bir şekilde yorumlandığında ise bankaların performansını etkileyen değişkenlerin, makroekonomik faktörlerden daha çok bankaların kendi içsel değişkenlerini içeren mikro faktörler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Doğru (2011), çalışmasında 2005-2010Q1 dönemleri arasında, bankacılık sektöründe faaliyet gösteren orta ölçekli bir bankanın kârlılığının belirleyicilerini İstatistik Analiz Yazılımı (SAS- Statistical Analysis Software) programı kullanarak,

Çoklu Regresyon Analizi ve Regresyon Analizi ile Autoregressive Errors modelleri kullanarak analiz etmiştir. 13 adet bankacılık içsel değişkeninin kullanıldığı modelde, kârlılığı ölçen bağımsız değişkenler olarak Aktif Karlılık, Özkaynak Karlılığı ve Net Faiz Marjı değişkenleri kullanılmıştır. Ulaşılan sonuçlara göre personel giderlerinin kârlılık değişkenlerini pozitif etkilemesi, mevcut çalışmaların negatif sonuçlara ulaşması yönüyle farklılık göstermiştir. Bu farklılık, örneklem olarak seçilen bankanın piyasada diğer bankalardan farklı bir statüde olması şeklinde açıklanmıştır. Kredilerdeki büyümenin, Aktif Karlılık ve Özkaynak Karlılığı üzerinde, Faiz Dışı Giderler/ Toplam Aktifler değişkeninin ROA üzerinde negatif etkisinin olması, hem kredilerdeki büyümenin kârlılık üzerine hem de faiz dışı giderlerin aktif kârlılık üzerinde azaltıcı bir etkisi olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

Çağıl (2011), 2008 küresel finansal krizin, Türk Bankacılık Sektörü' nde faaliyet gösteren 13 adet kamu ve özel sermayeli ve Türkiye'de faaliyet gösteren 11 adet yabancı sermayeli bankanın performansına ilişkin etkisini analiz etmeyi amaçlamıştır. Krizin etkisini görmek amacıyla 2006-2010 dönemlerinin kullanıldığı çalışmada, verilerin analizi için ELECTRE yöntemi kullanılmıştır. On adet finansal oranın bağımsız değişken olarak kullanıldığı modelde, bankaların her yıl için performanslarının ölçülmesi, en sonunda da toplam bir performans analizi yapılması amaçlanmıştır. Çalışmada, 2010 yılında, yani krizin etkilerinin normalleşmesi aşamasında kamu sermayeli bankaların performans tablosunda üst sıralarda, özel sermayeli bankaların üst ve orta sıralarda ve yabancı sermaye ile Türkiye'de kurulan bankaların ise daha alt sıralarda yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Uçkun ve Girginer (2011), Türkiye'de faaliyet gösteren 3 kamu ve 10 özel sermayeli bankanın, 2008 yılı verilerini kullanarak performanslarını analiz etmeyi amaçlamışlardır. Kârlılık Oranları, Likidite Oranları, Aktif Kalitesi ve Sermaye Yeterliliği kategorilerinde olacak şekilde toplam 14 adet finansal oranın kullanıldığı çalışmada, analiz yöntemi olarak Gri İlişki Analizi kullanılmıştır. Analizin sonuçlarına göre; kamu sermayeli bankaların performansına etki eden oranların kârlılık oranları olduğu ve performans sıralamasının en iyiden kötüye doğru Ziraat Bankası, Vakıflar Bankası ve Halk bankası şeklinde olduğu saptanmıştır. Özel sermayeli bankaların ise, daha çok aktif kalitesi ile ilgili oranların performansına etkisi olduğu ve performans sıralamasının en iyiden aşağı doğru Anadolu Bankası, Turkish Bank ve Akbank olarak gerçekleştiği sonucuna ulaşılmıştır.

Gul vd. (2011), Pakistan’da faaliyet gösteren, tanınmış 15 bankanın, 2005-2009 yılları arasındaki verilerinden hareketle, bankaların iç ve ülkenin makroekonomik değişkenlerinin kârlılık üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Havuzlanmış En Küçük Kareler yönteminin kullanıldığı çalışmada, kârlılık değişkenleri olarak; Aktif Karlılık, Özkaynak Karlılığı, Sermaye Getirisi ve Net Faiz Geliri kullanılırken bağımsız değişkenler olarak; Varlıklar, Borçlar, Özsermaye, Mevduatlar, Ekonomik Büyüme, Enflasyon ve Piyasa Kapitalizasyonu kullanılmıştır. Mikro ve makroekonomik değişkenler için iki ayrı hipotezin kurulduğu çalışmada, Büyüklük, Borçlar, Mevduatlar, Ekonomik Büyüme e Enflasyon değişkenleri istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif sonuçlar verdiği için her iki hipotezin de bankaların kârlılığı üzerinde etkisi olduğu kabul edilmiştir.

İskenderoğlu vd. (2012), 2004-2009 yılları arasında, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası’na (İMKB) kote olan 13 bankanın büyüme, büyüklük ve sermaye yapısı kararlarının banka performansına etkisini gözlemlemiştir. Genelleştirilmiş Momentler Metodu’nun (GMM) kullanıldığı çalışmada kârlılık değişkeni olarak Aktif Karlılık ve Özkaynak Karlılığı kullanılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre; kârlılık değişkenleri olarak kullanılan aktif ve özsermaye kârlılığının gecikmeli değerlerinin anlamlı ve pozitif sonuçlar vermesi, kârlılığın geçmiş yıllarda da kalıcı olduğunu göstermiştir. Büyüme ve büyüklük değişkenlerinin pozitif etkisi, bankaların büyümesinin performanslarına olumlu katkısı olduğunu ifade ederken, sermaye yapısı kararlarının etkisini ölçmek için kullanılan mevduatın özkaynaklara oranının, Aktif Karlılık ve Özkaynak Karlılığı üzerindeki etkisinin negatif çıkması, sermaye yapısı kararlarının performansı azaltıcı bir etkisi olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

Taani (2013), Ürdün’de faaliyet gösteren 12 ticari bankanın, 2007-2011 yılları arasındaki verilerini kullanarak, sermaye yapılarının, bankaların performansları üzerindeki etkisini ölçmeyi amaçlamışlardır. Sermaye yapısı yani bağımsız değişken olarak Borç/Öz Sermaye ve Borç/Toplam Fonlar rasyolarının kullanıldığı çalışmada bağımlı değişkenler olarak Özkaynak Karlılığı, Net Kâr, Kullanılan Sermayenin Getirisi ve Net Faiz geliri değişkenleri kullanılmış ve bu değişkenlerin her birisi için ayrı model oluşturulmuştur. Analiz sonucuna göre Borç/Öz Sermaye oranı Özkaynak Karlılığı için pozitif, diğer bağımlı değişkenler için negatif bir etkiye sahip olurken Borç/Toplam Fonlar oranı, tüm performans değişkenleri üzerinde negatif bir etki meydana getirmiştir. Sonuçlardan hareketle, Ürdün’de performans gösteren bankaların sermaye yapılarında

yer alan borç miktarı performanslarını düşürücü yani negatif bir etkiye sahiptir yorumu yapılabilmektedir.

Ongore ve Kusa (2013), Kenya’da faaliyet gösteren 13’ü yabancı sermayeli 24’ü yerli sermayeli toplam 37 bankanın finansal performansının belirleyicilerini ölçmeyi amaçlamışlardır. 2001-2010 yılları arasındaki banka verilerinin alındığı çalışmada analiz yöntemi olarak E-views programı kullanılmıştır. Bağımlı değişkenler olarak; Aktif Karlılık, Özkaynak Karlılığı ve Faiz Gelirleri kullanılırken, bağımsız değişken olarak; Sermaye Yeterliliği, Varlık Kalitesi, Yönetim Etkinliği ve Likit Yönetimi gibi bankacılık içsel değişkenlerinin yanında GSYİH ve Enflasyon Oranı gibi makroekonomik değişkenler kullanılmıştır. Çalışmada diğer çalışmalardan farklı olacak şekilde kontrol değişkeni olarak, Yabancı veya Yerli Sahiplik değişkeni kullanılmıştır. Çalışmanın sonucuna göre; Sermaye Yeterliliği ve Yönetim Etkinliği pozitif, Varlık Kalitesi ise negatif ve anlamlı bir etki göstermiştir. GSYİH’ nin ise banka performansı üzerinde etkisi olmakla birlikte bu etki, istatistiksel olarak anlamsızdır. Buna kıyasla Enflasyon Oranının, banka performansı üzerindeki güçlü etkisi makroekonomik değişkenlerin de banka performansı üzerinde etkisi olduğu sonucunu doğurmuştur.

Onuvanga (2014) ,Kenya’nın tanınmış 6 bankasının, 2008-2013 yılları arasında iç faktör analizi sayesinde kârlılığın belirleyicilerini analiz ettiği çalışmada, Panel Veri Analizi yöntemini kullanmıştır. Kârlılık değişkeni olarak Aktif Karlılığı’ nın kullanıldığı çalışmada bağımsız değişkenler olarak; Büyüklük, Sermaye Yeterliliği, Sahiplik, Toplam Borçlar/Toplam Varlıklar, Toplam İşletme Giderleri/Toplam Varlıklar ve Faiz Dışı Gelirler/Toplam Gelirler değişkenleri kullanılmıştır. Çalışmanın bulgularına göre; Büyüklük ve Sermaye Yeterliliği pozitif, Sahiplik ve Toplam İşletme Giderleri/Toplam Varlıklar değişkenleri ise negatif ve %1 anlamlılık düzeyinde, bankaların kârlılığı üzerinde anlamlı etkileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yamaltdinova ve Sulaimanova (2015), Kırgızistan’daki tüm ticari bankaların, 2008-2014 yılları arasındaki verileriyle bankaların finansal performanslarını ölçmeyi amaçlamışlardır. Çalışmada bağımlı değişken olarak Aktif Karlılığı, bağımsız değişken olarak Banka Büyüklüğü, Kredi Riski, Operasyonel Verimlilik ve Varlık Yönetimi değişkenleri kullanılmıştır. Analize göre; Varlık Yönetimi hariç diğer tüm değişkenlerin banka performansı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve negatif bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Petria vd. (2015), Avrupa Birliği'nde yer alan 27 bankacılık sisteminin 2004-2011 yıllarındaki verilerden hareketle kârlılığın belirleyicilerini analiz etmeyi amaçlamıştır. Analiz yöntemi olarak Panel Veri – Sabit Etkiler modelinin kullanıldığı çalışmada diğer çalışmalardan farklı olarak Aktif ve Özkaynak Karlılığı değil, Özkaynak ve Aktif getirinin ortalaması, bağımlı değişken olarak modele alınmıştır. Bağımsız değişken olarak; bankacılık değişkenleri, makroekonomik değişkenler ve sektör değişkenlerinden oluşan bir modelleme kullanılmıştır. Bunlar; Banka Büyüklüğü, Kredi Riski, Likidite Riski, Yönetim Etkinliği, Piyasa Yoğunlaşması, Sermaye Yeterliliği, Sektör Göstergeleri, Enflasyon ve Büyüme kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre; Kredi Riski(-), Yönetim Etkinliği(-), Piyasa Yoğunlaşması(-), Likidite Riski(-), Sektör Göstergeleri(+) ve Ekonomik Büyümenin(+) kârlılık değişkenleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu gözlemlenmiştir.

Gymerah ve Amoah (2015), Gana'da faaliyet gösteren yerli ve yabancı bankaların 1999-2010 yılları arasındaki bilgileri ile bu bankaların kârlılıklarını belirleyen faktörleri analiz etmeyi amaçlamışlardır. Regresyon yöntemi kullanılarak analizi yapılan çalışmada bağımlı olarak; Özkaynak ve Aktif getirinin ortalaması değişkenleri kullanılırken, bağımsız olarak; banka spesifik, endüstri ve makroekonomik bir çok değişken kullanılmıştır. Analiz, Büyüklük (+), Yabancı Banka (-), Likidite Riski (-), Piyasada İşlem Görmesi (-), Sermaye Yeterliliği (-), Verimlilik (+), Büyüme (-), Piyasa Derinliği (-) ve Piyasa Gelişmişliği (+) değişkenlerinin istatistiksel olarak anlamlı etkisi ile sonuçlanmıştır.

Kahveci vd. (2016), 2002-2014 yılları arasında, Türk Bankacılık Sektöründe faaliyet gösteren 25 bankanın, sermaye yapısı ve kârlılıkları arasındaki ilişkiyi Panel Veri Analizi yöntemini kullanarak test etmiştir. Bağımlı değişken olarak; toplam aktifler içerisinde net faiz gelirlerinin kullanıldığı modelde bağımsız değişken olarak; toplam aktifler içerisinde; mevduatlar, alınan krediler ve özkaynak oranlarının yanı sıra ölçek büyüklüğü ve kriz dummy değişkenleri kullanılmıştır. Analiz sonucunda ulaşılan bulgulara göre; özkaynaklar/toplam aktifler değişkeni ve kriz dummy değişkeninin, kârlılık değişkeni olarak kullanılan net faiz gelirleri/toplam aktifler değişkenini, pozitif ve anlamlı etkilediğini, diğer bağımsız değişkenlerin ise anlamsız sonuçlar verdiği gözlemlenmiştir.

Konak ve Çelik (2016), Türk bankacılık sektöründe yer alan, kamu ve özel sermayeli 28 ticari bankanın, 2009-2014 yılları arasındaki verilerinden hareketle, veri

setinde yer alan bankaların etkinlik ve verimliliğine dair performansını TOPSİS- Çoklu Karar Verme Kriteri yöntemiyle analiz etmeyi amaçlamışlardır. Çalışmada bağımsız değişkenler olarak; Varlık Kalitesi, Likidite, Karlılık, Gelir-Gider Yapısı ve Sermaye Yeterliliği değişkenlerine yönelik çeşitli değişkenler kullanılmıştır. Aynı zamanda 2008 küresel finans krizinin de etkinlik ve verimliliğe etkisinin ölçüldüğü çalışmanın sonucuna göre; 2008 finans krizi genel anlamda bankaların etkinlik ve verimliliğini olumsuz yönde etkilese bazı bankaların performansını artırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Karakuş vd. (2017), ticari bankalarda kârlılığa etki eden içsel değişkenleri ölçmek amacıyla 2006-2015 yılları arasında faaliyette bulunan 12 yerli ve 17 yabancı sermayeli bankanın verilerini panel veri analizi yöntemiyle test etmiştir. Kârlılık değişkenleri olarak; Aktif Karlılık, Özkaynak Karlılığı ve Net Faiz Marjı' nın kullanıldığı modelde, bağımsız değişken olarak, on adet bankacılık içsel değişkeni kullanılmıştır. Değişkenlerin etkileri yerli ve yabancı sermayeli bankaların kendi grupları içerisinde de farklılık göstermiştir. Analizden elde edilen sonuçlara göre; aktif büyüklüğü ve özkaynaklar/toplam aktifler Özkaynak Karlılığı' nı, faiz dışı gelirler/toplam aktifler yerli sermayeli bankaları, likit varlıklar/toplam aktifler oranı ise yabancı sermayeli bankaların kârlılığını pozitif şekilde etkilemiştir. Ulaşılan diğer önemli sonuçlardan birisi de, özkaynaklar/toplam aktifler ve özel karşılıklar/toplam aktifler oranlarının Faiz Gelirleri üzerinde pozitif bir etki ortaya çıkarması olmuştur.

Işık vd. (2017), Türkiye'deki mevduat bankalarının kârlılığını etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla 2006-2014 yılları arasında faaliyet gösteren 20 mevduat bankasının verilerini kullanmıştır. Kârlılık değişkeni olarak; Varlık Kârlılığı, bankaya özgü değişkenler olarak; Banka Büyüklüğü, Likidite Yönetimi, Banka Sermayesi, Kredi Riski, Faiz Gelirleri ve Faiz Dışı Gelirler, makroekonomik değişkenler olarak; GSYİH ve Enflasyon Oranı kullanılırken son olarak krizin etkisini görmek amacıyla Kriz Kukla değişkeni kullanılmıştır. Analiz; Kredi Riski, Likidite Yönetimi, Sermaye Yapısı, Faiz Gelirleri ve Faiz Dışı Gelirler değişkenlerinin Varlık Kârlılığı üzerinde anlamlı etkileri tespit edilmiştir. Çalışmanın dikkat çeken bir sonucu ise Kârlılık ve Banka Varlıkları arasında doğrusal olamayan bir ilişkinin varlığıdır. Aynı zamanda GSYİH kârlılık üzerinde pozitif bir etki sergilerken Kriz Kukla değişkeninin pozitif bir etki sergilemesine rağmen bu etki istatistiksel olarak anlamlı bir temele dayandırılmamıştır.

Işık ve Belke (2017), 2010-2015 yılları arası BİST' e kote 12 mevduat bankasının Net Faiz Marjı kalemini etkileyen belirleyicileri analiz etmeyi

amaçlamışlardır. Performans değişkeni olarak Net Faiz Marjı kullanılmasının yanı sıra bankanın içsel değişkeni olarak; Banka Büyüklüğü, Banka Risk İştahı, Operasyon Maliyetleri, Fırsat Maliyetleri, Yönetimsel Etkinlik, Kredi Riski ve Örtülü Faiz Ödemeleri kullanılmıştır. Makroekonomik değişkenler olarak ise Enflasyon ve Büyüme Oranı kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre; Banka Büyüklüğü, ve Yönetim Etkinliği negatif bir etki sergilerken, İşlem Maliyetleri, Kredi Riski ve Örtülü Faiz Ödemeleri Net Faiz Marjını pozitif yönde etkilemiştir.

Işık ve Belke (2017), BİST’ te işlem gören 13 ticari bankanın 2006-2015 yıllarını kapsayan dönemde likidite riskine etki eden içsel ve dışsal belirleyicileri analiz etmek amaçlanmıştır. Bağımlı değişken olarak Likidite Riskinin kullanıldığı çalışmada Banka Ölçeği, Banka Kârlılığı, Net Faiz Marjı, Mevduat Büyüme Oranı, Kredi Kayıpları Karşılığı, gibi içsel değişkenler kullanılmıştır. Aynı zamanda makroekonomik değişken olarak GSYİH ve Enflasyon kullanılırken krizin etkisini ölçmek amacıyla da kriz kukla değişkeni kullanılmıştır. Analiz sonucuna göre Banka Büyüklüğü, Özkaynak Kârlılığı, Banka Sermayesi, Mevduattaki Büyüme, Kredi Kayıpları Karşılığı ve Enflasyon Oranı gibi değişkenler negatif ve anlamlı bir etkiye sahipken Banka Büyüklüğü ve GSYİH gibi değişkenler Likidite Riski ile pozitif ve anlamlı bir etki göstermiştir.

Jaouad ve Lahsen (2018), Fas’ta bulunan 6 bankanın, 2010-2019 yıllarındaki verilerini kullanarak, bankaların performansına etki eden faktörleri ölçmeyi amaçlamışlardır. Analiz modeli olarak Panel Veri – Sabit Etkiler Modelinin kullanıldığı çalışmada, performans değişkenleri olarak; Aktif Karlılık ve Özkaynak Karlılığı kullanılmıştır. Bağımsız değişken olarak ise; Büyüklük, Sermaye Yeterliliği, Likidite, Operasyon Yönetim Verimliliği, Yoğunlaşma, Kurul Büyüklüğü, Kurul Toplantı Sayısı, Kalite, Bağımsız Yönetici Sayısı, GSYİH ve Enflasyon oranı kullanılmıştır. Aktif Karlılık’ na göre Banka Büyüklüğü ve Operasyon Yönetim Verimliliği, Özkaynak Karlılığı’ na göre, Operasyon Yönetim Verimliliği dışında tüm değişkenler banka performansına etki etmede istatistiksel olarak anlamsız çıkmıştır.

Yüksel vd. (2018), 13 Sovyet sonrası ülkenin 1996-2016 yılları arasındaki verilerini kullanarak bankacılık sektöründe kârlılığın belirleyicilerini analiz etmeyi amaçlamışlardır. Sabit Etkili Panel Veri ve Genelleştirilmiş Momentler Metodu ile analizin yapıldığı çalışmada, bağımlı değişken olarak; Özkaynak Karlılığı, bağımsız değişken olarak; Sermaye Yeterlilik Oranı, Enflasyon Oranı, Borçlar/Mevduatlar,

Borçlar/GSYİH, Büyüklük, Faiz Oranı, Faiz Dışı Gelir/Faiz Geliri ve Ekonomik Büyüme kullanılırken 2008 küresel finansal krizin etkisini ölçmek için de kukla değişken kullanılmıştır. Analiz sonucuna göre Borçlar/GSYİH, Ekonomik Büyüme, Faiz Dışı Gelir/Faiz Geliri ve kriz kukla değişkeni istatistiksel olarak anlamlı bir etki ortaya çıkarırken diğer değişkenler her iki analiz modeli için de istatistiksel olarak anlamlı bir etki meydana getirememiştir.

Işık (2018), BİST' te işlem gören 15 mevduat bankasının 2005-2013 yılları arasındaki verilerini kullanarak, bankaların performansının son finansal krizden etkilenip etkilenmediğini analiz etmeyi amaçlamıştır. Performans değişkeni olarak; Aktif Karlılık, Özkaynak Karlılığı, Net Faiz Marjı, Toplam Krediler/Toplam Varlıklar, Kredi Kayıpları Karşılığı/Toplam Varlıklar değişkenleri kullanılmıştır. Bankalara özgü olarak ise Banka Büyüklüğü, Likidite Düzeyi, Kredi Riski, Fonlama Riski, Gelir Çeşitlendirme, Banka Sermayesi ve Banka Etkinsizlik Düzeyi değişkenleri kullanılmıştır. Çalışmada krizin etkisini görmek amacıyla, Lehman Brothers' ın iflas tarihi temel alınarak önceki dönem için 2005-2008, sonrası için de 200-2013 yılları dikkate alınmıştır. Analiz sonucuna göre kriz öncesi ve sonrasını içeren dönemlerde parametreler arasında büyük farklar meydana gelmiştir. Özellikle Aktif Karlılık ve Özkaynak Karlılığı değişkenlerinin, diğer performans ölçütlerine göre krizden daha fazla etkilenmelerinin aksine, Kredi Kayıpları Karşılığı/Toplam Varlıklar değişkeninin kriz ile arasında zayıf bir etkileşim olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Konak ve Demir (2018), bankaların sosyal medya hesaplarının performanslarına etkisini ölçmek amacıyla, 2013-2016 yılları arasında Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 35 bankanın performansını, Havuzlanmış En Küçük Kareler yöntemi ve panel veri analizi ile tespit etmeye çalışmıştır. Performans değişkeni olarak Aktif ve Özkaynak karlılığının kullanıldığı çalışmada, bağımsız değişkenler olarak Facebook, Twitter, bankacılık içsel değişkenleri ve makro değişkenler kullanılmıştır. Analiz sonucuna göre; bankaların Facebook hesaplarının performansları üzerinde negatif etkisinin aksine Twitter hesaplarındaki etkileşimler sayesinde performans üzerinde pozitif bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3.2.ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırma, Türk Bankacılık Sektöründe yer alan ticari bankaların çeşitli performans değişkenleri kullanılarak 2009-2018 yılları arasındaki performansını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Banka performansının belirlenebilmesi için çok farklı indikatörler kullanılabilir olmasına rağmen, en çok etkiye sahip olduğu düşünülen performans değişkenleri araştırma kapsamında dikkate alınmıştır. Bunun yanı sıra, bankacılık içsel değişkeni olarak adlandırılan ve bankaların genel faaliyetlerini etkileyebilen değişkenler de araştırmanın kapsamına dahil edilmiştir. Araştırmada 2008 yılı, krizin etkisini taşıdığı için veri seti dışında bırakılmıştır.

3.3.ARAŞTIRMANIN KISITLARI

2008 Küresel Finans Krizi sonrası da yaşanan performansa dayalı değişimleri gözlemlenme amacı doğrultusunda, 2009-2018 yılları arasında geçen dönem dikkate alınmıştır. 2019 yılına ait veriler, çalışmanın yapıldığı dönem içerisinde henüz tamamlanmadığı için çalışma kapsamı dışında bırakılarak, 2018 yılına kadar 10 yıllık bir periyotta veri devamlılığı sağlanmıştır. Ayrıca, araştırmada kullanılan birimler, Türk Bankacılık Sektöründe yer alan yerli ve yabancı mevduat bankalarını içermektedir. Toplamda 32 adet ticari banka olmasına rağmen çalışmada, hem zaman hem de değişken boyutunda veri bütünlüğü bütünlük sağlayan 24 banka analize konu olmuştur.

3.4.ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Daha çok ampirik çalışmalar kategorisine giren çift yönlü etkilerin analizinde kullanılan yöntem, Panel Veri Analizi adı verilmektedir. Panel veri en genel ifadesi ile; her bir birim veri için, ki buna yatay kesit verisi adı verilmektedir, bir zaman serisi verisi içeren veri türü olarak tanımlanmaktadır (Uyar, 2015, s. 65). Panel veri analizi içerisinde birçok analiz yöntemi mevcuttur. Verilerin dinamik veya statik olmasına göre analiz yöntemi seçilebileceği gibi birim ve zaman etkinin kullanılan veri setindeki etkisi bağlamında, Sabit ve Tesadüfi etkiler modelleri de kullanılabilir. Bu kapsamda,

hangi modelin seçileceğine karar verilirken, Hausman, Breush-Pagan LM Testi ve F Testleri uygulanmakta ve elde edilen sonuçlara göre Sabit veya Tesadüfi etkiler modellerinden hangisinin tercih edileceğine karar verilmektedir. Çalışmada yapılan testler sonucu, modelleri en iyi şekilde ifade eden tahminciler seçilmiştir. AK ve ÖK modelleri için en iyi tahminci Sabit Etkiler yöntemiyken, FG ve FDG modelleri için tesadüfi etkiler tahmincileri kullanılmıştır. Örneklem kapsamında bankalara ait veriler, Türkiye Bankalar Birliği (TBB) ve Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu (BDDK) ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) resmi web sayfalarından elde edilmiştir.

3.5. ANALİZDE KULLANILAN BANKALAR

Çalışmada kullanılan bankalar, 2009 yılından önce veya bu tarihte açılan bankalar ile, 2018 yılına kadar faaliyetine devam eden ticari bankalardan oluşmaktadır. Toplam 29 bankadan oluşan ticari bankaların, 24 tanesi veri devamlılığı açısından dikkate alınmıştır. Tablo 3.1, çalışmada yer alan bankaları gösterilmektedir;

Tablo 3.1 : Çalışmada Kullanılan Bankaların Listesi

SIRA NO	BANKA İSİMLERİ	BANKA KURULUŞ TARİHLERİ
1.	T.C. ZİRAAT BANKASI A.Ş.	1863
2.	TÜRKİYE HALK BANKASI A.Ş.	1938
3.	TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI T.A.O.	1954
4.	AKBANK T.A.Ş	1948
5.	ANADOLUBANK A.Ş.	1996
6.	FİBABANKA A.ŞA	1984
7.	ŞEKERBANK T.A.Ş	1953
8.	TURKISH BANK A.Ş.	1981
9.	TÜRK EKONOMİ BANKASI A.Ş.	1927
10.	TÜRKİYE İŞ BANKASI A.Ş.	1924
11.	YAPI VE KREDİ BANKASI A.Ş.	1944
12.	ALTERNATİFBANK A.Ş.	1992
13.	ARAP TÜRK BANKASI A.Ş.	1976
14.	BURGAN BANK A.Ş.	1992
15.	CİTİBANK A.Ş.	1981
16.	DENİZBANK A.Ş.	1997
17.	HSBC BANK A.Ş.	1990
18.	ICBC TURKEY BANK A.Ş.	1986
19.	ING BANK A.Ş.	1984
20.	QNB FİNANSBANK A.Ş.	1987
21.	TURKLAND BANK A.Ş.	1986
22.	TÜRKİYE GARANTİ BANKASI A.Ş.	1946
23.	BANK MELAT	1984
24.	HABİB BANK LİMİTED	1982

Kaynak: TBB, “3/11/2019 İtibariyle Üye Banka Bilgileri”

3.6. ARAŞTIRMADA KULLANILAN DEĞİŞKENLER ve MODELLER

Banka performansının belirleyicileri perspektifinde, araştırmamızda ele alınan bağımlı ve bağımsız değişkenler ile bunlara ait açıklamalar Tablo 3.2’ de yer almaktadır. Aktif Kârlılık (AK), Özkaynak Kârlılığı (ÖK), Faiz Gelirleri (FG) ve Faiz Dışı Gelirler (FDG) dört farklı model içerisinde bağımlı değişkenleri oluşturmaktadır.

Bağımsız değişkenler ise; Mevduat Oranı (MO), Kredilendirme Düzeyi (KRD), Banka Büyüklüğü (BB), Yoğunlaşma (YOĞ), Kredi Riski (KRSK), Sermaye Yeterliliği (SERM), ve Likidite Riski (LRSK) değişkenlerinden oluşmakta ve Tablo 3.2’ de yer almaktadır;

Tablo 3.2 : Araştırmada Kullanılan Değişkenler

Değişkenler	Notasyon	Tanımlama	Beklenen Etki
Banka Kârlılık Değişkenleri (Bağımlı Değişkenler)			
Aktif Kârlılığı	AK	Dönem Net Kârı/Toplam Varlıklar	
Özkaynak Kârlılığı	ÖK	Dönem Net Kârı/Toplam Özkaynaklar	
Faiz Gelirleri	FG	Net Faiz Gelirleri/Toplam Varlıklar	
Faiz Dışı Gelirler	FDG	Faiz Dışı Gelirler/Toplam Aktifler	
Bankaya Özgü Değişkenler (Bağımsız Değişkenler)			
Banka Büyüklüğü	BB	Bankaların toplan aktiflerinin doğal logaritması.	+/-
Sermaye Yeterliliği	SERM	Özsermaye/[Riskli Varlıklar+(Piyasa Riskleri+Operasyonel Riskler)*12.5]≥8%	+
Kredi Riski	KRSK	Takipteki Krediler/Toplam Krediler	-
Kredilendirme Düzeyi	KRD	Toplam Krediler/Toplam Aktifler	+
Yoğunlaşma	YOĞ	Bankanın Aktif Büyüklüğünün/ Sektördeki Tüm Bankaların Aktif Büyüklüğü	+/-
Mevduat Oranı	MO	Toplam Mevduatlar/Toplam Aktifler	+/-
Likidite Riski	LRSK	1/(Likit Aktifler/Kısa Vadeli Yükümlülükler)	?

Araştırmada kullanılan modeller aşağıdaki gibidir:

$$AK_{it} = \beta_0 + \beta_1 BB_{it} + \beta_2 SERM_{it} + \beta_3 KRSK_{it} + \beta_4 KRD_{it} + \beta_5 YOĞN_{it} + \beta_6 MO_{it} \\ + \beta_7 LRSK_{it} + \lambda_t + \mu_i + \varepsilon_{it}$$

$$ÖK_{it} = \beta_0 + \beta_1 BB_{it} + \beta_2 SERM_{it} + \beta_3 KRSK_{it} + \beta_4 KRD_{it} + \beta_5 YOĞN_{it} + \beta_6 MO_{it} \\ + \beta_7 LRSK_{it} + \lambda_t + \mu_i + \varepsilon_{it}$$

$$FG_{it} = \beta_0 + \beta_1 BB_{it} + \beta_2 SERM_{it} + \beta_3 KRSK_{it} + \beta_4 KRD_{it} + \beta_5 YOĞN_{it} + \beta_6 MO_{it} \\ + \beta_7 LRSK_{it} + \lambda_t + \mu_i + \varepsilon_{it}$$

$$FDG_{it} = \beta_0 + \beta_1 BB_{it} + \beta_2 SERM_{it} + \beta_3 KRSK_{it} + \beta_4 KRD_{it} + \beta_5 YOĞN_{it} + \beta_6 MO_{it} \\ + \beta_7 LRSK_{it} + \lambda_t + \mu_i + \varepsilon_{it}$$

Aktif Kârlılık, Özkaynak Kârlılığı, Faiz Gelirleri ve Faiz Dışı gelirlerden oluşan dört modelde $i=24$ ve $t=10$ olmak üzere, i alt indis firmaları t alt indis ise 2009-2018 dönemine ilişkin yılları temsil etmektedir. Modelin performans değişkenleri olarak AK_{it} , $ÖK_{it}$, FG_{it} ve FDG_{it} t periyottaki, i bankalarının performans oranlarını ifade etmektedir. Bağımsız değişken olarak; BB_{it} banka büyüklüğünü, $SERM_{it}$ sermaye yeterlilik oranını, $KRSK_{it}$ kredi riskini, KRD_{it} kredilendirme düzeyini, $YOĞN_{it}$ yoğunlaşma oranını, MO_{it} mevduat oranını ve $LRSK_{it}$ likidite riskini ifade etmektedir. Modellerde yer alan λ_t zaman etkisi, μ_i ise birim etkinin varlığını gösterirken ε_{it} modellerin hata terimini ifade etmektedir.

3.7. ANALİZ VE DEĞERLENDİRME

Bankaların, 2008 Küresel Finans Krizinden sonrası performanslarının seyrini analiz etmek amacıyla, 2009-2018 yılları arasında Türkiye’de faaliyet gösteren 24 bankanın performansları analiz edilmiştir. 2008 yılında yer alan bilgiler krizin etkisini taşıdığı için modelde yer verilmemiştir. Analiz için STATA 14.2, Eviews 8 ve Gauss 6 ekonometrik analiz programları kullanılmıştır.

3.7.1. Değişkenlere Yönelik Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenlere ait gözlem sayısı, ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerler Tablo 3.3' te yer almaktadır. Toplamda 24 banka ve 10 yıllık veri sonucu 240 gözlem sayısı mevcuttur. Sektörde yer alan bankaların 2009-2018 yılları arası Aktif Karlılık verilerinin ortalaması 1.44, Özkaynak Karlılığı verilerinin ortalaması 10.89, Faiz Gelirleri verilerinin ortalaması 3.37 ve Faiz Dışı Gelirleri verilerinin ortalaması 1.44 olacak şekilde Tablo 3.3' te yer almaktadır. Değişkenlerin ortalamaları, değişkenlere ait 10 yıllık verinin toplanıp, yıl sayısına bölünmesi ile elde edilir. Bu ortalama değer; 2009-2018 yılları arasında bankacılık sektöründe bulunan 24 bankanın Aktif Karlılıkları ortalama 1.44, Özkaynak Karlılıkları ortalama 10.89, Faiz Gelirleri ortalama 3.37 ve Faiz Dışı Gelirleri ortalama 1.44 olacak şekilde sonuçlanmıştır, şeklinde yorumlanabilmektedir.

Tablo 3.3 : Bağımlı ve Bağımsız Değişkenlere Yönelik Özet İstatistikler

DEĞİŞKENLER	Gözlem Sayısı	Ortalama	Std. Sapma	Minimum	Maksimum
AK	240	1.44663	1.299426	-5.439409	7.778468
ÖK	240	10.89464	8.981543	-47.69436	45.48839
FG	240	3.373882	1.474713	-3.777268	12.47405
FDG	240	1.441046	.8902396	-.9899465	6.404153
BB	240	2.282697	.8146881	0	3.178054
MO	240	60.19174	13.12366	12.65303	87.34674
KRD	240	58.23536	16.2149	.5980356	84.71611
KRSK	240	6.818446	14.50432	.0153652	142.4549
YOĞ	240	.0416667	.0842857	9.65e-09	.9527022
SERM	240	20.75153	14.46426	12.57037	105.5041
LRSK	240	68.72791	64.7225	13.99806	474.0454

3.7.2. Değişkenlere Yönelik Korelasyon Tabloları

Tablo 3.4' te, çalışmanın bağımsız değişkenleri olan finansal oranlara ilişkin hesaplanan Spearman korelasyon değerleri rapor edilmiştir. AK, ÖK, FG ve FDG

modellerinde kullanılan bağımsız değişkenlerin, birbirleri ve bağımlı değişkenler arasındaki ilişkisini gösteren Spearman korelasyon tablolarında, değişkenler arasındaki en yüksek korelasyon katsayısının 0.74 olduğu görülmektedir. Bu katsayı Gujarati (2004) tarafından ileri sürülen 0.80 düzeyinin altında olması çoklu doğrusal bağlantı sorununun olmadığını ifade etmektedir. (Işık vd., 2017, s. 372). Değişkenler arasındaki katsayının, 0.80 değerinin üzerinde olması, bu değişkenlerin birbirlerini etkiledikleri anlamına geldiği için aynı modelde söz konusu değişkenlerin kullanılması, çoklu doğrusal bağlantı sorununa neden olmakta ve sonuçlara olan güven düzeyi azalmaktadır.

Tablo 3.4' te, bağımlı ve bağımsız değişkenlerin hem kendileri hem de birbirleri ile arasındaki ilişkinin sayısal olarak ifadesi ve yönü verilmiştir:

Tablo 3.4 : Değişkenlere Ait Korelasyon Tablosu

Değişkenler	BB	MO	KRD	KRSK	YOĞ	SERM	LRSK
BB	1.0000						
MO	-0.3358	1.0000					
KRD	-0.1877	0.2346	1.0000				
KRSK	0.2391	-0.1515	-0.5604	1.0000			
YOĞ	-0.4605	0.0642	0.0638	-0.1152	1.0000		
SERM	0.3183	-0.5325	-0.7166	0.7342	-0.1629	1.0000	
LRSK	0.3203	-0.4739	-0.6434	0.3639	-0.1592	0.7420	1.0000

Bağımlı değişkenlerin birbirleri arasındaki ilişki ve yönü çalışmalar açısından önem arz etmektedir. Bağımsız değişkenlerden, birbirleri ile güçlü ilişki içerisinde olanlara bakılmak istenirse; Mevduat Oranı (MO) değişkeni Sermaye Yeterliliği (SERM) değişkeni ile negatif yönlü, Kredilendirme Derecesi (KRD) değişkeni; Kredi Riski (KRSK), Sermaye Yeterliliği (SERM) ve Likidite Riski (LRSK) değişkenleri ile negatif yönlü bir ilişki sergilemiştir. Bununla beraber Sermaye Yeterliliği (SERM) değişkeni ile Likidite Riski (LRSK) değişkenleri birbirleri ile pozitif yani aynı yönlü bir korelasyona sahiptirler.

3.7.3. Yatay Kesit Bağımlılığı Analizi

Panel veri analizlerinde, analize başlamadan önce katsayılarla ilişkin tahmin sonuçlarının sapmasız ve tutarlı olması için yatay kesit bağımlılığı ve birim kök testlerinin yapılması gerekmektedir. Bu çalışmada $N(24) > T(10)$ durumu için yatay kesit bağımlılığı sınamasında Pesaran (2004) CD testi uygulanmıştır. Pesaran (2004) CD testi ile elde edilen sonuçlara Tablo 16’ da yer verilmiştir. Tablo 3.5’ deki sonuçlara göre tüm değişkenler için yatay kesit bağımlılığı sorunu söz konusudur. Diğer bir ifade ile paneli oluşturan kesitlerden (bankalardan) birinde meydana gelen bir şok geri kalan diğer bankaları da etkilenmektedir şeklinde yorumlanabilmektedir.

Tablo 3.5 : Yatay Kesit Bağımlılığı Testine İlişkin Sonuçlar (Değişken Bazında)

Değişken	Sabitli Model		Sabitli ve Trendli Model	
	CD-istatistiği	p-değeri	CD-istatistiği	p-değeri
AK	71.965***	0.007	66.795**	0.019
ÖK	63.636**	0.035	67.482**	0.017
FG	101.913***	0.000	107.353***	0.000
FDG	63.573**	0.035	73.146***	0.005
SERMY	123.452***	0.000	132.746***	0.000
BB	113.862***	0.000	114.874***	0.000
KRSK	68.208**	0.013	79.355***	0.001
LRSK	69.241**	0.012	80.033***	0.001
YOĞ	81.218***	0.001	88.939***	0.000
MO	76.966***	0.002	81.047***	0.001
KRD	72.091**	0.006	74.054***	0.004

Not: yatay kesit bağımlılığı testinde H_0 hipotezi “yatay kesitler arasında bağımlılık bulunmamaktadır” şeklinde kurulmaktadır. :*** $p < 0.01$ ve ** $p < 0.05$.

3.7.4. Birim Kök Analizi

Değişkenler (bağımlı ve bağımsız) arasında istatistiksel olarak anlamlı sonuçların elde edilebilmesi açısından, değişkenlerin durağanlığı (birim kök taşınamaması) büyük önem taşımaktadır. Çalışmada kullanılan değişkenlerin birim kök taşıyıp taşımadığı, yani durağan olup olmadığı ikinci nesil birim kök testlerinden ve yatay kesit bağımlılığı sorununu dikkate alan Pesaran (2007) CIPS testleri ile sınanmıştır. Tablo 3.6’ daki bulgulara göre; analiz kapsamında incelen tüm değişkenler için birim kök sorunu mevcuttur. Değişkenleri birim kökten kurtarmak amacı ile ilgili değişkenlerin birinci dereceden farkları alınmıştır. Analizin bundan sonraki aşamalarında değişkenlerin durağan halleri kullanılmıştır.

Tablo 3.6 : Peseran (2007) CIPS II. Nesil Panel Birim Kök Testi Sonuçları

Değişken	Sabitli Model	Sabitli ve Trendli Model
	CIPS-istatistiği	CIPS-istatistiği
AK	-1.763	-2.455
F.AK	-2.753***	-3.056**
ÖK	-1.620	-1.961
F.ÖK	-2.483**	-2.918**
FG	-1.767	-2.054
F.FG	-2.343**	-2.862**
FDG	-2.217*	-2.382
F.FDG	-3.031***	-3.211***
SERMY	-1.548	-2.114
F.SERMY	-2.728***	-3.016**
BB	-1.647	-4.227***
F.BB	-4.304***	-3.962***
KRSK	-2.309*	-2.224
F.KRSK	-2.610***	-2.863**
LRSK	-1.707	-1.789
F.LRSK	-2.341**	-2.864**
YOĞ	-1.365	-2.014
F.YOĞ	-2.404**	-2.916**
MO	-1.786	-2.064
F.MO	-2.529**	-2.897**
KRD	-1.893	-2.518
F.KRD	-3.156***	-3.518***

Not: F sembolü değişkenin birinci farkının alındığını ifade etmektedir. Sabitli model için kritik değerler: -2.21(0.10), -2.33(0.05) ve -2.57(0.01). Sabitli ve trendli model için kritik değerler: -2.73(0.10), -2.86(0.05) ve -3.10(0.01). Birim kök testinde Ho: birim kök vardır” şeklinde kurulmaktadır. *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.10.

3.7.5. Aktif Kârlılığı Modeline İlişkin Analiz Sonuçları

Belirlenen panel veri modelin hangi tahminci ile tahmin edileceğine karar vermek amacıyla sırasıyla F testi, Breuch-Pagan LM (1980) testi ve Hausman (1978) testi yapılmıştır. Modellerde otokorelasyon ve değişken varyans sorunlarını araştırmak için Wooldridge, Modified Wald testi ve Levene, Brown ve Forsythe testi kullanılmıştır. Bunlara ilişkin sonuçlar tabloların altında yer almaktadır. Dolayısıyla bu çalışma için belirlenen dört modelin tahmin edilmesinde otokorelasyon ve değişken varyans sorunları dikkate alınmıştır.

Tablo 3.7’ de, AK Modeline ilişkin tahmin sonuçları yer almaktadır. Yapılan Hausman, Breush-Pagan LM ve F Testi sonucunda AK modeli için en uygun tahmincinin Sabit Etkiler tahmincisi olmasına karar verilmiştir.

Tablo 3.7’ de yer alan sonuçlara göre; sermaye oranı ile aktif kârlılık arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır ve bu ilişki %1 önem seviyesinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuç bankaların sermaye yeterlilikleri arttıkça aktif kârlılıklarının da

artacağına işaret etmektedir. Likidite riski değişkeni ile aktif kârlılık arasında pozitif bir ilişki vardır ve bu ilişki %5 önem seviyesinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuç göstermektedir ki bankaların likidite riski arttıkça aktif kârlılığı bu durumdan pozitif yönde etkilenmektedir. Yani bu sonuç risk ve getiri arasındaki doğru orantıyı destekler niteliktedir.

Mevduat oranı ile aktif kârlılık arasındaki pozitif ve %5 önem seviyesinde anlamlı çıkan sonuç, mevduat düzeyi yüksek olan bankaların aktif kârlılığının da yüksek olacağını göstermektedir. Bu etki Javaid vd. (2011)' nin çalışmasında çıkan sonuçlarla paralellik gösterirken Sevim vd. (2016)' nin çalışmasında negatif ve anlamlı bir etki göstermesiyle çelişmiştir. Kredilendirme düzeyi değişkeni ile aktif kârlılık arasında pozitif bir ilişki vardır ve bu ilişki %1 önem seviyesinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu bağlamda bankaların kredilendirme derecelerindeki artış aktif kârlılıklarını da artırıcı bir etkiye sahiptir. Bu etki Javaid vd. (2011)' in çalışmasında anlamsız bir etki göstermesi ile çelişki göstermiştir.

Analizin dikkat çeken diğer bir sonucuna göre ise yoğunlaşma ve aktif kârlılık arasında negatif bir ilişki mevcuttur ve bu ilişki %10 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuçtan hareketle bankaların aktif toplamının seçilen tüm bankaların aktif toplamı içerisindeki değeri arttıkça, aktif kârlılık bu artıştan olumsuz etkilenmektedir. Bu bağlamda yoğunlaşma değişkeni Kosmidoru (2008)' nun çalışmasında Aktif Kârlılık üzerinde negatif etki göstermesiyle paralel sonuçlar verirken Gülhan ve Uzunlar (2011)'in çalışmasında çıkan sonuçlar ile çelişki göstermiştir. Kredi riski değişkeni ile aktif kârlılık arasında negatif yönde bir ilişkiye rastlanmasına rağmen bu ilişkinin herhangi bir önem seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. Bu sonuç, Gülhan ve Uzunlar (2011) 'in çalışmasındaki gibi negatif ve anlamlı bir etkiye sahip olması sonucu ile paralellik göstermesine rağmen göre istatistiksel olarak herhangi bir önem seviyesinde anlamsız olması sonucu ile farklılık göstermiştir.

Banka büyüklüğü değişkeni de kredi riski değişkeninde olduğu gibi herhangi bir önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir etki gösterememiştir.

Tablo 3.7 : AK Modeline Ait Tahmin Sonuçları

	AK Modeli			
	Katsayı	Robust Standart Hata	t-istatistiği	p-değeri
SERMY	.0425207***	.0115521	3.68	0.001
BB	.0347516	.035111	0.99	0.333
KRSK	-.0510867	.0414208	1.23	0.230
LRSK	.018865**	.0090563	2.08	0.049
YOĞ	-.5108237*	.2823616	1.81	0.084
MO	.0167617**	.0079804	2.10	0.047
KRD	.0066508***	.0013764	4.83	0.000
SABİT	.1216354	.2448801	0.50	0.624
Zaman etkisi	Evet			
Banka etkisi	Evet			
Hausman testi	26.77***			
BP LM testi	90.23***			
F-testi	7.00***			
Modified Wald testi	3978.95***			
Wooldridge	21.968***			
F-değeri	17.56***			
R ² (grupiçi)	0.1870			

Not:*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.10. Regresyon modellerine zaman ve banka etkileri ilave edilmesine rağmen bu değişkenlere ait katsayılar raporlanmamıştır. AK modelinde tüm değişkenlerin birinci dereceden farkı alınmıştır. AK modeline ait katsayıların tahmin edilmesinde “sabit etkiler” tahmincisi kullanılmıştır. Modified Wald testinde Ho: Hata terimlerinin varyansı sabittir (değişen varyans yoktur). Wooldrige testinde Ho: Otokolerasyon yoktur. F testine göre Ho: Birim etkiler yoktur. BP LM testinde Ho: Tesadüfi etkiler tahmincisine karşı EKK geçerlidir. Hausman testi Ho: Sabit etkiler tahmincisine karşı EKK tahmincisi geçerlidir.

3.7.6. Özkaynak Kârlılığı Modeline İlişkin Analiz Sonuçları

Tablo 3.8, ÖK modeline Sabit Etkiler tahmincisi kullanılarak elde edilen sonuçları göstermektedir. Tablo 3.8’deki sonuçlardan hareketle likidite riski ve özkaynak kârlılığı arasında pozitif bir ilişki vardır ve bu ilişki %10 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuçtan göstermektedir ki bankaların likidite riski arttıkça özkaynak kârlılıkları da artmakta ve bankalar üstlendikleri bu riskin sonucu getirilerini artırmaktadır.

AK modelinde olduğu gibi yoğunlaşma değişkeni ile özkaynak kârlılığı arasında da negatif bir ilişki vardır ve bu ilişki %5 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuç Güneş (2015)’in çalışmasında çıkan negatif ve anlamlı etki ile paralellik göstermiştir. Banka büyüklüğü değişkeninin İskenderoğlu vd.

(2014) çalışmasında pozitif ve anlamlı etkisinin çalışmamızdaki pozitif etki ile paralellik göstermesine karşın bu etkinin istatistiksel olarak anlamlı bir temele dayandırılmaması çelişkiye neden olmuştur. Kredi riski değişkeninin tüm modellerde anlamsız bir etki göstermesi Işık (2018)' in çalışmasının çoğu sonucuna göre paralellik gösterirken Işık (2018)' in çalışmasında, kriz öncesi dönemde kredi riskinin istatistiksel olarak anlamlı etkilerini tespit etmesi sonucu ile farklılık göstermiştir.

Mevduat oranı, kredilendirme düzeyi ve sermaye değişkenleri ise herhangi bir önem düzeyinde anlamlı sonuçlar meydana getirememiştir.

Tablo 3.8 : ÖK Modeline Ait Tahmin Sonuçları

	ÖK Modeli			
	Katsayı	Robust Standart Hata	t-istatistiği	p-değeri
SERMY	.1714168	.1008076	1.70	0.103
BB	.6191215	.4859522	1.27	0.215
KRSK	-.4886264	.3885989	-1.26	0.221
LRSK	.3977369*	.2264197	1.76	0.092
YOĞ	-5.151062**	2.40625	-2.14	0.043
MO	.191506	.1326041	1.44	0.162
KRD	.0294736	.026205	1.12	0.272
SABİT	1.039086	2.012163	0.52	0.611
Zaman etkisi	Evet			
Banka etkisi	Evet			
Hausman testi	215.13***			
BP LM testi	101.21***			
F-testi	8.58***			
Modified Wald test	5645.95***			
Wooldridge	41.662***			
F-değeri	17.33***			
R ² (grup içi)	0.2298			

Not:*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.10. Regresyon modellerine zaman ve banka etkileri ilave edilmesine rağmen bu değişkenlere ait katsayılar raporlanmamıştır. ÖK modelinde tüm değişkenlerin birinci dereceden farkı alınmıştır. ÖK modeline ait katsayıların tahmin edilmesinde “sabit etkiler” tahmincisi kullanılmıştır. Modified Wald testinde Ho: Hata terimlerinin varyansı sabittir (değişen varyans yoktur). Wooldrige testinde Ho: Otokolerasyon yoktur. F testine göre Ho: Birim etkiler yoktur. BP LM testinde Ho: Tesadüfi etkiler tahmincisine karşı EKK geçerlidir. Hausman testi Ho: Sabit etkiler tahmincisine karşı EKK tahmincisi geçerlidir.

AK ve ÖK modellerine yönelik otokorelasyon ve değişen varyans sorunu tespit edilmiştir. Bu sorun her iki modelde de Wooldrige ve Modified Wald testleri

kullanılarak test edilmiş ve giderilmiştir. Modellere dair analiz yorumları otokorelasyon ve değişen varyans sorunlarından arındırılarak yapılmıştır.

3.7.7. Faiz Gelirleri Modeline İlişkin Analiz Sonuçları

Tablo 3.9, FG modeline ait tahmin sonuçlarını göstermektedir. FG modeline yapılan Hausman, BP LM ve F Testleri sonucunda en iyi tahmincisinin Tesadüfi Etkiler tahmincisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Analiz sonucundan hareketle sermaye yeterliliği ve faiz gelirleri arasında pozitif bir ilişki vardır ve bu ilişki %1 önem seviyesinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuçtan hareketle bankaların sermaye yeterlilikleri arttıkça faiz gelirlerinin de artacağı yorumu yapılabilmektedir. Banka büyüklüğü ile faiz gelirleri arasında ise negatif bir ilişkiye rastlanmıştır ve bu ilişki %1 önem seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Yani bankaların büyüklükleri arttıkça faiz gelirleri azalmaktadır. Bu sonuç Işık (2018)'in çalışmasındaki pozitif ve anlamlı etki ile farklılık göstermekteyken Işık ve Belke (2017) 'nin çalışmasında çıkan sonuçlar ile paralellik göstermektedir.

Yoğunlaşma ile faiz gelirleri arasında analiz edilen pozitif ve %5 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ilişki AK ve ÖK modellerindeki negatif ilişkiden farklı bir sonuç göstermiştir. Bankaların kredilendirme düzeyi ve faiz gelirleri arasında ise pozitif bir etki saptanmıştır ve bu etki %5 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu etki kredilendirme düzeyleri yüksek olan bankaların faiz gelirlerinin de yüksek olmasını sağlar şeklinde bir sonuç ortaya çıkarabilmektedir. Buna karşın Taşkın (2011), çalışmasında kredilendirme düzeyi ve faiz gelirleri arasında istatistiksel olarak anlamsız etkisini tespit etmesi, çalışmamız ile çelişkili sonuçlar göstermiştir.

Kredi riski, likidite riski ve mevduat oranı ile faiz gelirleri arasında herhangi bir önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir etki bulunamamıştır. Kredi riskindeki bu anlamsız etki Işık ve Belke (2017) 'nin çalışmasındaki pozitif ve anlamlı sonuç ile çelişki göstermiştir.

Tablo 3.9 : FG Modeline Ait Tahmin Sonuçları

	FG Modeli			
	Katsayı	Robust Standart Hata	t-istatistiği	p-değeri
SERMY	.1169148***	.0249766	4.68	0.000
BB	-.138383***	.0365219	-3.79	0.000
KRSK	-.001151	.0419988	-0.03	0.978
LRSK	.0009061	.0023144	0.039	0.695
YOĞ	.6593066**	.3090805	2.13	0.033
MO	.0094494	.0086078	1.10	0.272
KRD	.0058729**	.0028855	2.04	0.042
SABİT	-.5906805***	.1906175	-3.10	0.002
Zaman etkisi	Evet			
Banka etkisi	Evet			
Hausman testi	7.63			
BP LM testi	81.69***			
F-testi	5.48***			
Levene, Brown ve Forsythe testi	W0: 4.0907558*** W50: 2.3042000*** W10: 2.9277734***			
Wooldridge	24.742***			
Wald-kikâre	509.75			
R ² (grupiçi)	0.4581			

Not:*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.10. Regresyon modellerine zaman ve banka etkileri ilave edilmesine rağmen bu değişkenlere ait katsayılar raporlanmamıştır. FG modelinde tüm değişkenlerin birinci dereceden farkı alınmıştır. FG modeline ait katsayıların tahmin edilmesinde “tesadüfi etkiler” tahmincisi kullanılmıştır. Levene, Brown ve Forsythe testi testinde Ho: Hata terimlerinin varyansı sabittir (değişen varyans yoktur). Wooldrige testinde Ho: Otokolerasyon yoktur. F testine göre Ho: Birim etkiler yoktur. BP LM testinde Ho: Tesadüfi etkiler tahmincisine karşı EKK geçerlidir. Hausman testi Ho: Sabit etkiler tahmincisine karşı EKK tahmincisi geçerlidir.

3.7.8. Faiz Dışı Gelirler Modeline İlişkin Analiz Sonuçları

Tablo 3.10, FDG modelinin Tesadüfi Etkiler tahmincisi kullanılarak elde edilen sonuçlarını göstermektedir. Sermaye yeterliliği ve faiz dışı gelirler arasındaki pozitif ve %5 önem seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı ilişki, analiz edilen AK ve FG modellerindeki sonuçlar ile paralel sonuçlar vermektedir. Yani bankaların sermaye oranlarını artırmaları aktif ve özkaynak kârlılıklarını artırdığı gibi faiz dışı gelirlerini de artırmaktadır.

Tablo 3.10’ da yer alan diğer bir sonuca göre ise; kredilendirme düzeyi ve faiz dışı gelirler arasında pozitif bir ilişki vardır ve bu ilişki %5 önem düzeyinde

anlamlıdır. Bu sonuç kredilendirme düzeyleri yüksek olan bankaların faiz dışı gelirlerinin de yüksek olacağına işaret etmektedir.

Banka büyüklüğü, kredi riski, likidite riski yoğunlaşma ve mevduat oranı değişkenleri ile faiz gelirleri arasında ise herhangi bir istatistiki önem düzeyinde anlamlı bir etki bulunamamıştır.

Tablo 3.10 : FDG Modeline Ait Tahmin Sonuçları

	FDG Modeli			
	Katsayı	Robust Standart Hata	t-istatistiği	p-değeri
SERMY	.0247843**	.0106346	2.33	0.029
BB	.0295069	.0471102	0.63	0.537
KRSK	-.0012252	.0227535	-0.05	0.958
LRSK	-11.52495	7.769968	-1.48	0.152
YOĞ	-.1184514	.294224	-0.40	0.691
MO	.0056962	.0034323	1.66	0.111
KRD	.0046341**	.0021076	2.20	0.038
SABİT	.6627588**	.2453109	2.70	0.013
Zaman etkisi	Evet			
Banka etkisi	Evet			
Hausman testi	3.47			
BP LM testi	20.84***			
F-testi	2.82***			
Levene,	W0: 6.6084924***			
Brown ve	W50: 5.2979998***			
Forsythe testi	W10: 6.4827861***			
Wooldridge	3.230*			
Wald-kikâre	509.75			
R ² (grupiçi)	0.4581			

Not:*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.10. Regresyon modellerine zaman ve banka etkileri ilave edilmesine rağmen bu değişkenlere ait katsayılar raporlanmamıştır. FDG modelinde tüm değişkenlerin birinci dereceden farkı alınmıştır. FDG modeline ait katsayıların tahmin edilmesinde “tesadüfi etkiler” tahmincisi kullanılmıştır. Levene, Brown ve Forsythe testi testinde Ho: Hata terimlerinin varyansı sabittir (değişen varyans yoktur). Wooldrige testinde Ho: Otokolerasyon yoktur. F testine göre Ho: Birim etkiler yoktur. BP LM testinde Ho: Tesadüfi etkiler tahmincisine karşı EKK geçerlidir. Hausman testi Ho: Sabit etkiler tahmincisine karşı EKK tahmincisi geçerlidir.

FG ve FDG modellerine yönelik otokorelasyon ve değişen varyans sorunu tespit edilmiştir. Bu sorun her iki modelde de Levene Brown ve Forsythe ve Wooldrige testleri kullanılarak test edilmiş ve giderilmiştir. Modellere dair analiz yorumları otokorelasyon ve değişen varyans sorunlarından arındırılarak yapılmıştır.

SONUÇ

Bankalar finansal sistemin bel kemiğini oluşturan kurumlardır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde finansal işlemlerin çoğunun bankacılık kanalı ile yerine getirilmesi bankaları finansal sistem içerisinde etkin konuma getirmiştir. Bankaların sistem içerisinde bu denli yer alması sistemin gidişatını yönlendirebilmeyi de beraberinde getirmektedir. Finansal sistemin yüzde ellisinden fazlasına yayılmış bankacılık sistemine sahip ekonomilerde sistemde yapılmak istenen değişimler bankacılık yolu ile yapılmaktadır. Bu şekilde yapılan işlemler piyasalarda etkisini çabuk gösterme yönünden olumlu olarak görülse de bazı durumlarda olumsuz yönleri de ortaya çıkmaktadır. Özellikle 2008 Küresel Finansal Kriz bankaların finansal sistem içerisinde fazlaca yer almasının kötü bir örneğini göstermektedir. Öyle ki bankacılık temelli olan bu kriz bankacılık ağırlıklı ekonomilerde çöküş etkisi yaratmış ve birçok kurumu fesih işlemine zorlamıştır.

Bankaların ekonomik sistem içerisinde her geçen gün artan işlem hacmi ise bankaların birbirleri arasında rekabetinin kızışmasına ve rekabette öne çıkaracak noktalar aramasına sebep olmuştur. Bu nedenle kârlılıklarını artırıcı ve azaltıcı işlemlerin ne olduğu hakkında arayışlara girmeye başlamışlardır. Bu noktada bankaların kârlılığını olumlu ya da olumsuz düzeyde etkileyen faktörler araştırma konusu olarak ortaya çıkmış ve geçmişten günümüze kadar farklı zamanlar ve kârlılık değişkenleri kullanılarak tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışma bankaların performansları üzerinde etkili olan değişkenleri belirlemek amacıyla, 2009-2018 yılları arasında, 24 Ticari Banka verisiyle panel veri yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Kurulan dört farklı modelde performansa en çok katkısı olduğu düşünülen Aktif Kârlılık (AK), Özkaynak Kârlılığı (ÖK), Faiz Gelirleri (FG) ve Faiz Dışı Gelirler (FDG) bağımlı değişkenler olarak dikkate alınmıştır. Modellere yönelik analizler ekonometrik analiz programlarıyla Sabit ve Tesadüfi Etkiler Tahmincileri kullanılarak kârlılığa etkisi olan değişkenler tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada Yatay Kesit Bağımlılığı ve Panel Birim Kök testleri yapılmış ve seri durağan hale getirilmiştir.

Araştırmanın bazı önemli sonuçları göstermektedir ki bankaların Basel Kriterleri neticesinde uyguladıkları sermaye yeterlilik hareketleri bankaların kârlılık ve gelir kalemleri üzerinde pozitif etkiler meydana getirmektedir. Bankalar sermayelerini söz konusu yöntemlerle kontrol altında tuttukları sürece yaptıkları faaliyetleri sonucu kârlılıkları artmakta ve daha güçlü bir yapıya sahip olmaktadır.

Bankaların büyüklükleri bankalar için performans açısından belirleyici kalemler olarak görülse de aslında aktif büyüklüklerindeki değerleri nasıl değerlendirdikleri daha büyük bir önem arz etmektedir. Çalışmada büyüklük değişkeninin sadece faiz gelirleri ile negatif bir ilişki içerisinde olması, bankaların aktiflerinde yer alan değerleri kredi veya borç verme ya da gelir getirici işlemlerde kullanılmamasının faiz gelirlerini azaltıcı ve kârlılığa olumsuz etki edici bir faktör olması şeklinde yorumlanabilmektedir.

Likidite bankaların ellerinde günlük işlemleri yerine getirmesi açısından yönetilmesi zor bir unsur olmaktadır. Bu nedenle risk arz eden bu kalemin aslında riskin gelir/gider şeklinde bir etki göstermesinin bankalar açısından kullanılabilir bir kalem olduğunu göstermektedir. Daha açık bir ifade ile likidite riskinin doğru şekilde yönetilmesi aktif ve özkaynak kârlılıkları üzerinde pozitif etkiler gösterebilir ve banka kârlılıklarını artırıcı bir etkiye sahip olabilmektedir.

Diğer önemli sonuçlara bakılacak olursa bankaların mevduat oranının yüksek olması aktif kârlılığı artırıcı bir unsur olmasının yanı sıra diğer tüm kalemlerde anlamsız bir sonuç meydana getirmiştir. Bu bağlamda toplanan mevduatların kredi veya gelir getirici işlemlerde kullanılmaması, bankaların performansını artırıcı bir etki göstermemektedir. Toplanan kaynakların atıl kalmayıp gelir getirici işlemlerde kullanılması bankaların performans ölçütlerinde bir artış meydana getirebilmektedir. Bankaların kredilendirme düzeylerindeki artış ise bankaların kârlılıklarını ve gelir kalemlerini etkileyen bir değişken olarak sonuçlanmıştır. Toplam kredilerin aktifler içerisindeki oranının kontrollü bir şekilde artması hem bankaların işlem hacmini yükseltmekte hem de toplanan mevduatların ana faaliyet konusu olan kredilendirme faaliyetlerinde kullanılmasına olanak sağlamaktadır. Bu şekilde bankaların performansları olumlu şekilde etkilenmektedir.

Kullanılan veri seti ve yöntem kapsamında ortaya çıkan sonuçlara göre, bankaların kârlılıklarını olumlu anlamda etkileyen birçok değişkenin varlığı istatistiksel olarak anlamlı olacak şekilde kanıtlanmıştır. Bankaların sermayelerini, uzlaşılan kriterlere göre bünyelerinde muhafaza etmeleri kârlılıklarını artırma konusunda önemli

bir faktör olmaktadır. Bu bağlamda bankaların sermaye kriterine önem vermeleri kârlılıkları açısından pozitif bir etki meydana getirme potansiyeline sahip olmaktadır. Ayrıca, toplam aktifleri içerisinde krediler kalemine, kontrollü bir şekilde ağırlık vermeleri konusunda yapacakları her faaliyetin, performanslarını artırdığı çalışma kapsamında ulaşılan sonuçlardan birisidir. Bankaların likidite risklerini kontrollü bir şekilde artırmaları, kâr kalemlerine olumlu yansıdığı için, riski getiriye çevirme konusunda kullanabilecekleri önemli bir rasyo olmaktadır. Son olarak bankaların mevduatları krediye çevirme potansiyelini gösteren kredilendirme düzeyleri, bankaların kârlılıklarını ve gelir getirici kalemlerini pozitif etkilediği için kredilendirme faaliyetlerine ağırlık vermeleri, kârlılıklarını artırıcı bir etken olmakla beraber yol gösterici bir niteliğe de sahiptir.

Kullanılan zaman serisinin daha esnek olması, Personel Gideri/Diğer Faaliyet Gideri, Faiz Gelirleri/Faiz Giderleri ve Likit Aktifler/Mevduat + Mevduat Dışı Kaynaklar) gibi farklı rasyoların kullanılması ve banka setinin sadece ticari değil diğer bankacılık türlerini de içerecek şekilde oluşturulması gelecekte yapılacak olan çalışmaların araştırma konusu olabilmektedir.

KAYNAKÇA

- Afşar, A. (2007). Finansal Gelişme İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 36, 188-198.
- Akgüç, Ö. (2007). Türkiye’de Yabancı Bankalar, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 36, 6-17.
- Aktan, B. ve Bodur B. (2016). Oranlar Aracılığı ile Finansal Durumunuzu Nasıl Çözümlersiniz? “Küçük İşletmeler için Bir Rehber”, *Journal of Yaşar University*, 1, 49-67.
- Altuntaş, Ö. (2012). Merkez Bankası Bağımsızlığı: Avrupa Merkez Bankası ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Karşılaştırılması, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12, 73-84.
- Albayrak, A. S. (2005). Çoklu Doğrusal Bağlantı Halinde En Küçük Kareler Tekniğinin Alternatifi Yanlı Tahmin Teknikleri ve Bir Uygulama, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 1, 106-125.
- Apak, Sudi, Arzu Tay. (2012). Osmanlı Devleti’nin 19. Yüzyıldaki Finansal Sisteminde Osmanlı Bankası’nın Yeri ve Önemi, *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 3, 63-103.
- Arslan, B. (2010). *The Evolution Of Turkish Banking System (1980-2003) And The Restructuring Of The Banking System After The Financial Crises in 1999-2001*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Arslan, İ. (2007). Basel Kriterleri ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 50-66.
- Ardıç, H. (2004). *1994 – 2001 Yılı Ekonomik Krizlerinin, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bilançosunda Yarattığı Hareketlerin İncelenmesi*, (Uzmanlık Yeterlilik Tezi), Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Muhasebe Genel Müdürlüğü.
- Aydın, N. (2006). *Bankacılık Uygulamaları*, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No:1711.

- Aydın, Y. (2015). *Türkiye’de Para ve Kur Politikası*, İstanbul: Der Yayınları.
- Bayraktar, K. (2011). Osmanlı Bankası’ nın Merkez Bankası Fonksiyonu (1863-1875), *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 1, 91-101.
- Bilal, E. (2015). *Finansal Krizlere Karşı Dayanıklı Bir Enstrüman: Sukuk*, (Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BDDK. (2018). “Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri”, Erişim Tarihi: 2 Ocak 2019,
http://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/veri_0014_39.pdf
- Bulut, K. (2015). *Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Finansal Yapısı ve Bu Yapının Müşteri Tercihine Etkisi*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bumin, M. (2016). Yeniden Yapılandırma Sonrası 2004-2014 Döneminde Türk Bankacılık Sektörü, *Maliye ve Finans Yazıları*, 105, 177-222.
- Büyükuysal, M. Ç. ve Öz, İ. İ. (2016). Çoklu Doğrusal Bağlantı Varlığında En Küçük Karelere Alternatif Yaklaşım, *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, S. 6(2), ss. 110-114.
- Breusch, T. ve Adrian, P. (1980). The Lagrange Multiplier Test and Its Applications to Model Specification in Econometrics, *Review of Economic Studies*, 47(1), 239-253.
- Caba, N. (2017). Finansal Kaldıraç ve Firma Büyüklüğünün Finansal Performans Üzerine Etkisi: BİST Sınai Endeksinde İşlem Gören İşletmeler Üzerine Bir Uygulama, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi (ICMEB)*, Özel Sayı, 796-811.
- Cimat, A. ve Taş M. (2007). Türkiye’de ve Dünyada Kıyı Bankacılığı Uygulamaları ve Vergi Cennetleri Üzerine Bir Uygulama, *Mevzuat Dergisi*, 80, 1-17.
- Coşkun, M. (2010). *Para ve Sermaye Piyasaları*, Ankara: Detay Yayıncılık Ltd. Şti.
- Çağıl, G. (2011). 2008 Küresel Finansal Kriz Sürecinde Türk Bankacılık Sektörünün Finansal Performansının ELECTRE Yöntemi İle Analiz Edilmesi, *Maliye ve Finans Yazıları*, 93, 60-86.

- Çalık, E. (2016). *Geleneksel Bankalar ile Katılım Bankalarının Finansal Performanslarının BASEL III Kriterleri Açısından Kıyaslanması*, (Yüksek Lisans Tezi), Van: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çelenk, H. ve Ökdemir Y. (2010). Bankalarda Operasyonel Risk Denetimi ve Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankalar Üzerine Bir Araştırma, *Maliye ve Finans Yazıları*, 87, 77-111.
- Demir, M. (2015). *2008 Küresel Krizin Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirhan, D. (2010). Türkiye’deki Mevduat Bankalarının Finansal Yapıya İlişkin Kararlarının Kârlılık Üzerine Etkileri, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 45, 157-168.
- Doğanay, M. (2016). Döviz Kuru Riski Yönetimine Sektörel Bir Yaklaşım, *International Journal of Cultural and Social Studies(IntJCSS)*, 2, 149-164.
- Doğru, C. (2011). Kârlılığın Belirleyicileri Analizi: Teori ve Orta Ölçekli Bir Banka Uygulaması, *Maliye ve Finans Yazıları*, 91, 47-75.
- Erdoğan, A. (2014). Basel Kriterlerinin Bankacılık Sektörüne Etkisi ve Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Basel Kriterlerine Uyum Süreci, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 141-182.
- Eroğlu, N., Arif Söylemez, O. ve Alıç, C. (2016). Türkiye’de Zorunlu Karşılıklar ve Tüketici Kredileri: Ekonometrik Bir Model Denemesi, *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2, 63-86.
- Ersoy, M. Ve Süner A. (2018). Türkiye’de Katılım Bankacılığı ve Katılım Bankacılığında Kamu Girişimi, *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2, 167-180.
- Gediz, D. Ve Sağın, A. (2015). Merkez Bankası Bağımsızlığı Kavramı, *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi*, 2, 95-112.
- Göçmen, G. (2007). Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Bilanço Dışı Faaliyetlerindeki Gelişmeler, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17, 291-312.
- Gul, Sehrish., Irshad, F. ve Zaman, K. (2011). Factors Affecting Bank Profitability in Pakistan, *The Romanian Economic Journal*, 39, 61-87.

- Gündoğdu, A. (2016). *Küresel Kriz Sonrası Gelişmeler Işığında Bankacılığın Temelleri*, İstanbul: Nobel Yayınları.
- Güneş, M. ve Manav, M. (2019). Osmanlı Devleti'nin İç Borçlanma Kaynakları Olarak Emekli ve Yardımlaşma Sandıkları, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 47, 313-334.
- Güneş, N. (2015). Banka Kârlılığının Belirleyicileri: 2002-2012 Dönemi Türk Mevduat Bankaları Üzerine Bir İnceleme, *Suleyman Demirel University Journal of Faculty of Economics & Administrative Sciences*, 20(3),265-282.
- Gülhan, Ü. ve Uzunlar, E. (2011). Bankacılık Sektöründe Kârlılığı Etkileyen Faktörler: Türk Bankacılık Sektörüne Yönelik Bir Uygulama, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1), 341-368.
- Gymerah, I. A. ve Amoah, B. (2015). Determinants of Bank Profitability in Ghana, *International Journal of Accounting and Financial Reporting*, 1, 173-187.
- Hausman, J. (1978). Specification Tests in Econometrics, *Econometrica*, 46, 1251-1271.
- Horasan, M. Ve Horasan, İ. (2012). Kredilendirme Süreci ve Basel II Kriterleri ile Karşılaştırılması, *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1, 201-230.
- Işık, Ö. (2018). Küresel Finansal Kriz Öncesinde ve Sonrasında Türkiye'de Bankacılık Sektörünün Performansı, *Toros Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9, 342-368.
- Işık, Ö. ve Belke, M. (2017). Likidite Riskinin Belirleyicileri: Borsa İstanbul'a Kote Mevduat Bankalarından Kanıtlar, *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, 2, 113-126.
- Işık, Ö. ve Belke, M. (2017). Borsa İstanbul'da İşlem Gören Bankaların Net Faiz Marjlarının Belirleyicilerinin Ampirik Analizi: Kriz Sonrası Döneminden Panel Verileri Kanıtları, *Sosyoekonomi Dergisi*, 25(34), 227-245.
- Işık, Ö., Noyan Yalman, İ. ve Koşaroğlu, M. (2017). Türkiye'de Mevduat Bankalarının Kârlılığını Etkileyen Faktörler, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 9/1, 362-380.
- İskenderoğlu, Ö., Karadeniz, E. ve Atioğlu, E. (2012). Türk Bankacılık Sektöründe Büyüme, Büyüklük ve Sermaye Yapısı Kararlarının Kârlılığa Etkisinin Analizi, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 1, 291-311.

- Jaouad, E. ve Lahsen, O. (2018). Factors Affecting Bank Performance: Empirical Evidence from Morocco, *European Scientific Journal*, 34, 255-267.
- Javaid S. (2011). Determinants of Bank Profitability in Pakistan: Internal Factor Analysis, *Journal of Yasar University*, 23(6), 3794-3804.
- JCR Eurasia Rating. (2019). ‘‘Basel II Kredi Riski – İçsel Derecelendirme Yaklaşımları Araştırma Raporu’’, 2, Erişim Tarihi: 15.04.2019, http://www.jcrer.com.tr/Upload/Files/Reports/161_icssel_derecelendirme_yaklasi_mlari_.pdf
- Kahveci, E., Ekşi, İ.H. ve Kaya, Z. (2016). Türkiye’deki Mevduat Bankalarının Sermaye Yapısı-Kârlılık İlişkisi:2002-2014 Yılları Arası Panel Veri Uygulama, *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12, 447-461.
- Kâra, S. (2016). Muhasebe Verilerine Dayalı Risk lm İle Sistematik Risk İlişkisi: Borsa İstanbul’da Bir Uygulama, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi (ICAFR) zel Sayısı*, 368-381.
- Karabıçak, M. (2000). Türkiye’deki Ekonomik İstikrarsızlığın Tarihsel Gelişim Süreci, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2, 49-65.
- Karakuş, R., Zor, İ. ve Küçük, Y. ř. (2017). Ticari Bankalarda Kârlılığın İçsel Belirleyicileri: Yerli ve Yabancı Sermayeli Bankalarda Karşılaştırmalı Analizi, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 62, 379-398.
- Kaya, M. (2007). *Bankalar Açısından Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı ve KOBİ’ler zerine Etkisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karaayhan, İ. (2008). *Bankalarda Performans Değerlendirme ve Türkiye’de Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları zerine Bir Uygulama*, (Yüksek Lisans Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Konak, F. ve elik, E. K. (2016). The Performance Appraisal of Public and Private Banks in Turkish Banking System after 2008 Financial Crisis, *IOSR Journal of Economies and Finance*, 7(2), 65.70.

- Konak, F. ve Demir, Y. (2018). Sosyal Medya Kullanımının Firma Performansına Etkisi: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Uygulama, *VI. International Multidisciplinary Congress of Eurasia*, 338-346.
- Kosmidou, K. (2008). The determinants of Banks' Profits in Greece During the Period of EU Financial İntegration, *Managerial Finance*, 34(3), 146-159.
- Köse, A. (2018). *Türkiye'deki Ticari Bankaların Faiz Dışı Gelirlerinin Banka Performansı Üzerine Etkisinin Kamu, Özel, Yabancı Sermayeli Bankalarda Karşılaştırılmalı İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kutlu, H. Ali. ve Demirci, N. S. (2008). Kapsamlı Bir Risk Yönetimi Düzenlemesi: Basel II ve Kobilere Muhtemel Etkileri, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 40, 200-212.
- Küçük, B. (2015). *Osmanlı İmparatorluğundan Günümüze Bankacılık Faaliyetlerinin Gelişimi*, (Araştırma Notu), Ordu: Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Erişim Tarihi: 29 Mart 2019.
- Külahi, A. E., Tiryaki, G. ve Yılmaz, A. (2013). Türkiye'de Basel I, II ve III Kurallarına Uyum Süreci, *Öneri Dergisi*, 40, 185-200.
- Mandacı, P. E. (2003). Türk Bankacılık Sektörünün Taşıdığı Riskler ve Finansal Krizi Aşmada Kullanılan Risk Ölçüm Teknikleri, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1, 67-84.
- Mıkayılov, G. (2015). *Türk Ticari Bankacılık Sektöründe Reklam Harcamalarıyla Bankacılık Performansı Arasındaki İlişki*, (Doktora Tezi),Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Oktay, S. ve Temel, H. (2007). Basel II Kriterleri Ekseninde Ticari Bankalarda Kredi Riski Yönetiminin Karşılaştırılmasına Yönelik Bir Saha Çalışması, *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 163-185.
- Okuyan, H. A. (2013). Türk Bankacılık Sektöründe Sermaye Yapısı, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 3, 295-302.
- Ongore, V. O. va Kusa, G. B. (2013). Deteminants of Financial Performance of Commerical Banks in Kenya,*International Journal of Economics and Financial Issues*, 1, 237-252.

- Onuva, S. M. (2014). The Analysis of Profitability of Kenya`s Top Six Commercial Banks: Internal Factor Analysis, *American International Journal of Social Science*, 3, 94-103.
- Otabağ, E. (2018). Osmanlı İmparatorluğu'nda Bankacılığın Gelişimi ve Regülasyon, *Türkiye Bankalar Birliği*, Yayın no:326, Erişim Tarihi: 10 Şubat 2019.
- Öçal, T. ve Çolak, Ö.F. (1999). *Finansal Sistem ve Bankalar*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- Özçam, M. (2004). Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Türkiye, *Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporu*, Erişim Tarihi: 03 Nisan 2019.
- Özçam, M. (2004). Basel II Uzlaşısı, *Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporu*, Erişim Tarihi: 13 Haziran 2019, <https://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/YayinGoster/942>
- Özçelik, O. (2006). *Bankacılıkta Risk Analizi, Yönetimi ve Riskten Korunma*, (Yüksek Lisans Tezi) Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özbek, M. (2003). *Karşılaştırılmalı Rasyo Analizi Yöntemiyle Ekonomik Krizlerin Banko Bilançolarına Etkisinin İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Pesaran, H. (2007). A Simple Panel Unit Root Test In The Presence Of Cross Section Dependence, *Journal of Applied Econometrics*, 22(2), 265-312.
- Petria, N., Capraru, B. ve Ilnatov, I. (2015). Determinants of Banks' Profitability: Evidence from EU 27 Banking Systems, *Procedia Economics and Finance*, 20, 518-524.
- Polat, Ç. ve Peker, K. Ö. (2016). Makro Ekonomik Değişkenlerin Firma Performansına Etkileri: Türkiye Otomotiv Sektörü Kapsamında Analizi, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 21-60.
- Reis, G. Kötüoğlu, R. (2016). Türk Bankacılık Sektörünün Sermaye Yeterliliği Davranışı, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 3, 101-110.
- Samırkaş, M. C., Evcı, S. ve Ergün, B. (2014). Türk Bankacılık Sektöründe Kârlılığın Belirleyicileri, *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(8), 117-134.
- Sarısrı, S. (2009). Cumhuriyetin ilk Yıllarında Yerel Banka Girişimleri: Niğde Örneği, *Türklük Bilim Araştırmaları Dergisi*, 26, 199-216.

- Sayım, F. ve Er, S. (2009). Risk Kavramı ve Bankacılıkta Risk, *TMSF Çatı Dergisi*, 22, 7-17.
- Sevim, U. ve Eyüboğlu, K. (2016). Ticari Banka Performansının İçsel Belirleyicileri: Borsa İstanbul Örneği, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 17(2), 211-223.
- Sönmez, K. A. (2014). *Türkiye’deki Yabancı Sermayeli Bankaların Gelişimi ve Yabancı Sermayeli Altı Bankayı Özsermaye Serbest Nakit Akımları Yöntemi İle Değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Taani, K. (2013). Capital Structure Sffects on Banking Performance: A Case Study of Jordan, *International Journal of Economics, Finance and Management Sciences*, 5, 227-233.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, *Banka Kuruluş İşlemleri*, Araştırma Notu, Erişim Tarihi 13 Mart 2019,
http://www.selcuk.edu.tr/dosyalar/files/074/banka_muh_2.pdf
- Tarawneh, M. (2006). A Comparison of Financial Performance in the Banking Sector: Some Evidence from Omani Commercial Banks, *International Research Journal of Finance and Economics*, 3, 102-112.
- Taşar, M. O. (2010). Türkiye’nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ve Makroekonomik Etkilerinin Analizi, *Niğe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 1, 76-97.
- Taşkın, F. D. (2011). Türkiye’de Ticari Bankaların Performanslarını Etkileyen Faktörler, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 2, 289-298.
- TBB. (2018). “Aktif Büyüklüklerine Göre Banka Sıralaması”, Erişim Tarihi: 12 Aralık 2018,
https://www.tbb.org.tr/tr/bankavesektorbilgileri/istatistikraporlar/Aktif_Buyukluklerine_Gore_Banka_Siralamasi/3743
- TBB a) (2019). “3/11/2019 İtibariyle Üye Banka Bilgileri”, Erişim Tarihi: 3 Kasım 2019,
https://www.tbb.org.tr/modules/banka-bilgileri/banka_Listesi.asp?tarih=3/11/2019
- TBB b) (2019).“ Basel II ve III nedir? Basel II ve Türk Eximbank Semineri”, Konferans Sunumları, Erişim Tarihi: 9 Kasım 2019,
https://www.tbb.org.tr/content/upload/konferanssunumlari/127/tbb-tim_basel.pdf

- TCMB a) (2019). ‘‘Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Tarihçesi ve Görevleri’’,
Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2019,
[https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/e6ccf55f-b2ac-4153-
8d5ac7ba61afa053/TCMB+TK+BASKI+WEB.pdf?MOD=AJPERES&CVID=](https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/e6ccf55f-b2ac-4153-8d5ac7ba61afa053/TCMB+TK+BASKI+WEB.pdf?MOD=AJPERES&CVID=)
- TCMB b) (2019). ‘‘Finansal İstikrar Raporu Mayıs 2019’’, 28. Erişim Tarihi: 13 Mayıs
2019, [https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/d6e5b9d5-d6e1-45be-969c-
c8a198dd5513/bolumIV28.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKS
PACE-d6e5b9d5-d6e1-45be-969c-c8a198dd5513-mIcM9yH](https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/d6e5b9d5-d6e1-45be-969c-c8a198dd5513/bolumIV28.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKS
PACE-d6e5b9d5-d6e1-45be-969c-c8a198dd5513-mIcM9yH)
- Tekin, B. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Katılım Bankacılığına Yönelik Bilgi, Algı
ve Farkındalık Düzeyleri ve Tercihlerine Etkisi, *Uluslararası Bilimsel
Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 4, 195-150.
- Torun, M. (2017). BASEL II Uygulamalarının Bankacılık Sektörüne Etkileri,
Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi, 1, 1-19.
- Tulgar, D. (2018). *Türkiye’de Uluslararası Bankacılık ve Dış Ticaret*, (Yüksek Lisans
Tezi), Tekirdağ: Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Turna, F. (2014). Geçmişten Günümüze Merkez Bankaları ve Modern Merkez
Bankacılığının Bir Örneği: Avrupa Merkez Bankası, *Journal of Life Economics*,
1, 41-56.
- Uçarkaya, S. (2006). *Kamu Bankalarının Bankacılık Sektöründeki Rolü*, (Uzmanlık
Yeterlilik Tezi), Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bankacılık ve
Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü.
- Uçkun, N. ve Girginer, G. (2011). Türkiye’deki Kamu ve Özel Bankaların
Performanslarının Gri İlişki Analizi İle İncelenmesi, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*,
21, 46-66.
- Uluyol, O., Lebe, F. ve Akbaş, Y. E. (2014). Firmaların Finansal Kaldıraç Oranları ile
Öz Sermaye Kârlılığı Arasındaki İlişki: Borsa İstanbul (BİST)’da İşlem Gören
Şirketler Üzerinde Sektörler Bazında Bir Araştırma, *İşletme Araştırmaları
Dergisi*, 1, 70-89.
- Uyar, U. (2015). Finansal Raporlama Standartları’ nın Piyasa Değeri Açıklama Gücü
Üzerindeki Etkisi, (Doktora Tezi), Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü.

- Uysal, Ş. (2015). Performans Yönetim Sisteminin Tanımı, Tarihçesi, Amaç ve Temel Unsurlarına Genel Bir Bakış, *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 2, 32-39.
- Yalçınkaya, J. ve Ekinci, A. (2007). Bankalarda Faiz Riskinin Ölçülmesi: GAP Analizi, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 19-40.
- Yamaltdinova, A. ve Sulaimanova, B. (2015). Financial Performance of Commercial Banks: The Case of Kyrgyz Republic, *International Conference on Eurasian Economies*, 3, 48-53.
- Yang, J. (2015). The Effects of Urbanization Process on Urban-Rural Income Gap based on the Feasible Generalized Least Squares, *International Journal of Science and Technology*, 10 (8), 385-394.
- Yardımcı, N. (2006). *Bankacılık Sektöründe Etkinlik Analizi: Türk Bankacılık Sektörü ve Avrupa Birliği'ne Üye Bazı Ülkelerin Bankacılık Sektörlerinin Karşılaştırmalı Bir Analizi*, (Yüksek Lisans Tezi), Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yetiz, F. (2016). Bankacılığın Doğuşu ve Türk Bankacılık Sistemi, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9, 107-117.
- Yıldız, Y. (2010). *Milli Yerel Bir Banka Örneği: Akşehir Bankası T. A. Ş.*, (Yüksek Lisans Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yurttadur, M. (2004). *Banking Systems, Restructuring Tools And Policies Applicable In The Banking Industry And A Close Examination Of A Restructuring Event In The Turkish Banking System*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yüksel, S., Mukhtarov, S., Mammadov, E. ve Özsarı, M. (2018). Determinants of Profitability in the Banking Sector: An Analysis of Post-Soviet Countries, *Economies*, 6, 1-15.
- Yümlü, A. (2017). *Türk Bankacılık Sektöründe Şube Performans Ölçüm Sistemleri ve Bankalar Arasında Karşılaştırmalı Analiz*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Zhang, C. (2016). Review of Managing the Risks of Offshore Banking and Its Implications for the China (Shanghai) Pilot Free Trade Zone, *Journal of Shanghai Jhatong Universty (Science)*, 21, 33-34.

